DRAFT

Raportul periodic numărul șase asupra implementării Convenţiei cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare faţă de femei în Republica Moldova

DRAFT

Republica Moldova, 2018

CUPRINS:

ABREVIERI	**p. 3**
INTRODUCERE	**p. 4**
PARTEA I. Raportul general de bază	**p. 6**
PARTEA II. Raportul asupra implementării Convenţiei cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare faţă de femei în Republica Moldova	**p. 70**
CONCLUZII	**p. 125**
ANEXE	**p.129**

DRAFT

LISTA ABREVIERILOR

ANOFM - Agenţia Naţională pentru Ocuparea Forţei de Muncă
BNS – Biroul Naţional de Statistică
CEC – Comisia Electorală Centrală
CEDAW - Convenţia ONU cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare faţă de femei
CE – Codul Electoral
CEDO – Curtea Europeană pentru Drepturile Omului
CBGC – Cercetările Bugetelor gospodăriilor casnice
CNAM – Compania Naţională de Asigurări în Medicină
CNAS – Casa Naţională de Asigurări Sociale
CNMP – Centrul Național de Medicină Publică
CNMS – Centru Național de Management în Sănătate
DIU – dispozitive intra-uterine
IDU – Indicele Dezvoltării Umane
IGP – Inspectoratul General al Poliției
HG – Hotărîrea Guvernului
HP – Hotărîrea Parlamentului
LGBT – Lesbiene, ghei, bisexuali, transsexuali
MAI – Ministerul Afacerilor Interne
MAEIE – Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene
MEc – Ministerul Economiei
MEd – Ministerul Educației
MECC – Ministerul Educației, Culturi și Cercetării
MF – Ministerul Finanțelor
MMPSF – Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei
MSMPS – Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale
MS – Ministerul Sănătăţii
ODD – Obiectivele de Dezvoltare Durabile
ODM – Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului
ODIMM – Organizaţia pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici şi Mijlocii
OIM – Organizaţia Internaţională a Migrației
OIM / ILO – Organizaţia Internaţională a Muncii
OMS – Organizaţia Mondială a Sănătăţii
ONG – organizație neguvernamentală
ONU – Organizaţia Naţiunilor Unite
OSCE – Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa
OSC – organizațiile societății civile
PIB – Produsul Intern Brut
PNADO - Planul Naţional de acţiuni în domeniul drepturilor omului
PNAEG – Programul național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015
PCRM – Partidul Comunist din Republica Moldova
PDM – Partidul Democrat din Moldova
PLDM – Partidul Liberal-Democrat din Moldova
PL – Partidul Liberal
TIC - tehnologii informaţionale şi comunicaţii
UDI - utilizatori de droguri injectabile
UNDP – Programul ONU pentru Dezvoltare
UNFPA – Fondul ONU pentru Populație
UNICEF – Fondul pentru Copii al Naţiunilor Unite
UN Women - Entitatea Naţiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen şi Abilitarea Femeilor
VD – violența domestică
VF – Violența în familie
VTFU – victime ale traficului de fiinţe umane

DRAFT

INTRODUCERE

1. Republica Moldova, țară idependentă din 1991, a ratificat majoritatea convenţiilor de bază privind drepturile omului, acceptând extensiv obligaţiunile care derogă, respectiv prezentând periodic rapoartele naţionale de implementare a acestora.

2. Pe parcursul ultimilor ani Republica Moldova a înregistrat un şir de progrese în domeniul egalităţii de gen, acestea fiind reflectate în "The Gender Gap Report", elaborat de Forumul Economic Mondial. Totodată, conform datelor Raportului global cu referire la Indexul disparităţii de gen (Gender GAP Index)[1] evoluţia ţării este pozitivă, dar neuniformă: de la locul 52 (2013) la locul 25 (2014), locul 26 (2015) și locul 26 (2016).

3. În contextul standardelor internaționale, menționăm eforturile conducerii țării de raliere la documentele strategice de politici. Astfel, în 2015 Republica Moldova a aderat la "Agenda 2030" pentru Dezvoltare Durabilă (Agenda 2030), asumându-și angajamentele de implementare a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă. Respectiv, cu suportul agențiilor ONU în Moldova, Guvernul a desfășurat procedura de adaptare a Agendei 2030 la contextul național al Republicii Moldova[2], prin intermediului unui proces larg de consultare cu diverși actori.

4. Din momentul ratificării Convenției CEDAW, Moldova a prezentat în adresa Comitetului ONU specializat trei rapoarte naționale: raportul inițial (2000) și două rapoarte combinate perioadice (2006, 2013).

5. În conformitate cu Comentariile finale ale Comitetului pentru eliminarea discriminării faţă de femei (octombrie, 2013), Republica Moldova a prezentat raportul intermediar în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie în 2015. Totodată, prezentarea celui de-al șaselea raport urma a fi prezentat în octombrie 2017. Dar în contextul reformei administrației publice centrale, restructurării activității ministerelor de resort și atribuțiilor mai multor specialiști, procedura de elaborare și validare a raportului s-a extins.

6. Prezentul document include informaţii privind implementarea prevederilor Convenţiei din 2013 până în prezent, datele statistice acoperind perioada 2013-2016 și parțial 2017. Conform legislației naționale, la elaborarea raportului au fost utilizate date statistice oficiale, rezultatele studiilor validate.

---

[1] The Global Gender Gap Report, 2016, The World Economic Forum. Cologny/Geneva, p.10; The Global Gender Gap Report 2015, The World Economic Forum. Cologny/Geneva; The Global Gender Gap Report 2014, The World Economic Forum. Cologny/Geneva, p.56-57

[2] ADAPTAREA AGENDEI 2030 DE DEZVOLTAREA DURABILĂ LA CONTEXTUL REPUBLICII MOLDOVA. Martie, 2017. Raport elaborat în cadrul proiectului „Naționalizarea Agendei de Dezvoltare Durabilă în contextul Republicii Moldova", implementat de PNUD, cu suportul echipei de țară a Națiunilor Unite, inclusiv UNFPA, UNICEF, ILO și UN Women. http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/library/sdg/na_ionalizarea-agendei-de-dezvoltare-durabil-in-contextul-republ/adaptarea-agendei-2030-de-dezvoltarea-durabil-la-contextul-repub.html

7. Menționăm atenţia specială acordată comentariilor/recomandărilor oferite de către Comitetul pentru eliminarea discriminării faţă de femei în baza evaluării raportului combinat patru și cinci al Republicii Moldova (a se vedea CEDAW/C/MDA/CO/4-5 din 18 octombrie 2013). În vederea implementării recomandărilor menţionate a fost elaborat și aprobat de către Guvern un Plan de acţiuni, pentru perioada 2014-2015[3]. Totodată, aceste recomandările au fost luate în considerație la elaborarea Strategiei pentru asigurarea egalității între femei și bărbați pentru anii 2017-2021 (aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr.259 din 08.04.2017), la elaborarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a violenței față de femei și violenței în familie pentru anii 2018-2023 (aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr.281 din 03.04.2018).

8. Al șaselea Raport periodic a fost elaborat în conformitate cu dispoziţiile generale ale articolului 18 al CEDAW privind forma şi conţinutul rapoartelor periodice, recomandările stabilite de către Comitetul pentru eliminarea discriminării faţă de femei în 2013.. La fel s-a ţinut cont şi de recomandările vizavi de metodologia elaborării unor astfel de rapoarte HRI/GEN/2/Rev.6, 31 June 2009. Respectiv, prezentul Raport este constituit din două părţi: raportul general de bază şi raportul cu privire la implementarea prevederilor CEDAW în Moldova.

9. Raportul a fost elaborat de către echipa Ministerului Sănătății, Muncii și Protecţiei Sociale, cu participarea unităţilor gender, specialiștilor din ministere şi alte autorități ale administrației publice centrale. Raportul a fost prezentat pentru consultare publică cu reprezentanții Comisiilor specializate din cadrul Parlamentului, ministerelor de resort, organizaţiilor internaţionale şi neguvernamentale din ţară. În vederea asigurării principiului participativ, proiectul Raportului a fost amplasat pe pagina oficială a ministerului www.msmps.gov.md.

[3] http://lex.justice.md/index.php?action=view&id=333441&lang=1&view=doc

PARTEA I A RAPORTULUI: DOCUMENTUL GENERAL DE BAZĂ

1. Privire generală asupra Statului Republica Moldova

A. Caracteristica demografică, economică, socială şi culturală a Republicii Moldova

10. Republica Moldova, începând cu prima jumătate a anilor 1990, se confruntă cu o deteriorare profundă şi constantă a situaţiei demografice, care s-a desfăşurat pe fundalul schimbărilor politice, economice şi sociale.Procesul este similar situației din majoritatea ţărilor Europei de Vest şi Europei de Sud Est, care au suportat schimbări demografice considerabile şi predominant negative.

11. Pe parcursul anilor 2013-2016 evoluţia proceselor demografice se caracterizează prin descreşterea principalilor indicatori demografici (tabelul 1)[4]. Mecanismele care au condus la reducerea numărului și deteriorarea structurii pe vârste a populaţiei sunt determinate de aspectul nefavorabil al fertilităţii, migraţiei externe şi mortalităţii generale a populaţiei. Concomitent, reducerea natalităţii a provocat un dezechilibru în structura pe vârste a populației și a intensificat procesul de îmbătrânire demografică.

Tabelul 1. Evoluţia principalilor indicatori demografici în anii 2013 – 2016

Denumirea indicatorilor	2013	2014	2015	2016	2015 în % faţă de 2014	2016 în % faţă de 2015
Numărul populaţiei la sfârşitul anului, mii persoane	3 557,6	3 555,2	3 553,1	3 550,9	99,9	99,9
Născuţi-vii, persoane	37 871	38 616	38 610	37 394	100,0	96,9
Decedaţi, persoane	38 060	39 494	39 906	38 489	101,0	96,4
din care, copii sub 1 an	359	372	375	353	100,8	94,1
Scădere naturală	189	878	1 296	1 095	147,6	84,5
Rata totală de fertilitate	1,24	1,26	1,30	1,28	103,2	98,5
Numărul căsătoriilor	24 449	25 624	24 709	21 992	96,4	89,0
Numărul divorţurilor	10 775	11 130	11 199	10 605	100,6	94,7

Datele NU sunt recalculate în baza datelor recensământului populației şi al locuinţelor (RPL) din anul 2014.

12. Conform datelor recensământului (2014) numărul populaţiei stabile al Republicii Moldova constituia 2 998 235[5] persoane, mai mult de jumătate din populaţia ţării constituind locuitorii mediului

[4] http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5641
[5] http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=30&id=5582&parent=0

rural – 57,3%, în mediul urban locuind 42,7%. Repartizarea populaţiei după sexe se prezintă astfel: 51,8% – femei şi 48,2% – bărbaţi[6].

13. Datele cu privire la **situaţia populaţiei după religie și naţionalitate** sunt prezentate în baza recensământului din 2014. Astfel, conform indicelui confesional, marea majoritate a populaţiei este creştin-ortodoxă – 96,79%, indicator în creștere comparativ cu 93% în 2004 (recensământul anterior)[7]. Cu referire la naţionalitate, majoritatea populaţiei o constituie moldovenii (75,1%), români (7,0%), ucraineni (6,6%), găgăuzi (4,6%) și ruşii (4,1%).

14. **Speranţa de viaţă la naştere** în perioada de raportare a crescut (tabelul 2). Femeile trăiesc mai mult decât bărbaţii în medie cu 8 ani. Acest decalaj se datorează nivelului mai înalt al mortalităţii premature a bărbaţilor, determinată în mare măsură și de factorii socio-culturali.

Tabelul 2. Speranţa de viaţă la naştere în anii 2013-2016

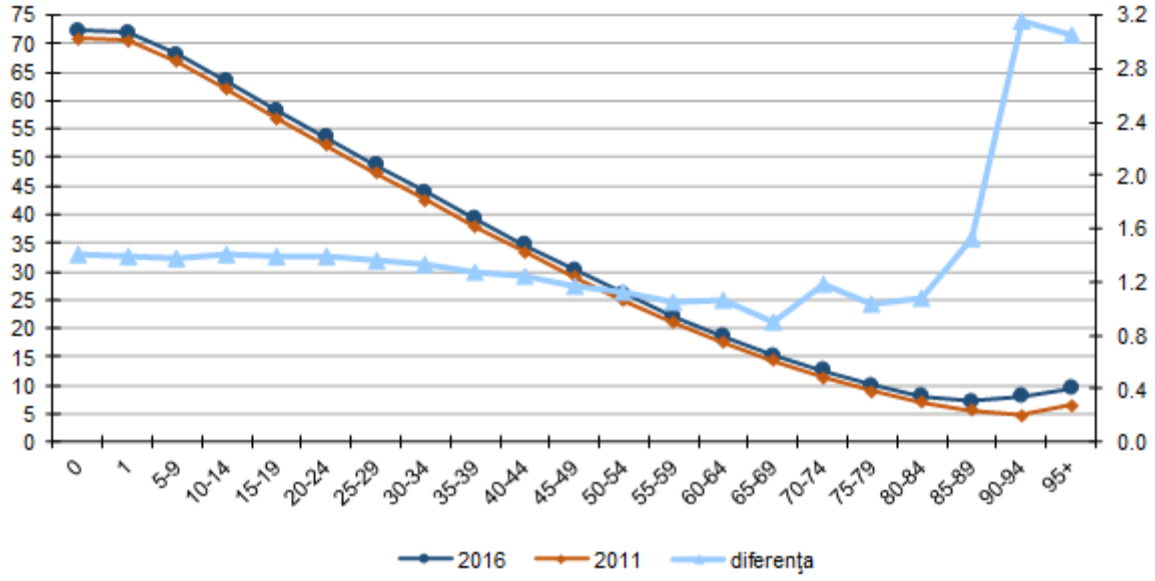
Anii	Total			Mediul urban			Mediul rural		
	Ambele sexe	Bărbaţi	Femei	Ambele sexe	Bărbaţi	Femei	Ambele sexe	Bărbaţi	Femei
2013	71,85	68,05	75,55	74,01	70,08	77,60	70,53	66,76	74,29
2014	71,48	67,52	75,39	74,10	70,35	77,51	69,81	65,81	74,01
2015	71,54	67,52	75,54	74,10	70,13	77,75	69,88	65,89	74,07
2016	72,17	68,14	76,15	75,00	71,25	78,37	70,34	66,23	74,67

Sursa: BNS

15. Menționând că valoarea **speranţei medii de viaţă pentru anumite grupe de vârstă** este determinată de frecvenţa deceselor în cadrul acestor grupe de vârstă, constatăm o tendință de creștere a acesteia la toate grupele de vârstă (figura 1). În special, creşterea esenţială a fost înregistrată la persoanele în vârstă de 85 ani și peste. Graţie faptului că s-a micşorat rata mortalităţii în aceste vârste, persoanele de 85-89 ani vor fi în viaţă în mediu cu 1,5 ani mai mult față de anul 2011, persoanele de 90-94 ani – cu 3,2 ani mai mult, iar pentru cei care au atins deja vârsta de 95 ani şi peste – cu 3,1 ani mai mult.

Figura 1. ***Speranţa de viaţă la anumite grupe de vârstă în 2011-2016, ani***

[6] http://recensamant.statistica.md/ro
[7] Anuarul statistic, 2016

16. La 01.01.2017 structura populației pe grupe mari de vârstă se caracterizează prin ponderea populației sub vârsta aptă de muncă de 17,0 %, în vârsta aptă de muncă – 64,5 %, peste vârsta aptă de muncă – 18,5 %. Până la vârsta de 45 de ani preponderentă este populația de sex masculin, iar de la vârsta 45 de ani și peste femeile sunt majoritate.

17. Datorită nivelului diferenţiat al mortalităţii, durata medie a vieţii locuitorilor din mediul urban a fost mai mare decât a celor din mediul rural, cu 4,7 ani[8], respectiv cu 5,0 ani pentru bărbaţi şi 3,7 ani în cazul femeilor.

18. **Structura pe vârste a populaţiei** poartă amprenta caracteristică unui proces de îmbătrânire demografică, datorat în principal nivelului scăzut al natalităţii. Comparativ cu 1 ianuarie 2000, se remarcă reducerea ponderii copiilor (de 0-14 ani) de la 23,8% la 16,0% (-298,8 mii persoane), şi creşterea ponderii celei vârstnice (de 65 ani şi peste), de la 9,4% la 11,2% (+54,8 mii persoane).

19. Numărul născuţilor-vii în anul 2016 a fost de 37 394, fiind în descreştere cu 1 216 (3,1%) faţă de anul 2015. **Rata natalităţii** a constituit 10,5 născuţi-vii la 1000 locuitori. Nivelul natalităţii în localităţile rurale (11,8%) este mai înalt decât în localităţile urbane (8,8‰).

20. Anual se nasc mai mulţi băieţi decât fete. În 2016, din numărul copiilor născuţi-vii 51,6% au fost băieţi, raportul fiind de 107 băieţi la 100 fete.

[8] Situaţia demografică în Republica Moldova în anul 2016. BNS, 05.06.2017
http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5641

21. Majoritatea copiilor s-au **născut în instituții medicale**. În funcţie de **greutate la naştere**, 94,6% din născuţii-vii au avut peste 2 500 grame. Cei mai mulţi copii (96,7%) s-au născut după o durată a sarcinii de peste 35 săptămâni.

22. Distribuţia născuţilor-vii **după grupa de vârstă a mamei**, evocă concentrarea acestora până la vârsta de 30 ani. Se păstrează tendinţa de micşorare a numărului născuţilor de mame în vârstă sub 20 de ani, reprezentând 7,2 % din numărul total al născuţilor-vii, faţă de 7,5% – în anul 2015. Vârsta medie a mamei la prima naştere a fost de 24,0 ani. Mamele din mediul rural nasc la o vârstă mai mică (23,6 ani) decât mamele din mediul urban (25,1 ani). Majoritatea copiilor născuţi în familiile numeroase revin mamelor din mediul rural.

23. În perioada de raportare se conturează tendința relativ stabilă de naștere a copiilor în afara căsătoriei, cu prevalență în mediul rural. Conform situaţiei juridice, în anul 2016 numărul **copiilor născuţi în afara căsătoriei** a fost de 8 270 (22,1% din numărul total al născuţilor-vii), cu 2,4 % mai puţin decât în 2015 (pe fundalul descreșterii natalității în general). Legislația Republicii Moldova nu stabilește statutul de mamă singură. Una din tendințele reformei în domeniul protecției sociale vizează evitarea acordării prestațiilor sociale în baza anumitor categorii de populație. Protecția socială a tuturor familiilor cu copii este bazată pe principiul echității sociale și prevede evaluarea veniturilor gospodăriilor casnice la acordarea ajutoarelor materiale.

24. Indicatorul mortalităţii generale din Republica Moldova pe parcursul perioadei de raportare este în descreștere pe fundalul descreșterii ratei natalității (tabelul 3). **Rata mortalităţii generale** a constituit 10,8 decedaţi la 1000 locuitori. Se menţine decalajul între ratele mortalităţii generale pe medii: în mediul urban au fost înregistraţi 8,4 decedaţi la 1000 locuitori, în rural – 12,6. Diferenţa semnificativă între ratele mortalităţii generale pe medii este rezultatul unui proces mai accentuat de îmbătrânire demografică a populației din mediul rural, dar și a condițiilor de trai mai grele.

Tabelul 3. Rata mortalității pe ani, grupe de virsta, medii si sexe în anii 2013-2016

	Total pe republica			Urban			Rural		
	Total	**Bărbați**	**Femei**	**Total**	**Bărbați**	**Femei**	**Total**	**Bărbați**	**Femei**
2013	10.7	11.6	9.8	8.4	9.5	7.4	12.4	13.1	11.7
2014	11.1	12.1	10.2	8.7	9.7	7.7	12.9	13.7	12.1
2015	11.2	12.3	10.3	8.8	9.9	7.7	13.1	13.9	12.2
2016	10.8	12	9.8	8.4	9.5	7.5	12.6	13.7	11.6

25. **Structura mortalităţii pe clase ale cauzelor de deces** practic nu s-a schimbat semnificativ pe parcurs: cele mai multe decese (57,0%) au drept cauză bolile aparatului circulator, urmate de tumori

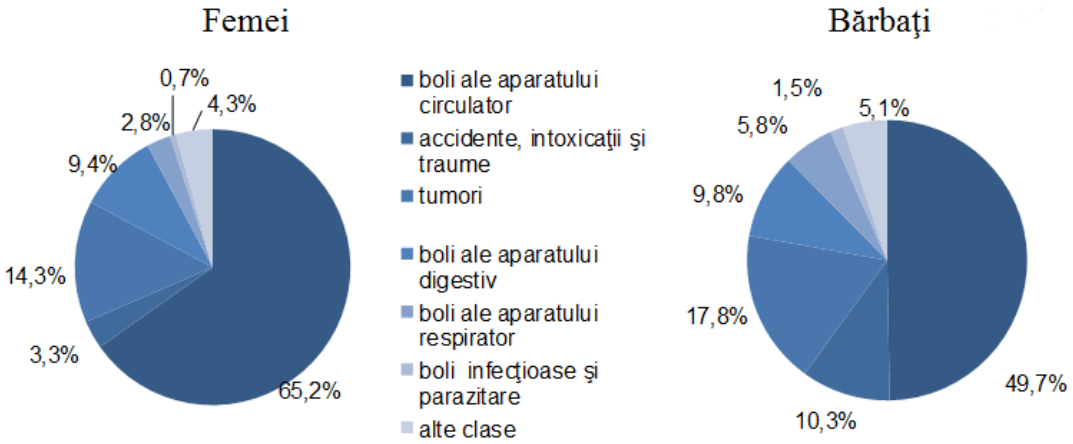
DRAFT

(16,2%), bolile aparatului digestiv (9,6%), accidentele, intoxicaţiile şi traumele (7,0%), bolile aparatului respirator (4,4%) şi alte cauze (5,8%).

26. Mortalitatea înaltă a populației adulte, în special a bărbaților, este una din cele mai stringente probleme. Probabilitatea de a deceda la vârsta de 65 de ani pentru un bărbat care a ajuns la vârsta de 20 de ani constituie 40%, fiind de două ori mai mare decât în țările dezvoltate[9].

27. Mortalitatea masculină, specificată pe cauze de deces, diferă de cea feminină. „**Supramortalitatea masculină**" a fost de 2,4 ori mai mare, în cazul bolilor infecţioase şi parazitare, de 3,6 ori – accidente, intoxicaţii şi traume, de 2,3 ori – boli ale aparatului respirator şi de 1,4 ori în cazul tumorilor. Situația respectivă poate fi explicată parțial prin specificul profesiilor şi îndeletnicirilor cu un risc sporit pentru viaţă cum este, de exemplu, mortalitatea înaltă prin traume ca rezultat al accidentelor rutiere, lucrărilor de construcţie etc., parțial și prin comportamente antisociale (abuz de alcool etc.). „**Supramortalitatea feminină**" s-a înregistrat numai în cazul bolilor aparatului circulator – de 1,2 ori. (figura 2)[10]

Figura 2. ***Structura mortalităţii pe principalele clase ale cauzelor de deces şi sexe***

28. **Rata specifică de mortalitate pentru grupa de vârstă 15-29** ani este de 64,7 decedaţi la 100 mii locuitori de vârsta respectivă. Se înregistrează diferențieri semnificative pe sexe și medii de reședință. Ratele de mortalitate la bărbații tineri sunt de câteva ori mai mari decât cele la femei (condiționate în mare parte de factori comportamentali). De asemenea, ratele mortalității pentru tinerii

[9] ANALIZA SITUAȚIEI POPULAȚIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA / UNFPA, Centrul de Cercetări Demografice al INCE. Chișinău, 2016

[10] http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5618

din mediul rural sunt mai înalte, în special la bărbați: în grupa de vârstă de 15-19 ani de două ori, în grupa de vârstă de 20-24 de ani – de 1,6 ori, iar în grupa de vârstă de 25-29 de ani – cca de trei ori[11].

29. Reducerea mortalităţii la populaţia în vârstă aptă de muncă reprezintă o problemă majoră de sănătate publică. Profilaxia traumatismului şi intoxicaţiilor, depistarea precoce şi tratamentul adecvat al maladiilor cardiovasculare, oncologice şi infecţioase (tuberculoza) se plasează printre direcţiile prioritare în acest domeniu.

30. Pe parcursul ultimilor ani se menține stabil numărul **deceselor copiilor sub 5 ani**, inclusiv şi a mortalităţii infantile (tabelul 4). În perioada de raportare evoluția ratei mortalității infantile a demonstrat o ușoară fluctuație, crescînd de la 9,4% la 1000 născuţi vii în anul 2013, la 9,7% la 1000 născuţi vii în anul 2017, iar cea a copiilor sub 5 ani a avut tendința de descreștere de la 11,9 % la 1000 nou-născuţi vii în 2013, la 11,6% la 1000 născuţi vii în anul 2016.

Tabelul 4. Indicatorii mortalităţii infantile şi a mortalităţii copiilor sub 5 ani (1000 născuţi vii)

	2013	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Mortalitatea infantilă:	9,4%	9,6%	9,7%	9,4%	9,7%
dintre care:					
fete:	9,6%	7,8%	8,2%	8,2%	
băieți:	9,3%	11,3%	11,2%	10,6%	
Mortalitatea neonatală precoce	4,6%	4,5%	4,7%	4,6%	4,0%
Mortalitatea perinatală	11,7	10,7	10,9%	11%	10,5%
Mortalitatea copiilor sub 5 ani	11,9%	11,7%	11,6%	11,6%	-
dintre care:					
fete:	11,9%	9,6%	9,5%	10,4%	
băieți:	12,0%	13,5%	13,8%	12,9%	

Sursa: CNMS, MSMPS

31. În **structura mortalităţii infantile** după principalele cauze de deces, pe parcursul ultimilor ani, mari devieri în structură nu se notifică. Ast|fel mortalittea infantilă, în perioada de raportare, a avut loc pe contul următoarelor maladii: Bolile aparatului respirator (2013- 35 cazur, 2016 -41 cazuri); Bolile infecţioase şi parazitare (2013- 9 cazuri, 2016 – 18 cazuri); Afecţiunile perinatale (2013- 153 cazuri, 2016 – 160 cazuri). Rămân a fi stabil înalte decesele condiţionate de malformaţii congenitale a copiilor în primul an de viaţă (2013 – 98 cazuri2016 – 97 cazuri) şi a copiilor sub 5 ani (2013 – 111 cazuri, 2016 – 109 cazuri) , plasându-se în structură pe locul 2, după afecţiunile perinatale.

32. **Decesele perinatale şi naşterile de copii morţi** își au cauza și într-o stare de sănătate maternă precară, îngrijire neadecvată pe parcursul sarcinii şi naşterii (de exemplu: travaliu obstrucţionat, poziţionarea incorectă a fătului, asfixierea în timpul naşterii), igiena precară în timpul naşterii şi în

[11] ANALIZA SITUAȚIEI POPULAȚIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA / UNFPA, Centrul de Cercetări Demografice al INCE. Chișinău, 2016, p. 13.

primele ore după naştere (conduce la infecţii care cauzează decesele copiilor nounăscuţi) şi lipsa îngrijirii adecvate a nounăscutului[12].

33. În perioada de raportare **numărul căsătoriilor** a fost în descreștere (tabelul 5), **rata nupţialităţii** constituind 6,2 căsătorii la 1000 locuitori (2016). La fel, numărul divorţurilor pronunţate prin hotărârile judecătoreşti este în descreștere, pe fundalul descreșterii numărului de căsătorii[13] (tab. 5).

Tabelul 5. Nupţialitatea şi divorţialitatea pe anii 2013-2016

Anul	Căsătorii			Divorțuri		
	Total pe republica	Urban	Rural	Total pe republica	Urban	Rural
2013	6,9	8,4	5,8	3	5,1	1,5
2014	7,2	8,9	6	3,1	5,2	1,6
2015	7,0	8,6	5,8	3,2	7,2	0,1
2016	6,2	7,4	5,3	3,0	6,7	0,2

Sursa: BNS

34. Constatăm diferențe de gen cu referire la vârsta de căsătorie. Cei mai mulţi bărbaţi care s-au căsătorit în 2016, aparţin grupei de vârstă 25-29 ani (39,3%), iar femeile din grupa de vârstă 20-24 ani (38,4%). **Vârsta medie la prima căsătorie** a fost pentru bărbaţi de 28,3 ani şi pentru femei de 25,6 ani. Căsătoriile pe medii, după vârsta soţiilor se reprezintă astfel: 11,3% din numărul de căsătorii înregistrate la sate au fost încheiate de femei în vârstă sub 20 ani, faţă de 3,8%, în mediul urban.

35. Situaţia demografică din Republica Moldova este influenţată esenţial și de fenomenul **migraţiei externe[14].** Majoritatea emigranţilor, atât femei, cât şi bărbaţi, fac parte din grupele de vârstă 20-29 de ani şi 30-39 de ani (tabelul 6).

Tabelul 6. Emigranți pe grupe de vîrstă și ani (2013-2016)

	2013		2014		2015		2016	
	Barbati	Femei	Barbati	Femei	Barbati	Femei	Barbati	Femei
Total Grupe de virsta- total	1201	1384	1119	1255	1032	1204	1211	1296
0-4 ani	73	58	56	61	59	65	78	78
5-9 ani	59	67	72	58	56	71	93	80
10-14 ani	66	69	63	63	54	59	77	78

[12] ANALIZA SITUAȚIEI POPULAȚIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA / UNFPA, Centrul de Cercetări Demografice al INCE. Chișinău, 2016, p. 103

[13] http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5641

[14] Pe parcursul anului 2016 din țară au plecat pentru a se stabili cu domiciliul permanent în străinătate 2 507 persoane. Numărul cetățenilor Republicii Moldova, ce și-au ales noul domiciliu în Rusia a constituit 857 persoane, SUA – 623, Ucraina – 375, Germania – 285, Israel – 181.

15-19 ani	105	91	82	76	82	69	86	71
20-24 ani	90	89	108	81	86	87	96	100
25-29 ani	122	138	124	114	123	146	140	127
30-34 ani	102	128	109	146	115	132	140	152
35-39 ani	106	108	70	92	105	108	104	107
40-44 ani	74	85	80	77	72	76	83	99
45-49 ani	64	57	75	66	62	72	73	73
50-54 ani	91	92	63	83	52	65	59	69
55-59 ani	69	104	72	98	55	87	63	81
60-64 ani	76	77	70	79	50	48	56	64
65-69 ani	31	65	30	57	30	48	27	46
70-74 ani	38	69	15	41	8	22	10	26
75-79 ani	26	50	22	40	11	26	16	30
80-84 ani	5	23	6	17	7	16	6	10
85 ani si peste	4	14	2	6	5	7	4	5

36. Amploarea migraţiei internaţionale de muncă este determinată, în mare măsură, de lipsa oportunităților de angajare și salariile mici pe piața internă. Mediul rural este afectat în mod special de migrație, cu 68,8% din totalul migranţilor sau 13% din capitalul uman din mediul rural (33,3% din populaţia economic activă din localitățile rurale). Migrația persoanelor tinere (25-34 de ani) este în creștere – 38,6% din numărul total de migranți. Deși în perioada de referinţă numărul femeilor migrante a fost în creștere, bărbații au predominat cu 64,8% din totalul migranților în 2015[15].

37. O parte a emigraţiei din ţară este compensată de repatrierea persoanelor originare din Republica Moldova şi de imigranţi. Potrivit informaţiei prezentate de Ministerul Afacerilor Interne, în anul 2016 permis de şedere (permanentă şi temporară) au primit 4 080 cetăţeni străini şi 573 repatriaţi. Scopul imigrării persoanelor: studii – 21,3%, muncă – 25,8%, imigraţia de familie – 35,3 şi alte cauze 17,6%.

38. Analiza de gen a proceselor migraţionale arata că femeile sunt mai puţin tentate să emigreze (14,5%) comparativ cu bărbaţii (25,4%), iar atunci când doresc, o fac în vederea angajării (6,8%), comparativ cu bărbaţii (16,8%)[16].

39. **Migraţia internă**. Pe parcursul anului 2016, şi-au schimbat locul de trai în interiorul ţării 33,3 mii persoane. Intensitatea migraţiei interne poate fi măsurată după numărul de sosiri şi plecări la 1000 de locuitori. Indicele de mobilitate al populaţiei, în anul 2016, a înregistrat o valoare de 9,4 persoane la 1000 locuitori, comparativ cu 10,9 în anul 2015.

[15] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=369765

[16] Raportul Național de Dezvoltare Umană 2016 ”Inegalități în dezvoltarea umană”. Rezumat. PNUD Moldova / IDIS “Viitorul”. Chișinău, 2017, p.9

40. In mare parte, migranţii interni (mai mult de 89%) sunt persoanele în vârstă apta de muncă, cu o predominanţă a grupei de vârstă 20-49 ani. Fluxul de sosiri/plecări, analizat din prisma de gen, a constituit 57% femei şi respectiv 43% bărbaţi. Aproximativ 2/3 din numărul total al populaţiei care şi-au schimbat locul de trai în anul 2016 provin din mediul rural.

41. În contextul tendințelor menționate, se observă că Republica Moldova se confruntă cu un proces de îmbătrânire evident, rezultat din mai multe cauze: sporul natural negativ și migraţia masivă a populaţiei fiind doar unele dintre ele. **Coeficientul îmbătrânirii** populaţiei (numărul persoanelor în vârstă de 60 ani şi peste la 100 locuitori) a constituit 17,2% (tabelul 7). Aproximativ 17,1% din populaţia rurală a depăşit vârsta de 60 ani şi peste, în totalul populaţiei feminine din mediul rural ponderea femeilor vârstnice fiind de 20,1%. Structura pe vârste a populaţiei poartă amprenta caracteristică unui proces de îmbătrânire demografică, datorat în principal nivelului scăzut al natalităţii.

Tabelul 7. Coeficientul îmbătrînirii populației după medii și sexe

	Total pe republica			Urban			Rural		
	Ambele sexe	**Barbati**	**Femei**	**Ambele sexe**	**Barbati**	**Femei**	**Ambele sexe**	**Barbati**	**Femei**
2013	15,7	13	18,3	15,2	12,9	17,3	16,1	13	19
2014	16,2	13,4	18,8	15,9	13,5	18,1	16,4	13,4	19,4
2015	16,7	13,8	19,3	16,6	14,0	18,8	16,8	13,7	19,7
2016	17,2	14,2	19,9	17,3	14,6	19,6	17,1	14,0	20,1

Sursa: BNS

42. Din acest considerent grija pentru destinul populaţiei va trebui diferenţiată pe diferite categorii de vârstă şi va necesita accentuare mai profundă pentru persoanele în etate, în scopul garantării unei îmbătrâniri active şi în siguranţă.

43. Datele demonstrează că pe parcursul anilor de raportare femeile constituie în jur de 60% din numărul total de pensionari, constituind majoritatea în special printre pensionarii pentru limita de vârstă, de invaliditate, de urmaş, pentru vechimea în muncă, ca funcţionari publici. Femeile reprezintă minoritatea printre pensionarii deputaţi, foşti membri ai Guvernului, aleşilor locali, situaţie condiţionată de statutul social şi funcţional.

44. Îmbătrânirea este o tendinţă structurală demografică cu potenţiale consecinţe sociale şi economice dramatice, atât pentru bugetele de stat, cât şi pentru populaţie. Pensiile şi serviciile de sănătate sunt, în mod evident, cele mai afectate domenii. Dezechilibrul de gen în corelare cu fenomenul îmbătrânirii, manifestat prin discrepanțe semnificative în speranța de viață a femeilor și bărbaților,

prevalarea femeilor printre vârstnici, vizează reorganizarea și specializarea serviciilor sociale, medicale şi psihosociale cu accent mai mare pe necesitățile femeilor.

45. Creşte presiunea demografică asupra sistemului de pensii, numărul salariaţilor total pe economie în 2015 faţă de anul precedent fiind în descreştere cu -0,8 % sau cu 6,478 persoane, în timp ce numărul total de beneficiari a sistemului de pensii în 2015 fiind în creştere cu 1,4% sau cu 10,000 de persoane[17].

46. Perioada dividendului demografic este foarte scurtă (doar anii 2005-2020), dat fiind faptul că emigrația a dus la scăderea numărului populației în vârstă aptă de muncă. Cu toate acestea, prognoza demografică demonstrează că ponderea acestui contingent în totalul populației este destul de favorabilă pentru a facilita creșterea economică, iar majorarea vârstei de pensionare contribuie la prelungirea dividendului demografic.

47. Declinul populației, determinat de scăderea natalității, duce la pierderea potențialului demografic intern de redresare a situației, criza demografică, obținând proporții importante, iar ieșirea din procesul de depopulare va deveni tot mai dificilă[18].

48. Actualmente există un cadru legislativ suportiv la capitolul îmbătrânirii demografice, precum: Programul pentru integrarea problemelor îmbătrânirii în politici și Planul de acţiuni privind implementarea principiului îmbătrînirii active (2018-2021)[19], ce includ un șir de măsuri de extindere a participării persoanelor vârstnice la viaţa socială şi economică și sensibilizarea întregii societăţi asupra problemelor și necesităţilor persoanelor vârstnice.

49. Totodată, pentru promovarea unei îmbătrâniri active, a fost implementată o nouă reformă a sistemului de pensii, care prevede majorarea vârstei de pensionare, astfel, oferind posibilitatea persoanelor să rămână active în câmpul muncii. La fel, în noua Strategie naţională privind ocuparea forţei de muncă pentru anii 2017–2021[20] au fost incluse obiective și acțiuni destinate și vârstnicilor[21].

50. În deceniile viitoare declinul demografic va continua cu ritmuri rapide. Conform prognozei demografice (2015-2035), scăderea anuală a populației va constitui cca 1,1-2%. Efectivul numeric al nașterilor va fi foarte mic și nu va putea recupera declinul populației, acest fenomen fiind determinat

[17]Raportul Național de Dezvoltare Umană 2016 ”Inegalități în dezvoltarea umană”. Rezumat. PNUD Moldova / IDIS “Viitorul”. Chișinău, 2017, p.9

[18] ANALIZA SITUAȚIEI POPULAȚIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA / UNFPA, Centrul de Cercetări Demografice al INCE. Chișinău, 2016

[19] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=373613

[20] Documentul a fost aprobat prin Hotărîrea Guvernului Nr. 1473 din 30.12.2016 http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=369765

[21] Obiective și acțiuni destinate inclusiv vârstnicilor, cum ar fi: identificarea necesităților de instruire a grupurilor vulnerabile (persoane de etnie romă, cu dizabilități, vârstnice, etc), derularea programelor de formare profesională țintite și adaptate grupurilor vulnerabile și susținerea inițiativelor de auto-angajare şi activităţi generatoare de venituri în rândul persoanelor în vârstă pre-pensionară și vârstnici. Printre acțiunile MSMPS menționăm acordarea granturilor în domeniul îmbătrânirii active și premierea vârstnicilor pentru realizări şi performanţe deosebite în diverse domenii, precum cultural-artistic, tehnico-ştiinţific, civic, medicină, antreprenoriat, agricultură, educație, sport, tehnologii informaționale, etc.

atât de fertilitatea scăzută, cât și de scăderea numărului populației feminine de vârstă fertilă (15-49 de ani). Către anul 2035 efectivul populației țării poate să se micșoreze până la 2085,8 mii (cu 28,4%)[22]. Totodată va crește și numărul populației în vârstă (tabelul 8).

Tabelul. 8. Evoluţia proiectată a pensionarilor pentru anii 2020–2050, număr persoane

	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
bărbaţi 62+, persoane	209,4	232,1	230,3	222,3	221,9	223,2	259,9
bărbaţi 62+, %	12,6	14,4	14,9	15,1	15,9	17,0	21,2
femei 57+, persoane	459,8	472,6	473,2	477,2	489,5	522,7	542,5
femei 57+, %	25,3	2,7	27,5	28,9	31,1	35,0	38,6
total pensionari, persoane	669,2	704,7	703,5	699,5	711,4	745,9	802,4
total pensionari, %	19,2	20,8	21,5	22,4	23,9	26,6	30,5
Total populaţie	3481,3	3389,2	3267,1	3125,2	2970,8	2805,7	2630,7
total bărbaţi	1664,5	1613,2	1547,5	1473,4	1395,1	1312,5	1225,4
total femei	1816,8	17761	1719,6	1651,8	1575,7	1493,2	1405,3

Sursa: IIEȘP al AȘM

51. Potrivit datelor BNS[23], femeile depășesc cota bărbaţilor pensionari, constituind 71% dintre pensionarii pentru limita de vârstă, situația fiind datorată faptului că femeile trăiesc mai mult decît bărbaţii în medie cu 7,9 ani. Ca urmare a lansării reformei sistemului de pensionare și operării modificărilor în legislația din domeniu, inegalitățile ce țin de criteriul de sex cu privire la vârsta de pensionare și stagiul de cotizare realizat de către femei și bărbați ca condiții de eligibilitate pentru a beneficia de pensie pentru limită de vîrstă au fost eliminate[24].

52. **Economia Republicii Moldova** începe să contureze primele semne de învigorare a activității economice: producția industrială și comerțul exterior revin pe un trend ascendent, sunt în creștere transferurile de peste hotare, veniturile și cheltuielile bugetare, salariul în termeni reali etc. Totuși, activitatea investițională este deocamdată pasivă, cu efectele respective asupra creditării economiei. Se atestă aprecierea valutei naționale și intensificarea procesului inflaționist. Vulnerabilitatea față de factorii externi rămâne actuală.

53. În același timp, evoluțiile recente ale economiei țării scot în evidență menținerea unui model de dezvoltare bazat pe consum. Analiza PIB-ului pe categorii de utilizări demonstrează că în ultimii ani creșterea economică se datorează, în principal, consumului final, astfel încât pe parcursul perioadei de

[22] ANALIZA SITUAȚIEI POPULAȚIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA / UNFPA, Centrul de Cercetări Demografice al INCE. Chișinău, 2016, p.10

[23] „Portretul statistic al femeilor și bărbaților din Republica Moldova", BNS, 2016

[24] Astfel, vârsta standard de pensionare stabilită pentru bărbați și femei este de 63 de ani (anterior condițiile privind vîrsta de pensionare pentru femei a fost de 57 de ani, iar pentru bărbați – 62 de ani), precum și stabilirea stagiului de cotizare necesar pentru ambele sexe de 34 de ani (anterior reformei stagiul de cotizare pentru femei constituia 30 de ani, iar pentru bărbați – 35 ani).

referință valoarea acestuia a depășit valoarea PIB-ului. Consumul final este determinat în cea mai mare parte de creșterea consumului în gospodăriile casnice grație creșterii remitențelor transferate de cetățenii Republicii Moldova aflați la muncă peste hotare. Totodată, funcționalitatea economiei a fost determinată în mare măsură și de formarea brută de capital, a cărei creștere ca pondere corela puternic cu creșterea PIB-ului (tabelul 9).

Tabelul 9. Dinamica principalilor indicatori macroeconomici

	2013	2014	2015	2016
PIB, preturi curente, mii lei	100510471	112049578	122562742	135396791
PIB, preturi curente, mii $ SUA	7982914	7981421	6513714	6795740
PIB, preturi curente, mii Euro	6009918	6013792	5864794	6139107
PIB dupa paritatea puterii de cumparare, mii $ SUA	16722559	17831152	17896829	18966722
Indicele volumului fizic al PIB, anul precedent=100, %	109.4	104.8	99.6	104.5
PIB pe locuitor, preturi curente, lei	28245	31506	34485	38119
PIB pe locuitor, preturi curente, $ SUA	2243	2244	1833	1913
PIB pe locuitor, preturi curente, Euro	1689	1691	1650	1728
PIB pe locuitor dupa paritatea puterii de cumparare, $ SUA	4699	5014	5036	5340
Indicele volumului fizic al PIB pe locuitor, anul precedent=100, %	109.4	104.9	99.6	104.5
Indicele-deflator al PIB, %	104.1	106.4	109.9	105.7
Venitul national brut, preturi curente, mii lei	111398313	123717283	131223207	144624373
Venitul national brut, preturi curente, mii $ SUA	8847666	8812525	6973983	7258884
Venitul national brut, preturi curente, mii Euro	6660945	6640007	6279209	6557500
Venitul national brut pe locuitor, preturi curente, lei	31304	34787	36922	40717
Venitul national brut pe locuitor, preturi curente, $ SUA	2486	2478	1962	2044
Venitul national brut pe locuitor, preturi curente, Euro	1872	1867	1767	1846
Indicele preturilor de consum mediu anual, %	104.6	105.1	109.7	106.4
Numarul mediu anual al populatiei, mii pers.	3559	3556	3554	3552
Cursul de schimb mediu anual, lei/ $ SUA	12.5907	14.0388	18.8161	19.9238
Cursul de schimb mediu anual, lei/ Euro	16.7241	18.6321	20.898	22.0548

Sursa: BNS

54. Analiza PIB-ului în baza datelor BNS pe categorii de resurse pe parcursul ultimilor ani (2005-2015/2016 pentru vizibilitatea tendințelor) arată că creșterea economică a fost asigurată în cea mai mare proporție de expansiunea serviciilor de comerț, transport, telecomunicații, tranzacții imobiliare

etc. Experții indică o tendință clară de reducere a ponderii agriculturii în formarea valorii adăugate brute (de la 19,5% în 2005 până la 11,7% în 2015), o reducere a cotei industriei (de la 15,9% în 2005 până la 12,2% în 2015) și o ușoară expansiune a sectorului serviciilor (de la 53,8% în 2005 la 54,2% în 2015), astfel constatând că anume serviciile au reprezentat forța motrice a creșterii economice în această perioadă[25].

55. Discrepanța dintre spațiul urban și cel rural la nivel de sărăcie absolută este considerabilă – 19% persoane la limita sărăciei la sate vs. 5% la orașe. Cele mai sărace persoane cheltuie cel mai mult pe alimente, servicii comunale, ceea ce îi face vulnerabili la șocuri economice. Pe lângă inegalitățile monetare, cele mai vulnerabile grupuri – femeile, persoanele cu dizabilități, persoanele în etate, tinerii – sunt expuse la inegalități sociale, în domeniile educației, sănătății, accesului la servicii de calitate, participării.

56. Deși **venitul mediu disponibil** al populației a crescut de două ori în perioada 2010-2015, decalajul dintre cei care trăiesc la oraș și sat s-a acutizat. Astfel, diferența dintre venituri urban-rural s-a dublat, de la 23,6% în 2010 la aproape 42% în 2015. Aceste inegalități sunt amplificate și de accesul limitat la servicii comunale de calitate în localitățile rurale. În lipsa unei creșteri economice resimțite de locuitorii satelor, doar remitențele sunt cele care asigură consumul[26].

57. Pe fundalul creșterii veniturilor populației **nivelul sărăciei** înregistrează o tendință stabilă de reducere. În ultimii 5 ani acesta s-a diminuat de circa 2 ori, astfel încât rata sărăciei în 2015 a constituit 9,6%. Unul dintre cele mai vulnerable grupuri ale populației afectate de riscul sărăciei sunt pensionarii. Rata sărăciei în gospodăriile casnice conduse de pensionari a constituit 14,6%, ceea ce este de 1,3 ori mai mult decât media națională. Vulnerabilitatea acestei categorii de persoane este generată de mărimea mică a pensiilor, care reprezintă principala sursă de venit pentru acest grup al populației[27].

58. Cea mai mare parte a cheltuielilor este destinată pentru necesarul de consum alimentar – 43,4%. Pentru întreţinerea locuinţei o persoană în medie a alocat 18,6% din cheltuielile totale de consum, iar pentru îmbrăcăminte şi încălţăminte – 10,4%. Celelalte cheltuieli au fost direcţionate pentru serviciile de sănătate (5,9%), comunicaţii (4,5%), dotarea locuinţei (3,9%), transport (3,7%), învățământ (0,5%), etc.

[25] RAPORTUL NAȚIONAL DE DEZVOLTARE UMANĂ 2015/2016. REPUBLICA MOLDOVA. Inegalități în dezvoltarea umană. PNUD Moldova / IDIS "Viitorul". Chișinău, 2017, p.28
http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/library/human_development/nhdr-2016.html

[26] http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/pressreleases/2017/06/14/-n-sate-locuiesc-de-4-ori-mai-multe-persoane-aflate-la-limita-s-r-ciei-dec-t-n-ora-e.html

[27] Raportul Național de Dezvoltare Umană 2016 "Inegalități în dezvoltarea umană". PNUD Moldova, IDIS "Viitorul". Chișinău, 2017, p.7

59. Dat fiind că populaţia din mediul urban dispune de venituri mai mari, respectiv şi cheltuielile de consum a acestei categorii de populaţie sunt cu 760,3 lei sau de 1,4 ori mai mari faţă de cheltuielile populaţiei din mediul rural. În mediul urban, pentru asigurarea consumului de produse alimentare, populaţia a alocat 40,8% din cheltuielile lunare de consum, iar în rural – 46,2%. Totodată, populaţia urbană comparativ cu cea rurală cheltuie mai mult pentru întreţinerea locuinţei (19,3% faţă de 17,8%), servicii de comunicaţii (4,7% faţă de 4,3%), transport (4,1% faţă de 3,3%), hoteluri şi restaurante (2,8% faţă de 0,7%), servicii de agrement (2% faţă de 0,6%).

60. Dezvoltarea umană nu se limitează doar la venituri, ci presupune **și acces la servicii de bază.** În mediul rural, 8 din 10 fântâni sunt poluate. Doar 43% din locuitorii satelor au acces la apă potabilă, față de 90% dintre cei din mediul urban. Astfel, cele mai sărace pături ale populației cheltuiesc în medie până la 15% din venitul disponibil pentru a-și permite servicii de alimentare cu apă potabilă și canalizare de standard minim, pentru care costurile sunt prea mari.

61. În același timp, în viziunea experților, sărăcia și veniturile mici ale populației rurale reduc șansele de acces la servicii de calitate. Accesul inegal al populației la servicii de calitate se constată prin diferențele foarte mari la nivelul dotării cu infrastructură (asistență medicală, apă potabilă și canalizare ș. a.), precum și prin diferențele foarte mari la nivelul costurilor de prestare a serviciilor (energie electrică și gaze naturale)[28]. Totodată, deși o pondere mai mare a populației locuiește în mediul rural, populația rurală primește doar un sfert din cantitatea de apă furnizată populației urbane. În mod similar, locuitorii din mediul urban primesc de aproape patru ori mai mult gaz decât populația rurală[29]

62. La fel, calitatea proastă a drumurilor rurale și transportul limitat influențează negativ accesibilitatea populației rurale la serviciile medicale de primă necesitate. În același timp, lipsa investițiilor în infrastructura spitalicească indică anumite inegalități pentru locuitorii diferitelor regiuni de a primi asistență medicală primară la timp[30].

63. **Remitenţele** de peste hotare au devenit o sursă majoră de sprijin financiar pentru multe ţări în dezvoltare, inclusiv Moldova (tabelul 10), având drept urmare creşterea veniturilor familiilor migranţilor şi investirea banilor în sectorul sănătăţii, educaţiei şi micului business. În medie, în 2015 acestea au constituit 17,4% din totalul veniturilor gospodăriilor casnice, inclusiv, 11,8% în mediul urban și 23,4% în mediul rural[31].

---

[28] Ibidem,

[29] http://documents.worldbank.org/curated/en/715861467989513808/pdf/105722-WP-P151472-PUBLIC-ROMANIAN-Moldova-Poverty-Assessment-2016.pdf p.23

[30] Ibidem

[31] Raportul Național de Dezvoltare Umană 2016 ”Inegalități în dezvoltarea umană”. PNUD Moldova, IDIS “Viitorul”. Chișinău, 2017, p.7

Tabelul 10. Remitențele în raport cu PIB pe anii 2013-2016

	2013			2014			2015			2016		
	USD	**EUR**	**RUB**	**USD**	**EUR**	**RUB**	**USD**	**EUR**	**RUB**	**USD**	**EUR**	**RUB**
Remitențe intrări, recalculate în mil USD	447,85	502,99	481,78	387,28	515,54	524,01	398,44	308,96	233,55	456,79	330,26	117,53
În raport cu PIB, %	27,7			26,0			23,6			21,7		

Sursa: Banca Națională a Moldovei[32], Banca Mondială[33]

64. În viziunea experților, pe fundalul inegalităților economice, atât după venituri, cât și după cheltuieli, între populația din mediul rural și cea din mediul urban, pe parcursul ultimilor ani, gradul de inegalitate înregistrează o tendință instabilă de descreștere lentă: **coeficientul Gini**, principalul indicator al inegalității veniturilor (tabelul 11).

Tabelul 11. Coeficientul GINI Moldova

Anii	2013	2014	2015	2016
Coeficientul GINI	28,5	26,8	27	26,3

Sursa: Banca Mondială[34]

65. Dezechilibrele economice, dar și instabilitatea politică din 2015, au condus nu numai la descreșterea activismului economic, ci și la diminuarea volumului investițiilor. În pofida faptului că în anii precedenți investițiile, în special investițiile străine directe, înregistrau un ritm încurajator de creștere, în 2015 volumul investițiilor în active materiale pe termen lung s-a redus cu circa 8,8%[35].

66. Referindu-ne la co-raportul dintre valoarea minimului de existență și a veniturilor populației[36], constatăm indicatorii în creștere (tabel 12). Totodată, situația reală grea a categoriilor de persoane social vulnerabile, în special a vârstnicilor, rămâne o provocare în continuare.

Tabel 12. Co-raportul dintre valoarea minimului de existență și a veniturilor populației

	2013	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Minimul de existenţă, medii lunare pe o persoană, lei	1612,3	1627,1	1734,1	1799,2	1862,4

[32] http://bnm.md/ro/content/evolutia-transferurilor-de-mijloace-banesti-din-strainatate-efectuate-favoarea-persoanelor-2
[33] https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.DT.GD.ZS?end=2016&locations=MD&start=2013&view=chart
[34] https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?end=2016&locations=MD&start=2013
[35] Cea mai semnificativă diminuare au înregistrat investițiile în utilaje, mașini și mijloace de transport, în special în ultimele trimestre ale anului 2015, fapt ce reflectă în opinia experților erodarea încrederii din partea businessului. Investițiile finanțate din surse bugetare s-au redus și mai puternic – cu 28,4%, tendință ce s-a accentuat, de asemenea, spre sfârșit de an în urma modificării legii bugetului de stat și acordării priorității cheltuielilor sociale în defavoarea cheltuielilor economice.
[36] Bodrug-Lungu V., Stafii A. EVALUAREA IMPLEMENTĂRII DE CĂTRE REPUBLICA MOLDOVA A PLANULUI INTERNAȚIONAL DE ACȚIUNI DE LA MADRID PRIVIND ÎMBĂTRÂNIREA 2012–2016. RAPORT NAȚIONAL 2016

Veniturile disponibile ale populaţiei, medii lunare pe o persoană, lei	1681,4	1767,5	1956,6	2060,2	2244,9
Salariul mediu lunar pe economie al unui angajat, lei	3674,2	4089,7	4538,4	4997,8	-
Co-raportul dintre veniturile medii lunare disponibile pe o persoană şi valoarea medie a minimului de existenţă, în %	104,3	108,6	112,8	114,5	120,5
Co-raportul dintre salariul mediu lunar pe economie al unui angajat şi valoarea medie a minimului de existenţă pentru populaţia în vârstă aptă de muncă, în %	227,9	251,3	261,7	277,7	

67. Fiind o economie mică și deschisă, Moldova a suportat în trecut nu doar câteva șocuri economice externe, dar și șocuri climatice, care au afectat în special sectorul agricol, precum și economia mai largă. În 2015, o confluență de evenimente a împins economia într-o recesiune (creștere -0.5 la sută a PIB în 2015) și a determinat prognoze de creștere redusă în 2016. Principalii factori la baza acestei performanțe slabe recente sunt fluxurile externe mai slabe, frauda bancară de proporții și o secetă, toate fiind produse într-un mediu de instabilitate politică[37].

68. În viziunea experților Băncii Mondiale, Moldova a prezentat performanțe bune în raport cu reducerea sărăciei și inegalităților și creșterea prosperității partajate. Aceste progrese au fost susținute de o mobilitate economică ascendentă ridicată. Creșterea economică a fost volatilă, dar pozitivă și, în general, în favoarea celor săraci. Transferurile publice și private, anume pensiile și remitențele, au avut un rol important în reducerea sărăciei. Piețele muncii din Moldova au contribuit la progrese, mai mult prin creșterea productivității decât prin crearea locurilor de muncă, având în vedere faptul că ocuparea forței de muncă a scăzut pe parcursul perioadei, determinată de ratele ridicate și în creștere de inactivitate. Provocări există în continuare, iar perspectivele nu sunt prea favorabile. Inegalitățile spațiale și între grupuri persistă, în special în raport cu accesul inegal la bunuri și servicii, de exemplu în zonele rurale[38] și pentru minoritățile etnice. Riscuri importante și în creștere pentru progresele durabile persistă. Remitențele și pensiile nu pot rămâne forțe cruciale la baza progreselor pe viitor,

[37] http://documents.worldbank.org/curated/en/715861467989513808/pdf/105722-WP-P151472-PUBLIC-ROMANIAN-Moldova-Poverty-Assessment-2016.pdf , p. 15

[38] La fel, persoanele sărace și cele mai sărace 40 la sută din populație sunt concentrate în zonele rurale. Deși ponderea populației rurale a scăzut, determinată parțial de migrația forței de muncă, profilul de urbanizare relevă o similitudine mai mare cu Asia Centrală decât cu Europa de Est. Sărăcia rurală se ridică la 19 la sută în comparație cu sărăcia urbană de 5 la sută. În rândul celor mai sărace 40 la sută din populație, 75 la sută locuiesc în zonele rurale, în timp ce 84 la sută din populația săracă locuiește în zonele rurale; doar 7 la sută și, respectiv, 2 la sută locuiesc în orașe mari. Aceasta este în concordanță cu o rată a sărăciei mai mare în zonele rurale față de orașe. O parte din ratele sărăciei mai mari în zonele rurale pot fi asociate cu natura surselor de venit. Oamenii din mediul rural sunt dependenți de veniturile și transferurile agricole, care sunt mai volatile în comparație cu alte surse de venit, ceea ce determină vulnerabilitatea mai mare a acestor persoane la sărăcie. http://documents.worldbank.org/curated/en/715861467989513808/pdf/105722-WP-P151472-PUBLIC-ROMANIAN-Moldova-Poverty-Assessment-2016.pdf , p. 36

ținând cont de mediul extern în schimbare și sistemul de pensii nesustenabil din punct de vedere fiscal. Suplimentar, cei mai săraci sunt tot mai vulnerabili la șocurile climatice[39]

69. Cu referire la minimul de existenţă pe categorii de populaţie (medie anuală pe o persoană), valoarea maximă revine populaţiei în vârstă aptă de muncă – 1 984,5 lei în 2017 şi în special bărbaţilor – 2 153,7 lei., în 2017 fiind înregistrată și cea mai mare valoare a acestui indicator (tabelul 13).

Tabelul 13. Minimul de existență pe categorii de populație (medie anuală pe o persoană)

lei

	2013	2014	2015	2016	2017
Total populație	1 612,3	1 627,1	1 734,1	1 799,2	1 862,4
Populatie aptă de muncă	1 710,0	1 726,8	1 842,2	1 914,7	1 984,5
Barbați în vîrsta aptă de muncă	1 855,5	1 875,6	2 000,6	2 076,9	2 153,7
Femei în vîrsta aptă de muncă	1 555,1	1 567,8	1 672,2	1 739,8	1 800,9
Pensionari pentru limita de vîrstă	1 326,9	1 343,7	1 437,4	1 494,8	1 547,5
Copii-total	1 534,3	1 547,5	1 647,1	1 703,8	1 768,6
Copii în vîrsta de pina la 1 an	611,2	618,6	658,5	678,7	699,5
Copii în vîrsta de 1-6 ani	1 322,2	1 327,2	1 417,8	1 466,8	1 518,3
Copii în vîrsta de 7-17 ani	1 726,3	1 747,6	1 863,5	1 930,0	2 002,

Sursa: BNS

70. Delimitarea minimului de existenţă pe medii de reşedinţă în anul 2017 a înregistrat o creștere a valorilor totale de 15,5%, comparativ cu anul 2013 (tabelul 14). Totodată constatăm diferenţe semnificative urban-rural, valoarea mai mare fiind înregistrată pentru orașe comparativ cu mediul rural.

Tabelul. 14. Minimul de existență pe medii de reşedinţă

Media anuală, lei

	Total		Orase mari		Alte orase		Sate	
	2013	2017	2013	2017	2013	2017	2013	2017
Total populatie	1612.3	1862.4	1747	2072.6	1641.7	1861.6	1549.4	1770.5
Populatie apta de munca	1710	1984.5	1829.7	2181.8	1728.1	1974.8	1650.3	1891.8
Barbati in virsta apta de munca	1855.5	2153.7	1992.7	2376	1872.9	2141	1793.2	2057.9
Femei in virsta apta de munca	1555.1	1800.9	1674.5	1992.3	1576.8	1796.9	1489.2	1701.4
Pensionari pentru limita de virsta	1326.9	1547.5	1452	1732.3	1367.9	1562.7	1268.7	1463.5
Copii-total	1534.3	1768.6	1669.8	1992	1582.6	1799.2	1483.3	1690.3
Copii in virsta de pina la 1 an	611.2	699.5	674.8	794.9	635.5	717.3	584.2	665.4
Copii in virsta de 1-6 ani	1322.2	1518.3	1472.3	1736	1385.5	1565.3	1258.8	1435.8

[39] Ibidem, p. 16.

Copii in virsta de 7-17 ani	1726.3	2002.5	1884	2244.5	1772.8	2023.7	1672.3	1921.6

Sursa: BNS

71. În calitate de indicator important al bunăstării populației poate servi dotarea gospodăriilor cu bunuri de folosință îndelungată. Pe parcursul ultimilor ani a crescut nesemnificativ numărul de televizoare, frigidere, autoturisme. În creștere sunt procurarea de computere, aspiratoare de praf; dotarea cu mașini mecanice de spălat rufe fiind în descreștere. Autoturismele sunt cel mai puțin accesibile pentru familii[40]. Constatăm discrepanțe dintre dotarea gospodăriilor din mediul urban și rural: la orașe fiind mai semnificativă dotarea cu computere, maşini automate de spălat rufe, aspiratoare de praf. Totodată, la capitolul dotării cu televizoare, frigidere – situația este mai echilibrată (tabelul 15).

Tabelul 15. Dotarea gospodăriilor cu bunuri de folosinţă îndelungat

bucăţi la 100 gospodării

	2013	2014	2015	2016	2017
Televizoare	103	105	106	107	108
Frigidere, congelatoare	88	94	95	96	97
Computere	40	44	51	540	56
Maşini mecanice de spălat rufe	31	31	29	28	27
Maşini automate de spălat rufe	42	46	50	52	56
Aspiratoare de praf	53	56	58	57	58
Autoturisme	20	20	23	21	21

Sursa: BNS

72. Cu referire la **serviciile de sănătate,** calitatea condiţiilor în care se prestează serviciile medicale diferă de la un raion la altul al țării, în special mediul urban în comparaţie cu cel rural, fiind atestate anumite inegalităţi pentru locuitorii diferitelor regiuni de a beneficia de asistenţă conform standardelor. Peste 50% din capacitatea specializată şi spitalicească este concentrată în Chişinău (capitala), ceea ce indică posibilităţi mai reduse a populaţiei rurale de a avea acces echitabil la aceste servicii. Populaţia din regiunile rurale are şanse mult mai mici de a beneficia de servicii de diagnostic şi tratament prin echipamente şi utilaje performante. Se constată o insuficienţă de la 40% la 90% a echipamentului necesar pentru asistenţa medicală primară (AMP) conform standardelor.

73. În același timp, inegalităţi există privind **asistenţa medicală primară**. Conform normativelor este fixat criteriul de 1 medic de familie la 1.500 populaţie (6,6 medici la 10.000 locuitori) şi 13,2 asistenţi ai medicului de familie în localităţi urbane la 10.000 locuitori, în localităţi rurale - de la 13,2

[40] Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2016. BNS, Chișinău, 2016. http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=263&id=2193

până la 19,8 la 10.000 populaţie. La nivel de ţară se constată 4,8 medici de familie la 10.000 locuitori, cu mult mai puţin decât media pe UE[41].

74. În Republica Moldova, **accesul la serviciile medicale a tinerilor până la 18 ani** și a celor care își continuă studiile este garantat de către stat, prin oferirea gratuită a poliței de asigurare medicală. În același timp, în anul 2014, fiecare a treia persoană în vârstă de 18-29 de ani nu dispunea de polița de asigurare, din cauza neangajării și inaccesibilității financiare a acesteia.

75. În țară accesul la serviciile medicale a tinerilor până la 18 ani și a celor care își continuă studiile, precum și unor categorii de persoane[42] sunt garantate de către stat, prin oferirea gratuită a poliței de asigurare medicală.

76. **Accesul femeilor la asistenţa medicală** şi eficiența sistemului de sănătate de a răspunde nevoilor particulare ale fiecărui caz sunt factori esențiali în micșorarea ratei mortalității materne. Analiza deceselor materne, din ultimele doua decenii, denotă că circa 2/3 din femei au fost cele din mediul rural, cu un statut social precar, la care sarcina s-a dezvoltat pe fundalul unor patologii extragenitale sau complicații obstetricale netratate la momentul oportun. În calitate de factori de risc pentru rata înaltă a mortalității materne rămân în continuare statutul social inferior, nivelul de cunoştinţe şi educaţie al femeilor și membrilor familiei acesteia privind necesitatea şi importanţa supravegherii medicale precoce în cazul sarcinii.

77. **În** pofida măsurilor întreprinse pe parcursul ultimilor ani în vederea restructurării sistemului de sănătate, în mod special în domeniul mamei și copilului, prin implementarea sistemului regionalizat de referire a serviciilor perinatale, rezultatul privind diminuarea indicatorului **mortalității materne** nu este cel scontat. În perioada 2010-2017 se observă fluctuația indicatorului menționat (tabel 16), acesta fiind în descreștere semnificativă pe parcursul ultimilor ani (din 2010 (44,5) s-a micșorat către 2017 la 17,6), dar, cu regret, neatigând ținta propusă ODM (13,3‰).

Tabelul 16. Mortalitatea maternă (la 100 mii născuţi vii)

	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Mortalitatea maternă la 100 mii născuţi vii	44,5	30,4	15,8	15,5	31,1	18,7	17,6

Sursa: MS/CNMS[43]

[41] Raportul Național de Dezvoltare Umană 2016 ”Inegalități în dezvoltarea umană”. Rezumat. PNUD Moldova / IDIS “Viitorul”. Chișinău, 2017, p.9

[42] gravidele, parturientele şi lăuzele; persoanele cu dizabilităţi severe, accentuate sau medii; pensionari; persoanele care îngrijesc la domiciliu o persoană cu dizabilitate severă;şomerii înregistraţi la agenţiile teritoriale pentru ocuparea forţei de muncă; mame cu patru şi mai mulţi copii; persoanele din familiile defavorizate care beneficiază de ajutor social; străinii beneficiari ai unei forme de protecţie incluși într-un program de integrare și donatorul de organe în viață

[43] http://www.cnms.md/ro/rapoarte/anuar-statistic-medical

78. **Structura deceselor materne** predomină următoarele cauze: hemoragiile, complicaţiile septico-purulente, eclampsiile, patologia extragenitală. În anul 2016, mortalitatea maternă prin risc obstetrical direct a constituit 10,7 la 100000 de născuți-vii, dintre care prin complicațiile sarcinii, nașterii și lăuziei – 8,0%, prin întreruperi de sarcini – 2,7%, prin risc obstetrical indirect – 8,0%[44]. Rămâne a fi îngrijorătoare accentuarea factorilor indirecţi (nelegaţi de sarcină) ai mortalităţii materne, indicând carenţe în supravegherea antenatală şi în calitatea serviciilor de sănătate acordate. Astfel, există rezerve în ceea ce privește calitatea deservirii gravidelor la nivelul asistentei medicale primare de către medicul de familie.

79. Pe parcursul ultimilor ani, serviciile de întrerupere a sarcinii au beneficiat de o atenție sporită și suport tehnic semnificativ din partea OMS. Grație acestui fapt și eforturilor întreprinse de către structurile abilitate, au fost atinse rezultate semnificative în ameliorarea calității serviciilor de întrerupere a sarcinii, prin implementarea metodelor sigure recomandate de OMS.

80. În pofida celor menționate, **numărul avorturilor totale şi a avorturilor mini** notifică o evoluție neuniformă pe parcursul anilor de raportare de la 14511 (2013) la 13282 (2016) (tabel 17)[45].

Tabelul 17. Indicatorii de întrerupere a sarcinii

	2013	2014	2015	2016
Numărul de avorturi (incl. şi mini-), mii cazuri	14511	13930	14059	13285
la 1000 femei în vîrstă de 15-49 ani	15	15	15	14
la 100 născuţi-vii	37	34	34	33

Sursa: BNS

81. În pofida existenței unui cadru legal suportiv, în practică, accesul femeilor care aparţin grupurilor vulnerabile, în special femeile din mediul rural, adolescentele şi femeile sărace, este mai complicat datorită procedurii care presupune deplasarea la centrul raional sau în capitală pentru a primi acordul Comisiei Medical Consultative. Astfel, deşi s-a introdus un mecanism de gratuitate în efectuarea avorturilor pentru anumite grupuri de femei, trebuie întreprinse măsuri suplimentare în scopul informării medicilor şi pacientelor despre posibilitatea accesării acestor facilităţi, precum şi informării cu privire la prevederile normative în domeniul avortului în general.

[44] Ibidem

[45] În Republica Moldova, pe parcursul ultimului deceniu, se observă o tendință de diminuare a numărului de avorturi la 1000 de născuți vii, similară altor state din Europa de Est, Europa de Vest, Țările Baltice. Totodată, numărul de avorturi la 1000 de născuți-vii este de circa 1,5-2 ori mai mare decât în țările Europei de Vest. Numărul de avorturi, care rămâne a fi mare în continuare, în pofida măsurilor întreprinse, este o dovadă că există necesitatea nesatisfăcută în ceea ce privește contracepția modernă și accesibilă tuturor grupurilor de populație, inclusiv celor vulnerabile.

82. **Prevenirea infecției HIV** rămâne a fi o problemă sensibilă de sănătate publică în Republica Moldova, dat fiind situația controversată în domeniu. Astfel, datele statistice oficiale indică o creștere a numărului de cazuri noi HIV – de la 714 (2013) la 835 (2017). (tabelul 18)

Tabelul 18. Indicatorii incidenţii prin HIV/SIDA pe parcursul perioadei de raportare 2013-2016

Anii	Total		Bărbați		Femei	
	Cazuri noi HIV	Incidența 100 000	Cazuri HIV	Incidența 100 000	Cazuri HIV	Incidența 100 000
2013	714	17,55	382	19,70	332	15,76
2014	833	20,48	450	23,23	383	18,20
2015	817	20,19	462	23,86	355	16,88
2016	832	20,68	471	24,34	361	17,17
2017	835	20,69	467	24,16	368	17,51

Sursa: BNS

83. În prezent, infecția HIV/SIDA, în Republica Moldova, rămâne a fi concentrată în grupurile de risc, afectând, în special, grupul consumatorilor de droguri, persoanele implicate în sexul comercial, bărbații care practică sexul cu bărbați, dar și grupul persoanelor din penitenciare.

84. Femeile sunt expuse unui risc mai mare de infectare cu HIV decât bărbații. Către anul 2017, fiecare a doua persoană identificată cu HIV era femeie, comparativ cu 16% la începutul anilor ’90. În același timp, pe parcursul anului 2017, printre 35812 de femei gravide testate la HIV prin intermediul sistemului de laborator au fost depistate 89 de femei gravide cu statutul HIV+. La fel, în anul 2017 au născut 220 de femei cu HIV+.

85. În același timp, în ultimii ani, epidemia HIV devine mai complexă, condiționată de doi factori: contribuția unui număr relativ mare de consumatori de droguri injectabile de sex feminin, care sânt mai vulnerabili la transmiterea infecției și epidemiei, probabil ascunsă, în rândul bărbaților care practică sex cu bărbați, care contribuie la cazurile de infectare cu HIV printre bărbați. Aceasta explică creșterea considerabilă a numărului de bărbați infectați pe cale sexuală.

86. În viziunea experților, tratamentul antiretroviral este asigurat tuturor pacienților care corespund criteriilor de includere în tratament și rata de acoperire constituie 34,11% din numărul estimat de persoane infectate cu HIV și 70,81% din persoanele aflate în supraveghere medicală[46].

87. Schimbări semnificative în abordarea subiectului prin implicarea comunităților afectate se atestă în urma implementării Proiectului “Fortificarea controlului HIV în Republica Moldova, 2015-2017”[47].

[46]RAPORT ANUAL DE PROGRES PRIVIND IMPLEMENTAREA PROIECTULUI ”FORTIFICAREA CONTROLULUI HIV ÎN REPUBLICA MOLDOVA, 2015-2017” ANUL 2016. Centrul pentru Politici și Analize în Sănătate http://www.pas.md/ro/PAS/Reports/Details/86

[47] Proiectul susținut de Fondul Global de Combatere a SIDA, Tuberculozei și Malariei și implementat în parteneriat de către Ministerul Sănătății, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Justiției, IMSP Spitalul de Dermatologie, și Maladii

88. Programul naţional de prevenire şi control al infecţiei HIV/SIDA[48] şi infecţiilor cu transmitere sexuală pentru anii 2016-2020 are la bază analiza răspunsului naţional, privind actualitatea problemei HIV.

89. **Situaţia epidemică prin sifilis şi gonoree** notifică o curbă descendentă, dar neuniformă. Incidenţa la 100 mii populaţie pentru sifilis este de 44,41 în anul 2016, comparativ cu 60,0 în 2013, iar pentru gonoree – 22,15 şi 27,2 respectiv[49] (tabelul 19).

Tabelul 19. Indicatorii incidenţei prin sifilis şi gonoree (la 100 mii locuitori)

	2013	2014	2015	2016
Incidenţa prin sifilis (populaţia totală) la 100 mii locuitori	60.00	52.14	53.78	44.41
– **bărbaţi**	71.95	60.48	62.86	53.13
– **femei**	56.14	44.41	45.37	36.33
– **adulţi 18 ani si peste**	75.37	61.24	62.32	51.58
– **copii 0-17 ani 11 luni 29 zile**	17.27	15.00	18.38	14.44
-rural	58.00	49.11	52.05	43.09
-urban	71.71	56.29	56.13	46.19
Incidenţa prin gonoree (populaţia totală) la 100 mii locuitori	27,2	28,2	26,4	22.15
– **bărbaţi**	48.88	50.95	47.95	39.26
– **femei**	7.15	7.15	6.50	6.29
– **adulţi 18 ani si peste**	32.10	33.42	31.67	26.47
– **copii 0-17 ani 11 luni 29 zile**	7.72	7.00	4.78	4.08
-rural	19.59	21.37	20.85	16.11
-urban	37.80	37.59	34.04	30.31

Sursa: MS

90. O problemă aparte pentru sănătatea publică, care afectează femeile şi, în special, bărbaţii sunt maladiile social-condiţionate. Comportamentul adictiv şi anume consumul nociv de alcool este recunoscut ca o problemă gravă[50].

91. Prin aprobarea **Programului naţional privind controlul alcoolului pe anii 2012-2020**[51]**,** a fost reconfirmat că consumul excesiv de alcool constituie una din cele mai importante preocupări sociale şi de sănătate. În Republica Moldova au fost create servicii de consiliere şi de asistenţă necesară care

Comunicabile, instituțiile din subordinea ministerelor, autoritățile publice locale, recipienții principali a FG și Oficiile UNAIDS și OMS din Moldova, organizațiile neguvernamentale active în domeniul HIV/SIDA și comunitățile populațiilor cheie afectate.

[48] http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=367272&lang=1

[49] Anuarul statistic, 2016

[50] Strategia naţională de prevenire şi control al bolilor netransmisibile pe anii 2012–2020

[51] HOTĂRÎREA GUVERNULUI Nr. 360 din 06.06.2012 http://lex.justice.md/md/343538/

să contribuie la reducerea consumului nociv de alcool, de renunţare şi tratament. De asemenea, sînt stabilite cerinţe de inofensivitate pentru produsele de alcool.

92. În pofida eforturilor, gradul înalt al **consumului nociv de alcool** şi agravarea stării de sănătate a populaţiei, rezultate de acest viciu, demonstrează că măsurile care se aplică sînt insuficiente şi conduc la necesitatea aprobării şi aplicării măsurilor suplimentare, crearea condiţiilor de îngrijire şi tratament a bolnavilor de alcoolism, psihoze alcoolice ş.a.

93. Conform ultimului raport efectuat de Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Agricultură şi Alimentaţie în 2014, Republica Moldova se numără printre ţările cu cel mai mare consum de alcool pur pe cap de locuitor în rândul populației adulte – 16,8 litri anual. Persoanele mai în vârstă de 15 ani intervievate declară faptul că berea este consumată de ei în 30,4% cazuri, vinul – în 5,1% cazuri şi băuturile alcoolice tari – 64,5%[52].

94. Conform datelor Centrului Național de Management în Sănătate, în anul 2016 numărul total de decese din cauza alcoolismului a fost de 104,0 – cu 31 mai puține decât în 2011. Rata mortalității legată de consumul de alcool în Republica Moldova este de circa 3,8% la 100.000 de locuitori în 2016, cu 1,1 mai mică decît în anul 2015, cu toate acestea rămînînd a fi una înaltă.

95. **Problema fumatului** femeilor şi bărbaţilor se află în vizorul atenţiei atât a structurilor de stat cât și a întregii societăți, provocând mai multe discuții controversate. Astfel, în urma mai multor demersuri din partea societății civile, dar și în urma acțiunilor anti-tutun la nivelul Uniunii Europene[53], Guvernul și Parlamentul Republicii Moldova au întreprins măsuri decisive în acest domeniu[54].

96. Guvernul a aprobat în anul 2017, Programul naţional privind controlul tutunului, Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia pentru perioada 2017 – 2021, precum și Regulamentul sanitar privind avertismentele de sănătate și etichetarea produselor din tutun și au fost înaintate propuneri privind majorarea cotelor de accize pentru produsele din tutun. Toate aceste acțiuni vor contribui la ameliorarea stării de sănătate a populației prin reducerea consumului de tutun și de produse conexe.

97. Potrivit rezultatelor Studiului BNS ”Accesul populației la servicii de sănătate”55, fiecare a opta persoană în vârstă de 15 ani şi peste fumează zilnic, 2,3% fumează ocazional, în timp ce 71,7% nu au

---

[52] http://moldnova.eu/ro/moldova-revin-anii-90-ai-alcoolismului-cronic-raioanele-unde-bautura-bagat-cei-mai-multi-moldoveni-pamant-11684.html

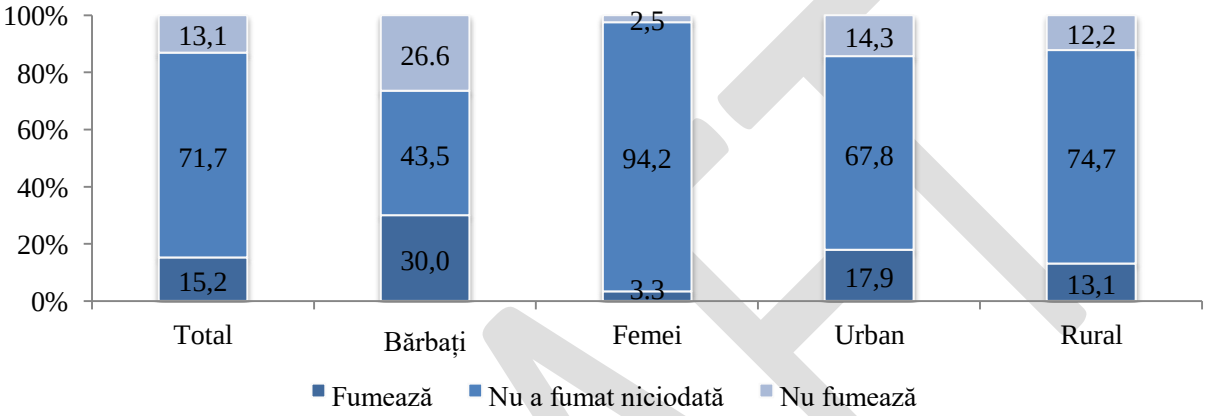
[53] Consiliul Uniunii Europene a aprobat revizuirea Directivei anti-tutun prin care sunt interzise țigările cu aromă și mărirea spațiului pentru avertismentele de pe ambalaj

[54] La 31 mai 2016 au intrat în vigoare prevederile Legii privind controlul tutunului” care interzic fumatul în spațiile publice închise și deschise. Pe 1 ianuarie 2016, a intrat în vigoare prevederea cu privire la interzicerea publicității țigărilor. Această măsură este una dintre prevederile legii privind controlul tutunului, care a intrat în vigoare pe 17 septembrie 2015, orientată în câteva etape să limiteze fumătorii. Pachetul cu legi antitutun prevede interzicerea atât a publicității, cât și a fumatului în spațiile publice închise și semiînchise, la locul de muncă, în transportul public, în spațiile publice deschise administrate de instituțiile medico-sanitare și de învățământ. Încălcarea acestor restricții poate fi amendată cu sume de la o mie la 10 mii de lei.

[55] http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/acces_servicii_sanatate/Acces_servicii_sanatate_2016.pdf

fumat niciodată. Totodată, 13,1% din populaţie nu mai fumează, deşi, în trecut au fumat zilnic sau ocazional. Ponderea fumătorilor (cei care fumează zilnic, precum și cei care fumează ocazional) din mediul urban este mai mare comparativ cu cea din mediul rural (17,9% față de 13,1%). Ponderea bărbaților fumători este de circa 10 ori mai mare decât al femeilor. Bărbaţii fumează considerabil mai mult decât femeile. Ponderea acestora în total populaţia masculină este de 30% și depăşeşte ponderea femeilor fumătoare de aproximativ 10 ori (figura 3).

Figura 3. Structura populaţiei după obişnuinţa de a fuma, pe sexe şi medii de reşedinţă

98. Constatăm că, deși Guvernul a aprobat strategii și programe naționale care abordează sectorial, dar și în context intersectorial, factorii de risc menționați (prevenirea și controlul HIV/SIDA, sifilisului, controlul consumului de tutun și alcool), acțiunile desfășurate nu întotdeuna țin cont de particularitățile de sex ale grupurilor demografice diferite. Astfel, impactul politicilor publice nu este cel scontat şi nu contribuie în măsura aşteptată la îmbunătățirea situației din domeniile de referință.

99. **Nivelul de educaţie** al tinerilor este unul din factorii care determină angajarea acestora în câmpul muncii şi respectiv securitatea socială a acestei categorii de populaţie. În perioada de raportare, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării în conformitate cu prioritățile stabilite în Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova (2016-2018) și cu angajamentele asumate în Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020", a întreprins un șir de măsuri în scopul edificării unui sistem educațional bazat pe acces, relevanță și calitate. Monitorizarea implementării politicilor educaționale se realizează prin prisma indicatorilor, stabiliți în Strategia „Educația 2020"[56].

100. **Rata de cuprindere a persoanelor pe sexe în învățământul** preșcolar atestă tendințe de creșptere de la 83,8% în 2013/2014 la 86,3% în anul 2016/2017. Pe cînd în treptele de învățământ primar și gimnazial se atestă o ușoară tendință de descreștere (tabelul 20). Menționăm că diferențe de sex a ratei de cuprindere pe nivele educaționale sunt nesemnificative.

[56] http://www.edu.gov.md/sites/default/files/varianta_finala_raport_me_2016.pdf p.4-6

Tabelul. 20 Rata bruta de cuprindere in niveluri educationale pe sexe, 2013/17

	Invatamintul prescolar			Invatamintul primar			Invatamintul gimnazial		
	Total	Baieti	Fete	Total	Baieti	Fete	Total	Baieti	Fete
2013/14	83.8	84.3	83.2	93.1	93.3	92.9	87	87.4	86.7
2014/15	83.9	84.3	83.4	92.4	92.9	91.9	86.8	86.9	86.7
2015/16	85.1	84.8	85.4	91.8	92.1	91.4	86.7	87.2	86.2
2016/17	86.3	87	85.9	91.3	91.4	91.1	86.6	86.8	86.3

Sursa: BNS

101. În domeniul învățământului pe parcursul anilor de raportare (2013-2016) se atestă o descreștere continue a numărului de elevi/studenți în instituțiile de învățământ (tabel 21). Situaţia este determinată de factorul demografic, dar și de factorul migrațional.

Tabelul 21. Elevi şi studenţi pe tipuri de instituţii

		inclusiv în:			
Anii de studii instituţii de învăţământ super	**Numărul total de elevi/studenţi**	**instituţii de învăţământ primar şi secundar general**	**instituţii de învăţământ professional tehnic secundar**	**instituţii de învăţământ profesional tehnic postsecundar**	**instituţii de învăţământ superior**
2012-2013	520015	367251	19581	30725	102458
2013-2014	497991	353207	18248	29251	97285
2014-2015	477824	340977	17508	29810	89529
2015-2016	462704	334509	15417	31109	81669
2016-2017	457246	333729	17228	31563	74726
2017-2018	447758	335621	15436	31150	65543

Sursa: MECC

102. În anul de studii 2017-2018, în Republica Moldova activează 2827 de instituţii de învăţământ, cu un contingent de 597,9 mii de copii/elevi/studenţi, inclusiv, 1469 de instituţii de educație timpurie (la situaţia 01.01.2017) cu un număr de 150,2 mii de copii, 1243 de instituţii de învăţământ primar şi secundar general, în care studiază 335,6 mii de elevi, 86 de instituţii de învăţământ profesional tehnic cu un număr de 46,6 mii de elevi (43 școli profesionale cu 15,4 mii de elevi, 32 colegii cu 17,4 mii de elevi, 11 Centre de excelență cu 13,8 mii de elevi) și 29 de instituţii de învăţământ superior cu contingentul de 65,5 mii de studenţi.

DRAFT

103. Comparativ cu anul de studii 2010-2011, numărul total al instituţiilor de învăţământ s-a micşorat cu 6,6%. Totodată, numărul de instituţii de educație timpurie a crescut cu 6,4 la sută, iar numărul instituţiilor de învăţământ primar şi secundar general s-a redus cu 16,5%. La nivel general, numărul de elevi/studenți sunt în scădere.

104. În anul de studii 2017-2018 comparativ cu anul de studii 2012-2013, numărul de elevi s-a diminuat cu circa 4,7 %, fapt ce a condiționat reducerea numărului de clase cu 1273 unităţi sau cu 7,3 %. Media elevilor în clasă a constituit circa 21 de persoane, în mediul urban media fiind de 24 de elevi, iar în mediul rural - de 18 elevi[57]. Cifrele de mai sus confirmă descreșterea semnificativă a potențialului demografic al țării, dar și a potențialului de muncă.

105. Comparativ cu anul de studii 2013-2014, personalul încadrat în grupa de vârstă sub 30 de ani s-a micșorat cu 2,7 p.p., iar personalul cu vârsta de peste 60 de ani s-a majorat cu 2 p.p., constituind 16,9 %. Cadrele didactice, cu vechime în muncă pedagogică de 20 de ani şi peste, constituie 57,7% din numărul total de cadre didactice. 98,3% din cadrele didactice sunt cadre calificate. Ponderea femeilor la funcții de conducere constituie 90,3 % din total cadre de conducere [58].

106. Despre calitatea învățământului obligatoriu arată și rezultatele Programului de evaluare internațională a elevilor PISA. Comparativ cu anul 2009, la testarea PISA 2015 Republica Moldova a înregistrat rezultate mai mari la fiecare dintre cele trei domenii evaluate. Punctajul mediu de creștere, raportat la un ciclu (adică 3 ani), este de 9 puncte la științe, cu 17 puncte – la citire cu 13 puncte – la matematică[59]. Din perspectiva de gen, rezultatele Studiului de evaluare a rezultatelor școlare/competențelor elevilor (PISA) din 2015 relevă următoarele: a) matematică, punctaj mediu înregistrat de fete 421, iar de băieți – 419 puncte (nu s-au înregistrat discrepanțe semnificative între rezultatele obținute de fete în comparație cu băieții); b) ştiinţe, punctaj mediu înregistrat de fete 431, iar de băieţi – 425 de puncte (nu s-au înregistrat discrepanțe semnificative între rezultatele obținute de fete în comparație cu băieții); c) citire, punctaj mediu înregistrat de fete 442, iar de băieţi – 390 de puncte (statistic, a fost înregistrată o diferenţă semnificativă între rezultatele fetelor şi băieţilor, în favoarea fetelor).

107. Totodată, femeile și fetele sînt subreprezentate în domeniul tehnologiei informaţiei şi comunicaţiilor atît în planul instruirii profesionale, cît şi la etapa de angajare. Agenda digitală pentru Europa și a Inițiativei Europa 2020 evidențiază faptul că sectorul digital în Uniunea Europeană ar aduce un profit adițional de 9 milioane euro dacă femeile ar fi integrate mai eficient în profesiile

[57] Ibidem, p. 14-15
[58] http://www.edu.gov.md/sites/default/files/varianta_finala_raport_me_2016.pdf p.16
[59] Ibidem

tehnologice. Încurajând mai multe fete să opteze pentru cariere în domeniul digital, vom spori oportunitățile de consolidare a egalității de gen și vom îmbunătăți prognoza economică a țării. Studiile demonstrează că, deși fetele sînt pasionate de tehnologii informaționale, acestea nu neapărat decid să-și continue formarea profesională și cariera în domeniul tehnologiei informaţiei şi comunicaţiilor, deoarece acesta este în continuare perceput ca unul masculinizat.[60]

108. La începutul anului de studii 2017-2018, în republică au activat 43 de școli profesionale, 11 centre de excelență și 32 de colegii. Numărul de elevi în învăţământul profesional tehnic secundar constituie 16,9 mii de persoane, fiind în descreştere, faţă de anul de studii precedent, cu 10,7 %.[61].

109. Menționăm că în scopul sprijinirii învăţământului profesional tehnic şi formării continue, precum şi în scopul corelării formării profesionale a angajatorilor şi salariaţilor cu cerinţele pieţei forţei de muncă, în 2017 a fost adoptată Legea nr. 244 ”Cu privire la Comitetele sectoriale pentru formarea profesională”, care prevede crearea comitetelor sectoriale la nivelul ramurilor economiei, stabilite conform Clasificatorului Activităților din Economia Republicii Moldova, de către patronatele şi sindicatele din ramura respectivă. Pînă în prezent au fost stabilite asemenea Comitete în 4 ramuri economice: construcții; agricultură și industria alimentară, industria ușoară și comerț, hoteluri și restaurante.

110. Totodată, prin intermediul unui dialog constructiv şi consecvent cu Uniunea Europeană au fost realizate integral obiectivele pe domeniul educaţiei, stipulate în Planul Naţional de Acţiuni privind implementarea Acordului de Asociere (pe anii 2014-2016 și 2017-2019). Provocările care stau în fața învățământului din Republica Moldova nu sunt deloc ușoare, însă Ministerul Educației, Culturii, și Cercetării își asumă rolul pe care îl are și se va implica pe deplin în realizarea obiectivelor propuse.

111. În perioada de raportare, în pofida eforturilor depuse de către autoritățile publice, **situația de pe piața muncii** este în continuare una critică, iar principalii indicatori ai ocupării forţei de muncă au înregistrat niveluri scăzute în ultimii ani. Deficitul de locuri de muncă, productivitatea joasă a muncii și veniturile mici, dezvoltarea economică nefavorabilă a mediului rural, tratarea discriminatorie a unor grupuri de populaţie pe piaţa muncii și capacitățile instituţionale modeste au amplificat sărăcia, au

[60] Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021 / Anexa nr.1 la Hotărîrea Guvernului nr.259 din 28 aprilie 2017

[61]Diminuarea numărului de elevi este de 17,9 % la programele de instruire în baza studiilor gimnaziale cu durata de 3 ani și de 7,0 % la cele cu durata de studii de 2 ani. În comparație cu anul precedent, a crescut de 2,5 ori interesul tinerilor pentru învățământul dual. Dar, numărul elevilor admiși în baza studiilor liceale/medii de cultură generală este de 3 ori mai mic. 95,5% din elevii din învățământul profesional tehnic secundar își fac studiile cu finanțare bugetară.
http://www.edu.gov.md/sites/default/files/raport_me_2015_1.pdf p.23

perpetuat excluziunea socială și au generat migraţia externă de muncă ca o alternativă a șomajului și ocupării informale[62].

112. În termeni concreți, se observă menținerea **indicatorilor de activitate economică** aproape la același nivel în anii 2013-2014, suportând o ușoară creștere în 2015-2016. Tabloul general cu privire la situaţia femeilor este următorul: în perioada anilor 2013 – 2016 ratele de activitate și ocupare în rândul femeilor sunt în creştere ușoară, iar rata şomajului în descreștere neuniformă, aceste rate fiind mai mici ca în rândul bărbaţilor (tabelul 22). Disrepanțe semnificative se observă a indicatorilor în raport cu mediul urban și rural. Astfel, în mediul rural, unde se atestă mai multe persoane ocupate, totodată sunt mai puțini șomeri, rata de activitate și rata de ocupare având indici mai mici comparativ cu mediul urban.

Tabelul 22. Repartiţia populaţiei după participarea la activitatea economică, total, sexe, medii, perioada 2013-2016[63]

	Persoane active (mii)					
Perioada	**Total**	**Ocupate**	**Şomeri BIM**	**Rata de activitate, %**	**Rata de ocupare, %**	**Rata şomajului BIM, %**
2013	1235,8	1172,8	63,1	41,4	39,3	5,1
Bărbați	630,0	592,1	38,0	44,5	41,8	6,0
Femei	605,8	580,7	25,1	38,6	37,0	4,1
Urban	587,3	550,5	36,8	45,6	42,8	6,3
Rural	648,6	622,3	26,3	38,1	36,6	4,1
2014	1232,4	1184,9	47,5	41,2	39,6	3,9
Bărbați	625,5	596,6	28,9	44,1	42,1	4,6
Femei	606,9	588,3	18,6	38,6	37,4	3,1
Urban	567,4	538,0	29,4	44,1	41,8	5,2
Rural	665,0	646,9	18,1	39,1	38,0	2,7
2015	1265,6	1203,6	62,1	42,4	40,3	4,9
Bărbați	639,0	599,7	39,3	45,1	42,3	6,2
Femei	626,6	603,9	22,7	39,9	38,4	3,6
Urban	593,5	555,3	38,3	44,9	42,0	6,4
Rural	672,1	648,3	23,8	40,4	38,9	3,5
2016	1272,8	1219,5	53,3	42,6	40,8	4,2
Bărbați	640,6	605,6	35,0	45,4	43,0	5,5
Femei	632,2	613,9	18,3	40,1	39,0	2,9
Urban	595,5	559,8	35,7	45,0	42,3	6,0
Rural	677,3	659,7	17,6	40,8	39,7	2,6

Sursa: BNS

113. Totodată, există o lipsă de oportunități de angajare în sectoarele neagricole, în special în zonele rurale. Lipsa diversificării economice în zonele rurale, în combinație cu accesul limitat la locuri de

[62] STRATEGIA NAŢIONALĂ privind ocuparea forţei de muncă pentru anii 2017–2021
[63] FORȚA DE MUNCĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA, OCUPARE ŞI ŞOMAJ. BNS, 2017

muncă în zonele urbane, a condus la două tendințe importante. Una dintre ele este rata sporită și în creștere a migrației din zonele rurale. Deosebit de îngrijorătoare este migrația tinerilor din mediul rural. Circa 23,6% din tinerii cu vârsta cuprinsă între 15-24 ani din spațiul rural muncesc în străinătate, în comparație cu doar 15,7% în economia națională, fapt ce indică o lipsă de oportunități atractive de angajare în rândul tinerilor din mediul rural. O altă tendință importantă este revenirea la agricultura de subzistență[64].

114. În același timp, activitatea Agenţiei Naţionale pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) în comun cu agențiile teritoriale pentru ocuparea fortei de muncă (AOFM) a fost axată pe sporirea gradului de ocupare a populaţiei şi diminuarea ratei şomajului. În şirul celor mai importante acțiuni ce au caracterizat perioada de referinţă, se pot evidenţia: creșterea numărului de locuri de muncă vacante înregistrate; creșterea numărului de șomeri plasați în câmpul muncii; creșterea numărului de șomeri antrenați la lucrări publice; crearea și pilotarea a 10 puncte de contact pentru migranții reântorși de peste hotare în 10 agenții pilot[65]; crearea a 3 centre de ghidare în carieră în cadrul a 3 agenții teritoriale ale ANOFM (Chișinău, Soroca și Cahul).

115. Conform datelor ANOFM, șomerii pregătiți și motivați se angajează mai ușor, constituind o pondere de 63%, urmați de cei nepregătiți și motivați (22%), pregătiți și nemotivați (13%), nepregătiți și nemotivați (7%).

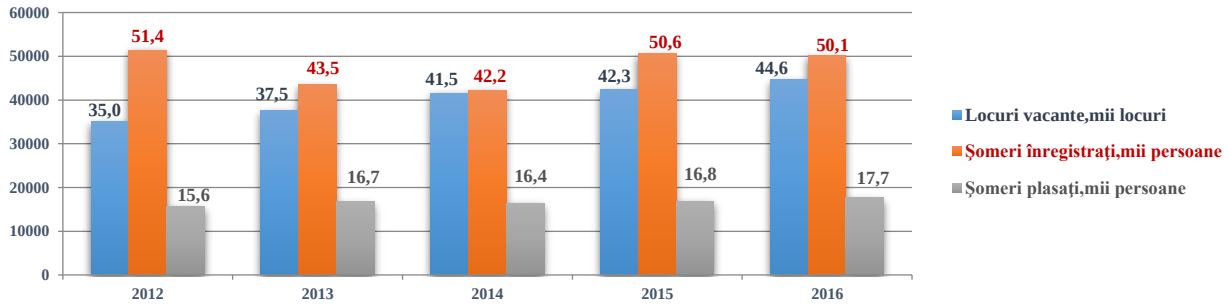
116. Totodată, în perioada de referință (2016) se atestă o creștere cu 5% a numărului de şomeri plasaţi în câmpul muncii comparativ cu anul 2015, constituind 17,7 mii persoane (Figura 4) [66].

Fig.4 . Statistica locurilor de muncă vacante înregistrate, a şomerilor înregistraţi şi plasaţi (mii) (2012 – 2016)

[64] http://documents.worldbank.org/curated/en/715861467989513808/pdf/105722-WP-P151472-PUBLIC-ROMANIAN-Moldova-Poverty-Assessment-2016.pdf p.26, p. 27. Deși majoritatea populației locuiește în mediul rural, cele mai multe activități de producție și de investiții au loc în cele două orașe mari, Bălți și Chișinău. Concentrația de dezvoltare economică în capitală ar putea servi pentru a perpetua decalajul competitiv dintre companiile din capitală și companiile din alte părți și reprezintă o constrângere asupra dezvoltării activităților economice neagricole în afara orașelor mari.

[65] În scopul realizării obiectivelor „Planului de acțiuni pentru anii 2014-2016 privind susținerea reintegrării cetățenilor reîntorşi de peste hotare”, ANOFM cu suportul Proiectului „Migrație și dezvoltare locală” (MiDL), implementat de către PNUD și finanțat de Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare, au întreprins măsuri comune întru crearea și dotarea a 10 puncte de contact pentru integrarea migranților reveniți (în cadrul AOFM: Chișinău, Bălți, Cahul, Căușeni, Edineț, Hâncești, Orhei, Soroca, Ungheni, UTA Găgăuzia). În cadrul celor 10 AOFM pilot au fost desemnați și instruiți specialiștii responsabili pentru prestarea serviciilor migranților reveniți. Totodată, ANOFM contribuie la realizarea mai multor măsuri pe piața muncii, care sunt în concordanță cu prevederile legislației în domeniu și care sporesc nivelul de ocupare a populației, inclusiv al femeilor pe piața muncii. Potrivit legislației privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă șomerii se pot adresa la agențiile teritoriale care sunt amplasate în 35 localități ale Republicii Moldova: 32 - în raioane, 2 - în municipii și 1 - în UTA Găgăuzia pentru a beneficia de măsuri active și pasive. Persoanele interesate pot obține informații cu privire la piața muncii, locurile de muncă vacante etc. accesând www.jobmarket.gov.md și la telefonul 0 8000 1000 (apel gratuit în Moldova).

[66] RAPORT de activitate pentru anul 2016, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, 2017

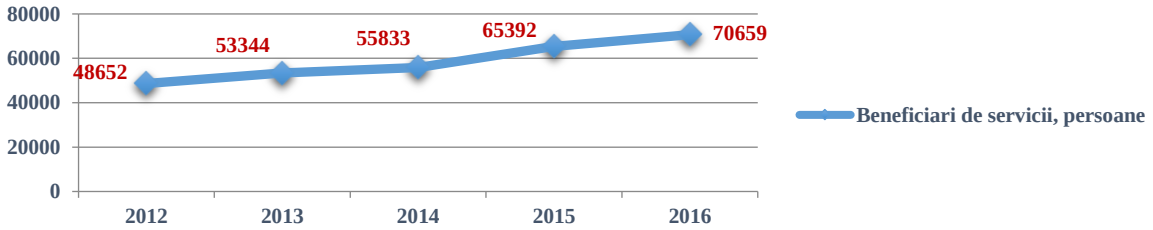

Sursa: ANOFM

117. Activitatea de intermediere a muncii a fost realizată, inclusiv prin desfășurarea **târgurilor locurilor de muncă,** unde s-au întâlnit în dialog direct ambele segmente ale pieței muncii: angajator vis-a-vis persoana în căutarea unui loc de muncă. Pe parcursul anului 2016 au fost organizate 73 târguri şi mini – târguri ale locurilor de muncă, în rezultatul cărora au fost angajate cca 15% din numărul persoanelor participante[67].

118. Informarea și consilierea profesională constituie măsură activă-cheie, care contribuie la sporirea şanselor de a găsi un loc de muncă corespunzător aspiraţiilor şi pregătirii profesionale şi are ca scop creşterea posibilităţilor de ocupare a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă. Numai în 2016 din total beneficiari de servicii de informare și consiliere –**70,7 mii** persoane au fost cu statut de şomer (Figura 5.). Din ei: **47%** au constituit femeile, **29%** – tineri cu vârsta cuprinsă între 16-29 ani. În rezultatul măsurilor întreprinse au fost plasate în câmpul muncii 22% (din 70,7 mii).

Figura 5. Statistica serviciilor de informare şi consiliere profesională (2012-2016)

Sursa: ANOFM[68]

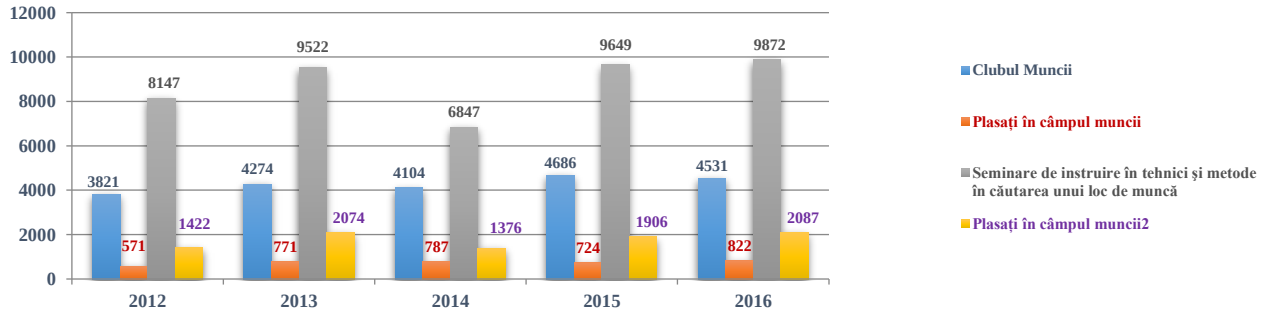
119. Formarea profesională asigură facilitarea integrării sociale a şomerilor în concordanţă cu aspiraţiile lor profesionale şi cu necesităţile pieţei muncii; permite schimbarea calificării determinată

[67] Pot fi menționate: Târgul Locurilor de Muncă în cadrul Expoziției Naționale „Fabricat în Moldova” și Târgul locurilor de muncă pentru Tineret în cadrul Forului meseriilor/profesiilor ; Târguri on-line etc. Platforma www.e-angajare.md a oferit șansa atât cetățenilor din țară, cât și celor aflați peste hotare, să cunoască solicitările de moment ale angajatorilor și să aplice direct pentru postul de muncă ales. În cadrul celor 3 Târguri on-line (2016), peste 300 de angajatori au oferit cca 6,7 mii de oportunități de muncă în diferite domenii ale economiei naționale, iar platforma www.e-angajare.md a fost accesată de peste 3 mii de persoane din mai multe țări ale lumii (România, Marea Britanie, Rusia, Franța, SUA, Italia, Belgia, Irlanda ș.a.).

[68] RAPORT de activitate pentru anul 2016, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, 2017

de restructurarea economică, de mobilitatea socială sau de modificări ale capacităţii de muncă (figura 6).

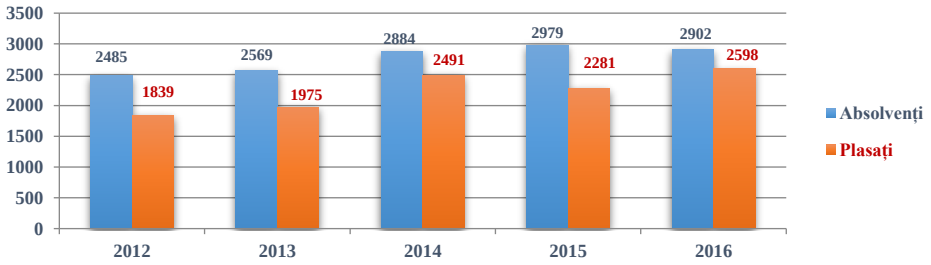
Figura 6. Statistica beneficiarilor de diverse training-ri (2012-2016)

Sursa: ANOFM

120. În anul 2016 numărul absolvenţilor **plasaţi în câmpul muncii** a crescut cu 13% faţă de anul 2015 şi a constituit cca **2,6 mii** persoane, sau 89,5% din total absolvenţi (Figura 7, tabel 23).

Figura 7. Statistica șomerilor plasaţi în câmpul muncii după absolvirea cursurilor, persoane

Sursa: ANOFM[69]

Tabel 23. Tinerii beneficiari de diverse măsuri de stimulare, persoane

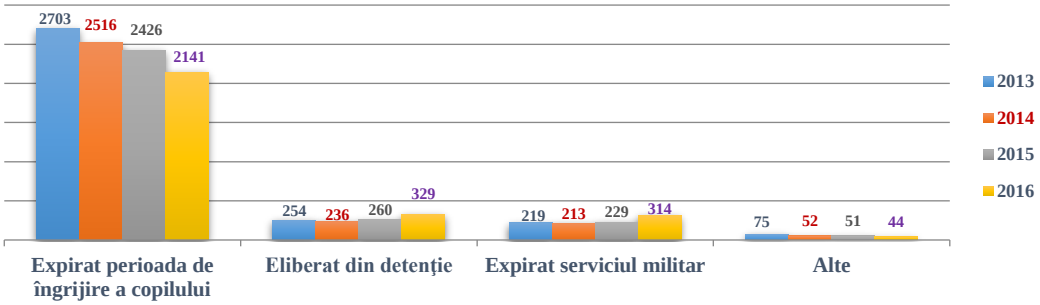
		2012	2013	2014	2015	2016
1	**Şomeri total înregistraţi**	51378	43463	42166	50612	50063
2	**Din rândul 1: tineri (16-29 ani)**	18127	15482	14205	16336	15374
	Ponderea (tineri/ înregistraţi), %	35,2%	35,6%	33,6%	32,3%	31%
3	**Din rândul 2: femei**	10113	8926	7682	8534	7373
	Ponderea femeilor tinere	55,8%	57,7%	54,1%	52,1%	48%
4	**Tineri plasaţi în câmpul muncii**	5894	6471	6261	6055	6108
	Ponderea (tineri plasaţi/tineri înregistraţi),%	32,5%	41,8%	44,1%	37,1%	40%
5	**Tineri beneficiari de servicii de informare şi consiliere profesională, persoane**	16288	17015	9081	19812	32497
6	**Din rândul 5: plasaţi în câmpul muncii**	2741	4386	6408	5251	5527
7	**Tineri absolvenţi ai cursurilor de formare profesională**	1828	1822	2037	2089	1960
8	**Din rândul 7: plasaţi în câmpul muncii**	1338	1425	1743	1633	1836

[69] http://anofm.md/page/rapoarte1

Sursa: ANOFM

121. În contextul realizării măsurilor pasive de **protecţie socială a şomerilor** se înscrie şi acordarea alocaţiei de integrare şi reintegrare profesională, în scopul asigurării materiale a unor categorii vulnerabile de şomeri neasiguraţi contra riscului şomajului. Alocaţia de integrare şi reintegrare profesională se acordă în temeiul art. 34 al Legii nr.102-XV privind ocuparea forţei de muncă şi protecţia socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, unor categorii de persoane cu o întrerupere îndelungată pe piaţa muncii. Mărimea alocaţiei constituie 15% din salariu mediu pe economie din anul precedent, durata acesteia fiind redusă de la 9 luni până la în medie 3,9 luni. Dinamica este reflectată în figura 9.

Figura 9. Structura beneficiarilor de alocaţie de integrare/reintegrare profesională în dinamică, pers.

Sursa: ANOFM

122. În perioada de raportare în domeniul angajării în câmpul muncii au crescut discrepanţele de gen referitoare la salarizarea femeilor şi bărbaţilor (în 2013 discrepanța dintre salariul mediu al femeilor cu cel al bărbaților constituia 11,6%, iar în 2016 – 12,8%, în 2017 – 14,5%). Totodată, se mențin discrepanțe per sectoare.[70]

123. Cu referire la **problemele care afectează piața muncii**, se constată următoarele: piaţa forţei de muncă se caracterizează printr-o prevalenţă de locuri de muncă de proastă calitate şi slab plătite; migraţia forţei de muncă; dezechilibru pe piaţa muncii în aspect de medii rural şi urban: 64% din total şomeri înregistrați (în 2016) erau din sectorul rural, iar locurile vacante înregistrate în acest sector constituiau 16% din total locuri vacante; lipsa resurselor financiare, care afectează atât gama cât şi acoperirea programelor active pe piaţa forţei de muncă, portofoliul programelor active ale pieţei muncii a conţinut doar formarea profesionala și antrenarea la lucrări publice; lipsa programelor de stimulare a angajatorilor pentru angajarea grupurilor vulnerabile pe piata muncii[71].

[70] http://www.progen.md/files/4744_analiza_diferente_salariale.pdf
[71] RAPORT de activitate pentru anul 2016, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, 2017

124. Totodată, tendinţele demografice actuale şi cele de perspectivă au un impact negativ asupra formării ofertei de muncă din Republica Moldova, indicând o diminuare constantă a numărului populaţiei în vârstă aptă de muncă, precum şi o creştere continuă a numărului persoanelor de vârsta a treia. Astfel, populaţia aptă de muncă (15-64 de ani) a început să descrească constant începând cu anul 2017. În același timp, deși încă relativ mic, nivelul de reântregire peste hotare a familiilor de migranți moldoveni este în creștere (18 700 sau 4,5% din migranții pe termen lung), în special prin alăturarea copiilor la părinții aflați peste hotare. Această tendință este mai pronunțată în țările Uniunii Europene, unde circa 32% din gospodăriile de migranți sînt reunificate. Acest fapt poate avea consecințe importante de ordin demografic, deoarece intenția de revenire este mai scăzută în rândul categoriei respective de migranți. Aceste tendinţe vor continua să micşoreze presiunea asupra pieţei muncii, dar, prin acest proces, Republica Moldova nu va beneficia de avantajele tendințelor demografice pe care le-a avut până în prezent.[72]

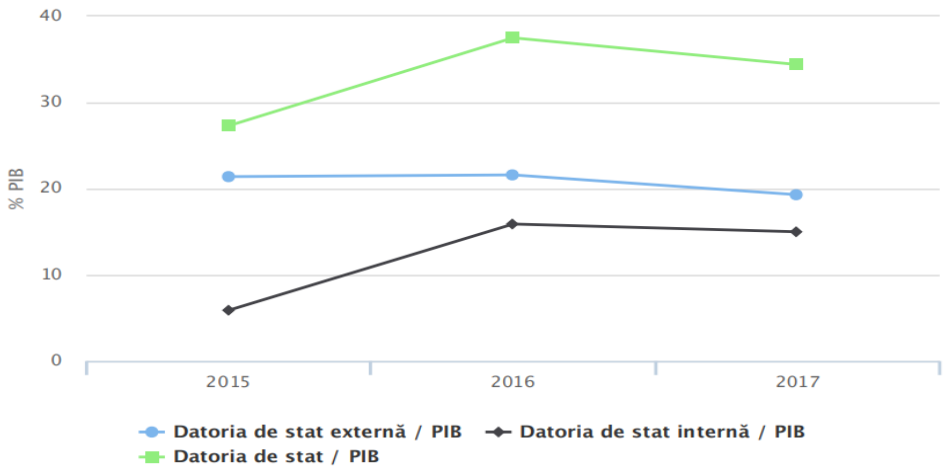
125. În general, cu toate că pe parcursul perioadei de referință veniturile și cheltuielile publice au înregistrat creșteri semnificative, **politica bugetar-fiscală** din ultimul an poate fi considerată destul de restrictivă. În anul 2017 la bugetul public național au fost acumulate venituri în sumă de circa 53,4 miliarde lei, în creștere cu 163,2% față de anul 2016. Totodată, au fost efectuate cheltuieli publice în sumă de circa 48,5 miliarde lei, acestea fiind în creștere cu 12,5% față de 2016. Astfel, la sfârșitul anului 2017, deficitul bugetar a constituit 1144,8 mil. lei, mai min cu 1363,9 mil. lei decât cel înregistrat la sfârșitul anului 2016.

126. Pe fundalul unei politici bugetar-fiscale austere, în decembrie 2016 s-a înregistrat o **creștere pronunțată a datoriei de stat**. Suma totală a datoriei de stat (internă şi externă) a constituit circa 50,1 mild. lei, în creștere cu 51,6% față de data similară a anului 2015. Datoria de stat internă s-a majorat de circa 3 ori (din contul emisiei hîrtiilor de valoare de stat pentru executarea garanției de stat), iar datoria de stat externă - cu 9,5%. Spre finele anului 2017, datoria de stat și-a încetinit ritmul de creștere, avînd ca efect baza înaltă din anul 2016 (figura 10). Suma totală a datoriei de stat (internă şi externă) administrată de Guvern la 30 noiembrie 2017 a constituit circa 51,2 mild. lei, în creștere cu 3% față de data similară a anului 2016. Datoria de stat internă s-a majorat cu 3,1%, iar datoria de stat externă (exprimată în dolari) - cu circa 17,8%[73].

Figura10: Evoluția datoriei de stat în PIB, 2015-2017 %

[72] Strategia naţională privind ocuparea forţei de muncă pentru anii 2017-2021

[73] Ministerul Economiei. Informație operativă cu privire la evoluția social-economică a Republicii Moldova (conform datelor disponibile la 31.01.2016). Ministerul Economiei. Informație operativă cu privire la evoluția social-economică a Republicii Moldova (conform datelor disponibile la 31.12.2017).

Sursa: MF

127. Cele mai mari provocări din domeniu sunt: nivelul scăzut de integrare a abordării complexe a egalității între femei și bărbați în ciclu de politic publice sectoriale, capacități reduse a elaboratorilor de politici de a înțelege și a formula politici sensibile la dimensiunea de gen, mecanism slab de monitorizare și responsabilizare a instituțiilor publice pentru realizarea agendei de asigurare a eglității de facto între femei și bărbați.

B. Structura constituţională, politică şi legală a statului

128. Republica Moldova este Republică Parlamentară. Preşedintele Republicii Moldova, în calitatea sa de şef al statului, reprezintă statul şi este garantul suveranităţii, independenţei naţionale, al unităţii şi integrităţii teritoriale a ţării. Guvernul asigură realizarea politicii interne şi externe a statului, exercită conducerea generală a administraţiei publice şi este responsabil în faţa Parlamentului. Cabinetul de miniștri reprezintă organul suprem al puterii executive.

129. Constituţia Republicii Moldova este Legea ei Supremă (1994). Nici o lege şi nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituţiei nu are putere juridică.

130. Conform prevederilor Constituţiei în Republica Moldova puterea legislativă, executivă şi judecătorească sunt separate şi colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin.

131. Republica Moldova şi-a asumat angajamentul să respecte Carta Organizaţiei Naţiunilor Unite şi tratatele la care este parte, să-şi bazeze relaţiile cu alte state pe principiile şi normele unanim recunoscute ale dreptului internaţional.

DRAFT

132. La 1 ianuarie 2017 în Republica Moldova erau înregistrate 45 partide politice. Menționăm că în perioada 2013-2016 la MJ au fost înregistrate 7 partide politice[74]. Totodată o parte din partidele anterioare au fost reformate, altele au devenit politic inactive. Printre liderii partidelor înregistrate/ în acțiune se numără doar 4 femei (Partidul Naţional Liberal, Partidul Conservator, "Partidul Acţiune şi Solidaritate" și Partidul Socialiștilor).

133. Alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014 au fost cea de-a VIII-a competiţie electorală de acest fel după proclamarea independenţei Republicii Moldova, la scrutin participînd 26 concurenţi electorali (la finele campaniei au rămas 24 concurenţi). Rata de participare la scrutin a constituit 57.28%, iar mandatele de deputat au fost distribuite în felul următor: PSRM — 25 mandate, PLDM — 23, PCRM — 21, PDM — 19 şi PL — 13[75]. Pe parcurs s-a modificat semnificativ componența unor fracțiuni în urma ”migrării” deputaților.

134. La etapa actuală Ministerul Justiției nu dispune de date referitor la componența partidelor dezagregată pe sex, deoarece procedura de înregistrare nu prevede acest lucru. Subiectul menționat a fost pus în discuție de mai multe ori în cadrul platformei Comisiei Guvernamnetale pentru egalitate între femei și bărbați. În același timp, reprezentanții structurilor de stat au remarcat deficiențe în colectarea unor astfel de date la momentul actual, lipsa de resurse adecvate. Totodată, reiterăm faptul că Legea Nr. 294 din 21.12.2007 privind partidele politice (modificată prin LP71/2016) prevede că lista membrilor partidului, întocmită în baza cererilor de aderare la partid, va cuprinde: numele, prenumele, sexul, data naşterii, domiciliul, seria şi numărul actului de identitate şi semnătura membrului[76]. Această prevedere urmează să faciliteze colectarea datelor dezagregate pe sexe a membrilor de partide.

135. Constituţia Republicii Moldova recunoaşte şi garantează dreptul tuturor cetăţenilor la păstrarea, la dezvoltarea şi la exprimarea identităţii lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase, totodată asigură drepturile şi libertăţile fundamentale într-o societate democratică. Cetăţenii Republicii Moldova pot alege (de la vîrsta de 18 ani) şi pot fi aleşi fără deosebire de rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere sau origine socială (CE, art.3).

136. La 21 iulie 2017 a fost aprobată Legea privind modificarea Codului Electoral, fiind lansat un proces de reformă electorală: trecerea la un sistem paralel mixt de vot în care 50 de membri ai

[74] http://www.justice.gov.md/pageview.php?l=ro&id=780&idc=212
[75] http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/2014/
[76] [Art.8 al.(1), lit.d) modificată prin LP71 din 14.04.16, MO140-149/27.05.16 art.291]

Parlamentului vor fi aleși în circumscripții uninominale, folosind sistemul majoritar, iar 51 de deputați pe liste închise de partid conform principiilor reprezentării proporționale[77].

137. Urmare a reformării sistemului electoral, în scopul creării condițiilor favorabile de accedere a femeilor în politică, în anii 2016-2018 au fost adoptate noi modificări legislative cu referire la Codul Electoral, Legea cu privire la partidelor politice.

138. În conformitate cu Codul electoral, în 2015, a fost instituit Centrul de Instruire Continuă în domeniul electoral[78], care are menirea să asigure instruirea funcţionarilor electorali - factor de bază în organizarea unor alegeri corecte şi unui proces electoral calitativ[79].

139. Dat fiind faptul că în societate au avut loc dezbateri intense cu privire la modificarea sistemului electoral, în timp ce nivelul de înțelegere a caracteristicilor de bază a sistemului propus și a implicărilor acestuia pentru toate părțile interesate în procesul electoral pare a fi dispersat, Comisia Centrală Electorală din Republica Moldova și Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral întreprind acțiuni de informare a populației.[80].

140. Cadrul legal-normativ recunoaşte **activitatea organizaţiilor neguvernamentale.** În 2012 Parlamentul a aprobat Strategia de Dezvoltare a Societăţii Civile din Republica Moldova 2012-2015, prin care se recunoaște că dezvoltarea societăţii civile are o importanţă cheie pentru valorile fundamentale, democratice şi pluraliste a oricărei ţări, dar şi pentru încurajarea implicării sociale a cetăţenilor în procesele de dezvoltare[81]. Organizaţiile societăţii civile (OSC) sunt recunoscute în calitate de partener plenipotenţiar în colaborarea cu autorităţile publice şi cu mediul de afaceri atât la nivel naţional, cât şi pe plan local.

141. În 2018, Parlamentul a adoptat o nouă Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia[82]. Documentul are scopul de a îmbunătăți cadrul juridic, financiar și instituțional existent, precum și de a asigura condițiile necesare pentru dezvoltarea continuă a societății civile în Republica Moldova[83].

---

[77] Menționăm dezbateri multiple la acest capitol.

[78] Art.261 al.(1) modificat prin LP36 din 09.04.15, MO93/14.04.15 art.134; în vigoare 14.04.15.

[79] http://cicde.md/index.php?l=ro

[80] Astfel, în perioada 30 mai – 11 iunie 2017, au fost organizate după metodologia BRIDGE (Building Resources in Democracy, Governance and Elections) ateliere de lucru pentru reprezentanții partidelor politice și pentru reprezentanții mass-media și ai societății civile. Atelierele de lucru au fost organizate ca rezultat al unui efort comun al Comisiei Centrale Electorale din Republica Moldova și al Centrului pentru Instruire Continuă în Domeniul Electoral, în parteneriat cu Asociația Internațională a Femeilor din Managementul Electoral (WEM-International), cu sprijinul programului „Femeile în Politică", implementat de Entitatea Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor (UN Women) și Programul Națiunilor Unite de Dezvoltare (PNUD), cu suportul financiar din partea Guvernului Suediei. http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/articles/2017/07/11/moldova-enhancing-awareness-of-electoral-stakeholders-on-the-gender-perspective-of-different-electoral-systems.html

[81] http://msmps.gov.md/sites/default/files/strategia-de-dezvoltare-a-societ-ii-civile-din-republica-moldova-2012-2015.pdf

[82] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=375430

[83] Conform Strategiei menționate, în Republica Moldova sunt înregistrate peste 7950 de organizații ale societății civile (OSC). Majoritatea OSC înregistrate (aprox. 65%) sunt localizate în mun. Chișinău, deși această unitate teritorial administrativă reprezintă doar

142. În Republica Moldova Justiţia se realizează în numele legii numai de instanţele judecătoreşti. Curtea Constituțională a Republicii Moldova se află în afara puterilor legislativă, executivă și judecătorească. Justiţia se realizează prin Curtea Supremă de Justiţie, prin curţile de apel şi prin judecătorii. Pentru anumite categorii de cauze pot funcţiona, potrivit legii, judecătorii specializate[84].

143. În perioada de raportare ponderea femeilor în funcții de judecătoare este în creștere (tabelul 24).

Tabelul 24. Ponderea femeilor și bărbaților în funcții de judecătoare/judecători

	2013	2014	2015	2016
Ponderea femeilor în funcții de judecătoare	40,9	43,8	45,2	47,7
Ponderea bărbaților în funcții de judecători	59,1	56,2	54,8	52,3

Sursa:Gender Pulse[85]

144. În perioada 2013-2017 Curtea Constituțională a Republicii Moldova era formată din 6 judecători constituționali (toți bărbați). Consiliul Superior al Magistraturii era compus din 12 membri (8 bărbați și 3 femei), perioada anterioară - 11 bărbați și 1 femeie.

145. Un rol important revine Procuraturii, care conform art. 124 al Constituției Republicii Moldova, reprezintă interesele societății, apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor, conduce și exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanțele judecătorești în condițiile legii, fiind parte componentă a autorităților judecătorești. În perioada de raportare, ponderea femeilor din total procurori a crescut cu 3 puncte procentuale, de la 30,7% în 2013, la 33,7% în 2017 (tabelul 25). O discrepanță semnificativă se atestă în ponderea femeilor procuroare în funcție de conducere, comparativ cu cea a bărbaților. Astfel, în 2017 ponderea femeilor procuroare în funcții de conducere a constituit doar 9,6%.

Tabelul 25. Numărul procurorilor

Anul	Total procurori	Bărbați	Femei	Ponderea femeilor în total procurori	Conducători (șef și adjunct)	Bărbați	Femei	Ponderea femeilor în funcții

aproximativ 25% din populaţia totală a ţării. Conform estimărilor, circa 25% din numărul total al OSC sunt suficient de active şi dezvoltă diferite proiecte şi iniţiative. Una din cauzele numărului redus de ONG active este lipsa surselor de finanţare din interior ţării prin intermediul finanţărilor publice şi private şi lipsa mecanismelor pentru generarea de venit prin prestarea de servicii. Implementarea Strategiei va contribui la promovarea cooperării între societatea civilă și autoritățile publice locale și naționale, va dezvolta mediul legal favorabil pentru funcționarea sectorului asociativ, prin sporirea gradului de transparență.

[84] Organizarea instanţelor judecătoreşti, competenţa acestora şi procedura de judecată sunt stabilite prin lege organică. În toate instanţele judecătoreşti şedinţele de judecată sunt publice. Judecarea proceselor în şedinţă închisă se admite numai în cazurile stabilite prin lege, cu respectarea tuturor regulilor de procedură. Procedura judiciară se desfăşoară în limba de stat dar, în condiţiile legii, procedura judiciară se poate efectua şi într-o limbă acceptabilă pentru majoritatea persoanelor care participă la proces. Persoanele care nu posedă sau nu vorbesc limba de stat au dreptul de a lua cunoştinţă de toate actele şi lucrările dosarului, de a vorbi în instanţă prin interpret. Împotriva hotărârilor judecătoreşti, părţile interesate şi organele de stat competente pot exercita căile de atac, în condiţiile legii.

[85] http://genderpulse.md/ro/participare-la-luarea-deciziilor/reprezentarea-femeilor-si-barbatilor-in-organele-de-luare-a-deciziilor/reprezentarea-femeilor-si-barbatilor-in-pozitii-de-luare-a-deciziilor

								de conducere
2017	671	445	226	33,7%	115	104	11	9,6%
2016	670	451	219	32,7%	111	101	10	9,0%
2015	737	495	242	32,8%	147	135	12	8,2%
2014	740	505	235	31,7%	121	107	14	11,6%
2013	784	543	241	30,7%	157	141	16	10,2%

Sursa: Procuratura Generală

146. Cadrul legal prevede o interdicţie oficială a formelor de rele tratamente, inclusiv a torturii. Norma este prevăzută la diferite niveluri, începând cu Constituţia țării, Codul Penal, Codul de Procedură Penală, Codul de Executare, Legea cu privire la poliţie, etc. Cadrul normativ în perioada de raportare a fost ajustat la recomandările Comitetului împotriva torturii, experților internaționali și studiilor efectuate pe domeniu. Republica Moldova este parte la cele mai importante tratate în vederea combaterii fenomenului torturii, inclusiv la Protocolul Opţional la Convenţia împotriva torturii şi alte pedepse sau tratamente inumane sau degradante, Convenţiile de la Geneva din 1949 şi Protocoalelor adiţionale I şi II, precum şi Statutului de la Roma (Curţii Penale Internaţionale).

147. În plan național menționăm aprobarea de către Guvern a Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare şi raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant, în scopul creării unor mecanisme de identificare, înregistrare, raportare şi examinare a plîngerilor privind actele de tortură, tratament inuman sau degradant, asigurarea unei cooperări interdepartamentale eficiente şi de unificare a practicii de aplicare de către instituţiile responsabile a prevederilor legislaţiei internaţionale şi naţionale, precum şi posibilitatea reacţionării rapide a procurorului la asemenea fapte, în procesul de prevenire şi combatere a cazurilor de tortură, tratament inuman sau degradant.

148. Intituțiile responsabile de aplicarea legislaţiei cu privire la prevenirea şi combaterea cazurilor de tortură, tratament inuman sau degradant sunt Procuratura Generală, Ministerul Justiției, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Finanțelor (Serviciul Vamal), Centrul Naţional Anticorupţie și Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.

149. În ultimii patru ani reforma sistemului penitenciar a avut drept obiective majore: îmbunătăţirea cadrului legal execuţional-penal, ameliorarea condiţiilor de detenţie în conformitate cu standardele internaţionale, consolidarea capacităţilor personalului, asigurarea transparenţei în cadrul instituţiilor de detenţie şi prevenirea cazurilor de tortură şi rele tratamente, care sunt în derulare şi necesită o implementare consecventă.

DRAFT

150. În vederea eficientizării serviciului psihiatric, Guvernul a inițiat reformarea acestuia. Astfel, în anul 2012, în vederea dezvoltării reţelei de centre comunitare de sănătate mintală Guvernul a aprobat Regulamentul-cadru al Centrului comunitar de sănătate mintală şi a Standardelor minime de calitate"[86], iar în 2017 – Programul Naţional privind Sănătatea Mintală pentru anii 2017 – 2021[87], care cuprinde un ansamblu de măsuri şi acţiuni preconizate să reformeze sistemul către unul accesibil, echitabil şi care asigură continuitatea acordării suportului şi incluziunea socială. Către 01.01.2018 au fost instituite și contractate de către Compania Națională de Asigurări în Medicină 40 Centre Comunitare de Sănătate Mintală.

151. Rezultatele reformelor din domeniul sănătăţii mintale în ultimii ani au adus un impact pozitiv asupra sănătăţii mintale a populaţiei. Astfel, incidenţa prin maladii psihice pe durata perioadei de promovare a reformei în sistemul de sănătate mintală a scăzut de la 374,9 în anul 2014 la 172,8 la 100 mii populaţie în anul 2017.[88]

152. Totodată, în procesul de implementare a reformei instituţiile se confruntă cu lipsa cadrelor, cea mai mare problemă fiind lipsa de medici psihiatri. Reforma se derulează în continuare la nivel naţional, spitalele de psihiatrie sunt reorganizate, fiind create servicii comunitare de sănătate mintală.

153. În scopul implementării prevederilor cadrului normativ național aferent incluziunei sociale a persoanelor cu dizabilități, reformării sistemului de instituționalizare, dezvoltarea serviciilor sociale de alternativă este o prioritate.

154. În acest context, au fost aprobate Planurile de transformare pentru 6 instituții rezidențiale: 4 Internate și 2 Case-internat pentru copii cu deficiențe mintale (pentre fete și pentru băieți).

155. Urmare a reformării sistemului de instituționalizare a persoanelor cu dizabilități mintale și fizice, în anii 2016 – 2017 au fost create în total 15 servicii sociale alternative (Case comunitare/locuințe protejate)[89], în care locuiesc 46 de beneficiari.

156. În scopul asigurării unui mecanism eficient de elaborare și evaluare a documentelor de politici în domeniul drepturilor omului, implementării eficiente a tratatelor internaţionale din domeniul drepturilor omului la care Republica Moldova este parte şi monitorizării respectării angajamentelor asumate, Guvernul intenționează să creeze Consiliul național pentru drepturile omului și va fi prezidat

[86] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=342072
[87] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=371376
[88] Pe parcursul anului 2017 în cadrul CCSM au fost asistați 152 340 persoane, din care 83,69% repetat cu scop de diagnostic și tratament. Totodată, 6 457,0 persoane au beneficiat de serviciile Centrelor de zi în cadrul CCSM, iar 4 344,0 pacienți au fost asistați la domiciliu de către echipele multidisciplinare mobile. De către specialiștii CCSM au fost îndreptați spre spitalizare în staționarele psihiatrice 6 175 pacienți ceia ce constituie 4,05 % din toate persoanele asistate în CCSM și reflectă o competență în creștere de a preveni și soluționa stările psihotice în cadrul serviciilor comunitare de sănătate mintală.
[89] Servicii sociale alternative: 10 case au fost procurate din bugetele instituțiilor de asistență socială pentru copii și adulți; 4 case au fost procurate de Agenția Cehă de Dezvoltare; 1 casă închiriată de ONG "Out Reach Moldova".

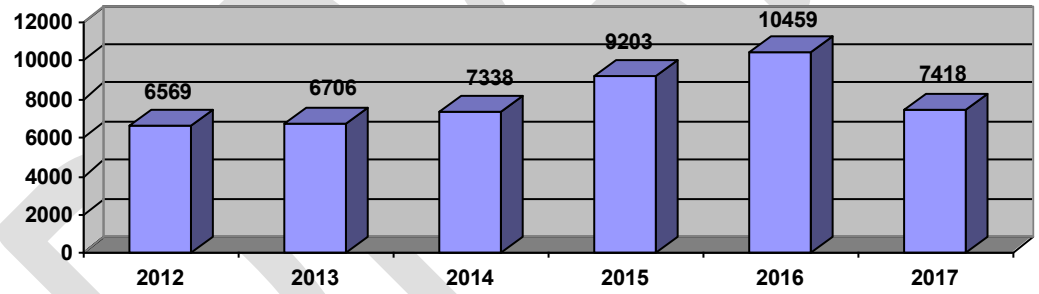
de Prim-Ministru. Consiliului va fi constituit din reprezentanţi ai autorităţilor publice şi organizaţiilor necomerciale care activează în domeniul drepturilor omului.

157. Respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, asigurarea ordinii publice în societate, apărarea vieţii şi sănătăţii cetăţenilor constituie prioritate naţională în activitatea organelor de ordine publică.

158. În republică nu au fost depistate cazuri de circumcizie a organelor genitale feminine, omor în bază de onoare, utilizare de acid. Pe parcursul anului 2017, organele afacerilor interne au înregistrat 32956 infracţiuni, din care 956 crime au fost referite la categoria celor ce atentează la valorile familiei, ceea ce constituie 2,93%.

159. Pe parcursul anului 2017 în adresa Inspectoratelor de Poliţie au parvenit 7312 adresări înregistrate în Registrele de evidenţă a altor informaţii cu privire la infracţiuni şi incidente ale Inspectoratelor de Poliţie teritoriale (R-2), ce vizează conflictele în cadrul relaţiilor familiale. Printre aceste informaţii, 830 cazuri au fost înregistrate ca urmare a autosesizării ofiţerului de sector. Dinamica adresărilor către organele de poliţie, referitor la cazurile de violenţă în familie, pe parcursul anilor 2012-2017 este următoarea (figura 11):

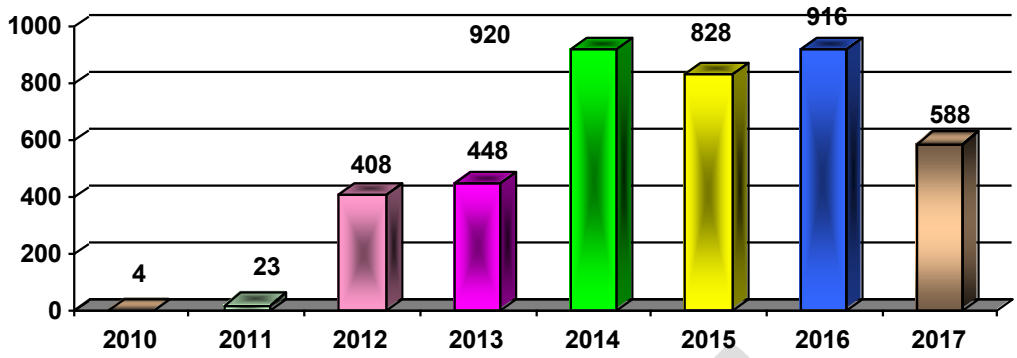
Figura 11. Dinamica adresărilor la poliție referitor la VF

Sursa: MAI

160. În acelaşi timp, de către angajaţii serviciilor interacţiune comunitară ale Inspectoratelor de Poliţie au fost supravegheate 383 ordonanţe de protecţie, emise de către instanţele judecătoreşti pentru victimele femei, 14 pentru victimele copii, 141 pentru victimele femei şi copii şi 50 ordonanţe pentru victimele bărbaţi (pe parcursul anului 2017). Dinamica ordonanţelor de protecţie a victimelor violenţei în familie, emise de către instanţele judecătoreşti şi referite către organele de poliţie pentru supraveghere, pe parcursul anilor 2010-2017 este următoarea (figura 12.):

Figura 12. Dinamica ordonanţelor de protecţie a victimelor violenţei în familie

Sursa: MAI

164. Analiza stării infracţionale la capitolul delicte săvârşite contra vieţii şi sănătăţii persoanei, cât şi celor comise în sfera relaţiilor familiale denotă o majorare a vătămărilor intenţionate grave, a violurilor şi infracţiunilor săvârşite în cadrul familiei. Fenomenul infracţional este determinat şi de problemele social-economice persistente, care au fost identificate și pentru perioada anterioară: condiţiile de viaţă dificile; consumul abuziv al băuturilor alcoolice; insuficienţă de locuri de muncă / neîncadrarea în câmpul muncii a persoanelor apte de muncă; diminuarea valorilor morale; dezorganizarea familiilor; fenomenul de migratie economica etc.

165. Menționăm eforturile structurilor abilitate de îmbunătățire a funcționalității sistemului de protecție a victimelor violenței în familie. Astfel, prin adoptarea Legii nr.196 (2016), Legea Nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie a fost completată cu art 12^1, care prevede că, în caz de stabilire la locul faptei, ca urmare a evaluării riscurilor, a circumstanţelor din care rezultă o bănuială rezonabilă că au fost comise acte de violenţă în familie şi/sau persistă un pericol iminent de repetare sau comitere a acţiunilor violente, organul de poliţie este obligat să dispună imediat eliberarea ordinului de restricţie de urgenţă în privinţa agresorului pentru înlăturarea situaţiei de criză şi, concomitent, întreprinde acţiunile necesare de constatare a comiterii infracţiunii de violenţă în familie. Menționăm că pe parcursul a 9 luni 2017 au fost aplicate peste 2160 ordine de restricție (conform datelor IGP).

166. Specialiştii menţionează şi aspecte ce ţin de funcţionalitatea sistemului. În procesul emiterii și aplicării ordonanțelor de protecție în cazurile de VF se constată anumite bariere de ordin procesual, sistemic (în special, responsabilizarea specialiștilor pentru identificarea și raportarea cazurilor de VF). La fel, există mai multe aspecte legate de factorul uman (atitudinea față de problemă ca chestiune privată, blamarea victimei, dependența acesteia de agresor etc.). În acest context, sunt necesare acțiuni continuie în vederea fortificării sistemului de protecție a cetățenilor de violență și abuz.

DRAFT

167. Drept precondiție importantă a funcționalității sistemului se prezintă fortificarea capacităților specialiștilor abilitați în domeniu. În perioada de raportare MAI/IGP, MA, MMPSF au organizat activități de instruire a specialiștilor la capitolul drepturilor omului, cu acoperirea segmentelor specifice ce vizează domeniul de activitate. Instrucțiunile privind intervenția eficientă a poliției pe cazurile de violență în familie au fost ajustate în contextul Legii nr.196 (Centrul de Drept al Femeilor, MAI/IGP).

168. Totodată, menționăm desfășurarea procesului de pilotare a Conceptului de Poliție Comunitară din cadrul Strategiei de dezvoltare a poliției pentru anii 2016-2020, elaborat prin implicarea activă a reprezentanților societății civile și a partenerilor de dezvoltare la consultarea publică a documentului.

169. În **sectorul de securitate şi apărare** a Republicii Moldova se constată o dinamică pozitivă privind implementarea acţiunilor de sporire a nivelului de încadrare a femeilor în domeniul respectiv. Alte aspecte pozitive sînt: existenţa unui cadru legal-normativ cu referire la egalitatea de gen; intensificarea tendinţelor privind respectarea angajamentelor internaţionale; aplicarea unor politici privind eliminarea stereotipurilor de gen. Începînd cu anul 2012, la Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun" sînt admise la studii şi fete (în anul 2016, 12% din efectivul total de studenţi erau fete). Rata fetelor înmatriculate este ajustată în fiecare an, în dependenţă de necesităţile Statului Major. Totodată, în cadrul Ministerului Apărării şi Ministerului Afacerilor Interne s-au organizat activități de informare şi instruire privind dreptul femeilor şi bărbaţilor la tratament egal în timpul îndeplinirii serviciului.

170. Cu toate acestea, analiza datelor statistice evidenţiază faptul că ponderea femeilor în funcții de conducere și de execuție în instituțiile de securitate și apărare, inclusiv în serviciul activ, este una neuniformă (tabel 26).

Tabelul 26. Ponderea femeilor și bărbaților în organele de poliție

	2013	2014	2015	2016
Ponderea femeilor în organele de poliție	18,3	17,1	17,4	17,9
Ponderea bărbaților în organele de poliție	81,7	82,9	82,6	82,1

Sursa: Gender Pulse, BNS[90]

171. Coraportul angajaților în serviciul militar în anul 2015 se prezinta în felul următor: militari prin contract – 83% bărbaţi şi 17% femei (2014 – 23%), ofiţeri ai Armatei Naţionale – 84% bărbaţi şi 16% femei. Deşi în cadrul Armatei Naţionale la funcţii de conducere sînt 20% femei ofiţeri, totuşi funcţiile

[90] http://genderpulse.md/ro/participare-la-luarea-deciziilor/reprezentarea-femeilor-si-barbatilor-in-organele-de-luare-a-deciziilor/reprezentarea-femeilor-si-barbatilor-in-pozitii-de-luare-a-deciziilor.

respective nu ţin de arta militară (de exemplu, Şef Serviciu Personal, Şef Centru Lingvistic, Şef Secţia Financiară, Punctul medical). Între angajaţii civili ai Armatei Naţionale corelaţia este de 37% bărbaţi şi 63% femei (2014 – 70%). În cadrul Academiei Militare a Forţelor Armate „Alexandru cel Bun" coraportul dintre angajaţii civili pentru întreg efectivul este de 43% femei și 57 % bărbaţi. La funcţii de conducere a personalului (militari/civili) ai Armatei Naţionale sunt 3% femei, iar în Academia Militară la funcţii de conducere: 0% femei şi 100% bărbaţi.

172. La o analiză a structurii personalului Serviciului Vamal în 2016 se constată că circa o treime din efectivul total sînt femei (29,1%) şi, respectiv, două treimi – bărbaţi (70,9%). Raportul funcțiilor publice/posturi ocupate: funcție publică de conducere – 65,3% bărbați și 34,7% femei, funcție publică de execuție – 71,8% bărbați și, respectiv, 28,18% femei. În cadrul Serviciului Vamal, femeile sînt mai des reprezentate în poziții administrative și executive de nivel mijlociu. Încadrarea sporită a femeilor în acest sector contribuie la dezvoltarea de mijloace sigure și confidențiale pentru femei și bărbați la trecerea frontierei (de exemplu, inspecții fizice efectuate)[91].

173. Participarea activă a femeilor în inițiativele de pace reprezintă, la nivel internațional, un element central în eficientizarea rezolvării conflictelor și consolidarea păcii. Un instrument important în acest sens este Rezoluția 1325 a Consiliului de Securitate al ONU privind femeile, pacea și securitatea. Republica Moldova, prin aprobarea Planului Individual de Acţiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO pentru anii 2014-2016, și-a asumat responsabilitatea de a întreprinde acţiuni în vederea implementării Rezoluţiei 1325 a Consiliului de Securitate al ONU privind femeile, pacea și securitatea.[92]

174. Studiul percepția populației demonstrează că în pofida discursului oficial în favoarea egalităţii de gen, acesta rămâne în mare măsură protecţionist. Pe fundalul discuţiilor despre prezenţa şi rolul femeilor în armată şi poliţie, constatăm unele diferenţe de vârstă/ experienţă: persoanele cu experienţă de lucru mai mare în sistem au o abordare pozitiv-protecţionistă, pe când tinerii sunt orienţaţi mai mult spre abordare pozitiv – concurenţială. Percepţia populaţiei a femeilor în armată, poliţie, serviciul vamal, sectorul justiţiei este, în principiu, pozitivă, acestea fiind caracterizate ca fiind mai responsabile, mai disciplinate, mai bune la luarea deciziilor. Totodată, constatăm diferenţe de gen,

[91] Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021.

[92] Ponderea femeilor-militari prin contract care au participat din inițiativa proprie la operațiunile internaționale de menținere a păcii este de 3%, iar în cadrul Misiunii de menținere a păcii în Kosovo, desfășurată în conformitate cu Rezoluția 1244 a Consiliului de Securitate ONU, din 4 participanți – 0% femei. Aceste date sînt determinate de faptul că aspectele de gen în domeniul păcii, securității și conflictelor sînt parte dintr-o abordare complexă a problemei femeilor și bărbaților care au o influență asupra conflictelor sau sînt afectate de violența în conflicte. În același timp, semnarea în 2013 a Acordului între Republica Moldova și Uniunea Europeană privind stabilirea cadrului pentru participarea Republicii Moldova la operațiunile Uniunii Europene de gestionare a crizelor, a permis participarea unei femei în misiunea din Mali (2014) din partea țării.

femeile având o atitudine mai pozitivă comparativ cu bărbaţii faţă de prezenţa / încadrarea femeilor în AN, IGP, PF, SV.[93]

175. Cu referire la reglementarea conflictului transnistrean, remarcăm că în perioada 2013-2017 au avut loc 5 reuniuni în formatul „5+2". Totodată, în scopul întăririi încrederii şi securităţii în contextul soluţionării problemei transnistrene şi acordarea asistenţei sociale populaţiei localităţilor din stînga Nistrului (Transnistria), au fost create 10 grupuri tematice de lucru, inclusiv ce vizează problemele sociale şi ajutor umanitar. În cadrul ședinței acestui grup tematic au fost abordate subiecte ce vizează domeniul asigurării egalității între femei și bărați, prevenirea și combaterea violenței în familie, traficului de fiieț umane, prin prisma tratatelor internaționalețe la care RM este parte și cadrul normativ și de politci național elaborat în concordanță cu prevederile acestora.

2. Cadrul general de protecţie şi suport al drepturilor omului

C. Alinierea la normele internaţionale în domeniul drepturilor omului

176. Republica Moldova a ratificat majoritatea convenţiilor de bază privind drepturile omului, acceptând extensiv obligaţiunile care derogă şi prezentând periodic rapoartele naţionale de implementare.

177. Recunoaşterea drepturilor omului prin documente internaţionale au avut o influenţă benefică asupra legislaţiei interne a Republicii Moldova, contribuind la afirmarea respectului faţă de drepturile omului şi la perfecţionarea legislaţiei naţionale. Prin ratificarea tratatelor internaţionale din domeniul drepturilor omului a fost pus fundamentul unui nou sistem juridic şi social-politic. În perioada de raportare au fost depuse eforturi din partea statului de a crea mecanisme şi pârghii de implementare a unui sistem naţional de promovare şi respectare a drepturilor omului care să se bazeze în special pe instrumentele juridice internaţionale. În acest context, implementarea instrumentelor juridice internaţionale rămâne în continuare un imperativ al timpului.

178. Republica Moldova a aderat la Convenţia asupra eliminării tuturor formelor de discriminare faţă de femei prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 87-XIII din 28.04.1994, intrând în vigoare pentru ţara noastră la din 31.07.1994. Republica Moldova a aderat la Protocolul Opţional la Convenţia asupra eliminării tuturor formelor de discriminare faţă de femei prin Legea nr. 318-XVI din 15.12.2005, acesta intrând în vigoare pentru ţara noastră la din 28.02.2006.

[93] RAPORT cu privire la realizarea STUDIULUI "PERCEPŢIILE PUBLICE PRIVIND SENSIBILITATEA LA DIMENSIUNEA DE GEN ÎN INSTITUŢIILE DIN SECTORUL DE SECURITATE ŞI APĂRARE". /Bodrug-Lungu V., Triboi I.. Misiunea OSCE în Republica Moldova. Chișinău, 2016

179. Republica Moldova a semnat în februarie 2017 Convenția de la Istanbul. Urmează pregătirea țării pentru ratificarea convenției menționate.

180. Procesul de ratificare a Convenției Internaționale privind protecția tuturor drepturilor lucrătorilor migranți și ale membrilor familiilor acestora a fost lansat anterior, însă a fost suspendat pentru a evalua costurile implementării, întrucăt RM este parte la 3 instrumente internaționale în domeniul migrației și 40 de instrumente internaționale în domeniul muncii, ceea ce constituie o bază juridică suficientă în acest sens.

181. Ratificarea Convenției internaționale pentru protecția tuturor persoanelor contra dispariției forțate, pentru moment, este prematură. Cu toate că procedura de ratificare a fost inițiată, aceasta a fost temporar suspendată, întrucît Moldova nu se confruntă cu acest fenomen, fiind înregistrate doar cîteva cazuri de dispariție forțată.

D. Cadrul legal de protecţie a drepturilor omului la nivel naţional

182. Situaţia drepturilor omului în Republica Moldova a înregistrat în ultimii ani o evoluţie demnă de remarcat la capitolul cadru normativ, cu toate acestea, asigurarea respectării efective a drepturilor omului rămâne a fi o provocare ce solicită eforturi considerabile. Statul recunoaște că respectul pentru drepturile omului este o componentă esenţială şi totodată o condiţie indispensabilă a unei dezvoltări durabile.

183. Legislaţia Republicii Moldova stipulează drepturi egale pentru femei și bărbați în toate domeniile vieții publice și private. În perioada de raportare cadrul normativ şi instituţional privind promovarea şi protecţia drepturilor omului este continuu perfecţionat potrivit standardelor internaţionale, priorităţilor naţionale şi aspiraţiilor de integrare europeană. O atenţie particulară este acordată ameliorării sistemului de implementare a normelor juridice în domeniu şi asigurării eficienţei acestora.

184. Sistemul naţional privind drepturile omului are drept temei Constituţia RM (1994), legislaţia naţională[94] şi instrumentele internaţionale la care Republica Moldova este parte. Constituţia include

[94] Drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului sunt reglementate, în principal, de următoarele acte normative: Codul civil nr. 1107 din 06.06.2002, Codul penal nr. 985 din 18.04.2002, Codul de procedură civilă nr. 225 din 30. 05.2003, Codul de Procedură penală nr. 122 din 14.03.2003, Legea privind organizarea judecătorească nr. 514-XIII din 06.07.1995, Legea nr. 158-XVI din 04.07.2008 cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public, Legea nr. 25-XVI din 22.02.2008 privind Codul de conduită a funcţionarului public, Legea Nr. 52 din 03.04.2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), Legea nr. 382-XV din 19.06.2001 cu privire la drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale şi la statutul juridic al organizaţiilor lor, Legea nr.5 din 09.09.2006 cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi, Legea nr.45-XVI din 01.03.2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie, Legea nr.105-XVI din 16.05.2008 cu privire la protecţia martorilor şi altor participanţi la procesul penal, Legea nr. 241 din 20.10.2005 privind prevenirea şi combaterea traficului de fiinţe umane, Legea nr. 1585-XIII din 27.02.1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistenţă medicală, Legea nr. 23 din 16.02.2007 cu privire la profilaxia infecţiei HIV/SIDA, Legea ocrotirii sănătăţii nr.411-XIII din 28 martie 1995, Legea nr. 105 din 14.06.2018 cu privire la promovarea ocupării forţei de muncă şi asigurarea de şomaj, Legea nr. 133-XVI din 13.06.2008 cu privire la ajutorul social, Codul Educației nr.152 din 17.07.2014, Legea nr.270 din 18.12.2008

în Titlul II „Drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale" stipulând detaliat drepturile politice, civile, economice, sociale şi culturale. Totodată, legea fundamentală prevede o serie de restrângeri în exerciţiul unor drepturi sau libertăţi, care trebuie să fie proporţionale cu situaţia care le-a determinat şi nu pot atinge existenţa dreptului sau a libertăţii (art. 54 (2)). De asemenea, Constituţia consacră supremaţia normelor internaţionale privind drepturile omului în raport cu legislaţia naţională şi anume conform articolului 4 se garantează că „drepturile şi libertăţile omului se interpretează şi se aplică în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte, iar în cazul existenţei neconcordanţelor între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte şi legile ei interne, prioritate au reglementările internaţionale."

185. Cu ratificarea de către Parlament la 12 septembrie 1997 a Convenţiei europene pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, Republica Moldova garantează cetăţenilor săi **dreptul la apărare**. În perioada anilor 2011-2017, se înregistrează o reducere a cererilor depuse la Înalta Curte cu circa 10% anual. În total, la CEDO au ajuns peste 15 mii de cereri din partea cetăţenilor Republicii Moldova. 95% au fost declarate inadmisibile. În 2017 CEDO a pronunţat 14 hotărâri de condamnare, dintre care şapte se referă la cetăţenii aflaţi în regiunea transnistreană.

186. În februarie 2006 Protocolul Opţional CEDAW a intrat în vigoare pentru Republica Moldova. Până în prezent, 3 plângeri împotriva Republicii Moldova au fost înregistrate în fața Comitetului privind eliminarea discriminării față de femei.

187. Importanţa deosebită a **libertăţii la întruniri** este pusă în valoare de art. 40 din Constituţie, atribuindu-i-se astfel statutul de drept fundamental. Legea nr. 26-XVI din 22 februarie 2008 privind întrunirile a fost apreciată drept una progresistă şi liberală, fiind raliată la cele mai bune practici în domeniul asigurării libertăţii întrunirilor. Practica judiciară înregistrează progrese în asigurarea libertăţii întrunirilor. Drept dovadă în asigurarea libertății privind întrunirile pașnice se atestă evenimentul „marșul egalității", organizat în 23 mai 2014, care, după părerea experiților internaționali, a marcat un progres în aplicarea legislației, deoarece pentru prima dată autoritățile „au rezistat presiunii negative și au asigurat dreptul tuturor persoanelor la folosirea egală a spațiilor publice"[95]. Astfel, în ultimii ani se desfășoară Marșul egalității cu participarea comunității LGBT, fără restricții din partea poliției. Totodată, acest subiect este foarte sensibil în rândurile populației.

privind azilul în Republica Moldova, Legea nr.180-XVI din 10.07.2008 cu privire la migraţia de muncă, Legea nr. 125 din 11.05.2007 privind cultele religioase şi părţile lor componente, Legea nr.338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului, etc.

[95] Claude Cahn, the UN Human Rights Adviser in the Republic of Moldova.
http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/LGBTIinMoldovamarchforequality.aspx

188. Odată cu intrarea în vigoare a Legii cu privire la libertatea de exprimare cetăţenii au o mai mare posibilitate și protecție din partea organelor abilitate să critice autorităţile fără ca, ulterior, să fie urmăriţi şi supuşi presiunilor. În același timp, Comunitatea mass-media semnalează însă despre multiple probleme cu care se confruntă în ultimii ani. Acestea au fost reiterate în ediția a II-a a Forumului mass-media, care a avut loc pe 2-3 decembrie 2016, recomandările participanților fiind sintetizate în foaia de parcurs care ulterior a fost expediată autorităților.

189. Totodată, Codul penal a fost completat cu art.180^1 (împiedicarea intenţionată a activităţii mass-media sau intimidarea pentru critică) şi art. 180^2 (cenzura), în scopul asigurării implementării prevederilor art. 10 (libertatea de exprimare) din Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale.

190. În conformitate cu Legea privind **transparenţa în procesul decizional** nr.239-XVI din 13.11.2008 (modificată pe parcurs în 2010, 2014, 2016), autoritățile publice au responsabilitate să asigure participarea directă a cetățenilor și tuturor părților interesate în procesul decizional. ANRCETI a afișat pe pagina web[96] informaţii cu privire la procedura de asigurare şi realizare a dreptului constituţional de acces la informaţie, precum şi la procesul asigurării transparenţei în procesul decizional din cadrul ANRCETI şi raporturile ei cu cetăţenii, cu asociaţiile constituite în corespundere cu legea, cu alte părţi interesate în vederea participării la procesul decizional.

191. Prin Hotărîrea Guvernului Nr. 967 din 09.08.2016 cu privire la **mecanismul de consultare publică cu societatea civilă în procesul decizional** a fost aprobat Regulamentul cu privire la procedurile de consultare publică cu societatea civilă în procesul decizional[97]. Autoritatea publică asigură accesul la proiectele de decizii şi la materialele aferente prin publicarea lor obligatorie pe pagina web oficială a autorităţii publice, precum şi pe pagina web www.particip.gov.md. Rapoartele privind monitorizarea gradului de implementare de către APC-uri și APL-uri a Legii privind transparența în procesul decizional se elaborează și se plasează, anual, pe pagina electronică a Cancelariei de Stat.

192. În perioada de raportare, Guvernul Republicii Moldova a depus eforturi semnificative intru implementarea proiectului „e-Transformare a Guvernării", care avea drept obiectiv promovarea utilizării tehnologiilor informaţionale în procesul de guvernare şi facilitarea interacţiunii dintre cetăţeni şi instituţiile publice. În această perioadă au fost lansate mai multe platforme electronice care să permită autorităţilor să presteze servicii mai rapid şi la preţuri mici, printre acestea: Portalul

[96] http://www.anrceti.md/node/26
[97] http://lex.justice.md/md/366274/

Serviciilor Publice, prin intermediul căruia pot fi accesate 125 servicii publice, Sistemul de Plăţi Electronice (Mpay, lansat în 2012), Platforma Tehnologică Guvernamentală Comună (MCloud, lansat în 2014), Serviciile de semnare şi autentificare Msign (lansat în 2014) şi Mpass (lansat în 2013), şi altele. Începând cu 2017, accentul s-a pus pe extinderea punctelor de acces a serviciilor guvernamentale, sporirea numărului de platforme şi servicii electronice existente, re-ingineria proceselor şi asigurarea interoperabilităţii platformelor utilizate de diferite instituţii publice[98].

193. Principiile nediscriminării, universalităţii şi egalităţii în drepturi, prevăzute inclusiv de Constituţie, sunt esenţiale şi stau la baza întregului sistem de protecţie a drepturilor omului din RM. În vederea consolidării normelor existente şi creării unui mecanism real şi viabil de implementare a acestor prevederi, în baza Legii Nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalităţii, Legii Nr. 298 din 21.12.2012 cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea şi eliminarea discriminării şi asigurarea egalităţii, a fost creat in anul 2013 **Consiliul pentru prevenirea şi eliminarea discriminării și asigurarea egalității** autoritate publică autonomă, imparţială şi independentă. Membrii Consiliului sunt numiți de Parlamentul Republicii Moldova pentru un mandat de 5 ani. Componența actuală a Consiliului este constituită din 3 bărbați și 2 femei. Misiunea Consiliului este prevenirea și protecția împotriva discriminării, asigurarea egalității, promovarea oportunităților egale și a diversității[99].

194. La Linia fierbinte 0-8003-3388 a CPEDAE pot fi adresate petițiile cetățenilor cu referire la cazurile de discriminare. Pagina web a consiliului oferă informații despre procedura de depunere a plângerilor[100], oferind oportunitatea de depunere a plângerilor online. Pe parcursul perioadei de raportare au fost luate mai multe decizii, care denotă prezența situațiilor de discriminare pe diferite criterii și necesitatea abordării problemelor respective: 12 (2013), 73 (2014), 198 (2015), 341 (2016).

195. În vederea realizării recomandărilor Comitetului pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor (2013), au fost depuse eforturi pentru asigurarea Consiliului pentru prevenirea şi eliminarea discriminării și asigurarea egalității cu resurse umane şi financiare adecvate.

196. Menționăm activitatea **Centrului Național Anticorupție al Republicii Moldova** (CNA), competenţa căruia ţine de prevenirea corupţiei şi de combaterea infracţiunilor de corupţie,

[98] http://cancelaria.gov.md/ro/content/centrul-de-guvernare-electronica-facut-totalurile-implementarii-proiectului-e-transformare

[99] În perioada de raportare, CPEDAE a desfășurat acțiuni de informare a populației asupra drepturilor la non-discriminare. Printre multiple inițiative ale Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității menționăm implementarea, împreună cu Institutul de Reforme Penale, a proiectului „Prevenirea manifestărilor discriminatorii la elaborarea anunțurilor de angajare în sectorul privat”, cu sprijinul Programului de finanțare a inițiativelor/proiectelor de schimbare în domeniul drepturilor omului/ în cadrul Proiectului „Consolidarea capacităților tehnice ale instituțiilor naționale pentru promovarea și protecția drepturilor omului”, finanțat de Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei și implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. http://egalitate.md/news-and-information/lansarea-proiectului-elaborat-de-cpedae

[100] http://egalitate.md/depune-o-plingere/

infracţiunilor conexe acestora, infracţiunilor de spălare a banilor şi de finanţare a terorismului[101]. În calitate de segment important este prevenirea şi combaterea corupţiei prin reacţionarea promptă la sesizările cetăţenilor cu privire la infracţiunile de corupţie, oferirea consultaţiilor necesare şi acordarea informaţiilor.

197. Analiza petiţiilor şi apelurilor la Linia naţională anticorupţie (0-800-55555), care funcționează 24 ore, denotă că, în majoritatea cazurilor, cetăţenii şi-au exprimat încrederea în CNA în calitate de instituţie capabilă să combată corupţia şi spălarea de bani, consemnând necesitatea existenţei, consolidării şi dezvoltării capacităţilor CNA. În cadrul acţiunilor de investigare a infracţiunilor, ofiţerii CNA au primit în audienţă 18.884 de cetăţeni, în creștere cu 16% faţă de perioada similară a anului precedent (16292). La Linia Naţională Anticorupţie (0-800-55555) au fost recepţionate şi examinate în anul 2017 – 2198 de apeluri ale cetăţenilor (în 2016 – 2028, 2015 – 2.519 și 2014 – 2.210). În majoritatea cazurilor, petiţionarii înaintează plângerile asupra abuzurilor şi acţiunilor ilegale ale poliţiştilor, avocaţilor, procurorilor, judecătorilor, executorilor judecătoreşti, angajaţilor primăriilor, instituţiilor şi organizaţiilor care prestează servicii publice sau sociale populaţiei, în special din domeniile construcţiilor, transportului, telefoniei mobile, energeticii, alimentaţiei, serviciilor comunale și bancare[102].

198. În 2017 CNA cu susținerea Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova (PNUD) și Guvernului Norvegiei, a lansat campania națională de informare și sensibilizare publică „Integritatea este libertate", inspirată de prevederile Legii integrității nr.82 din 25.05.2017 şi noua Strategie Naţională de Integritate şi Anticorupţie pentru anii 2017-2020 votată de Parlament la 30.03.2017. Noile reglementări au introdus pentru prima dată noţiunile de „integritate politică", „integritate instituţională" şi „integritate în sectorul privat", unificînd la nivel naţional politicile de integritate şianticorupţie în aceste sectoare.

199. Republica Moldova este un stat poli-etnic (minorităţile naţionale reprezintă 35,5% din populaţie), motiv pentru care se depun eforturi continui în vederea asigurării respectării identităţii etnice, culturale, lingvistice şi religioase a fiecărei persoane aparţinând unei minorităţi naţionale, dar şi, deopotrivă, se creează condiţii corespunzătoare care să le permită să-şi exprime, sa păstreze şi să dezvolte această identitate.

200. Legislaţia naţională asigură dreptul de a alege limba de educare şi instruire la toate nivelurile de învăţământ. Dreptul cetăţenilor la instruire în limba maternă se asigură prin crearea numărului

[101] http://www.cna.md/category.php?l=ro&idc=158&#idc=114&
[102] http://www.cna.md/public/files/parts/Informatie_privind_examinarea_petitiilor_si_interpelarilor_in_anul_2016.pdf

necesar de instituţii de învăţământ, clase, grupe, precum şi a condiţiilor de funcţionare a acestora. Reţeaua instituţiilor de învăţământ preuniversitar din republică include 1.327 de instituţii (şcoli, gimnazii, licee, scoli profesionale, colegii și centre de excelenâă) dintre care 250 de instituţii cu predare în limba rusă.

201. Menționăm concentrarea eforturilor asupra implementării Programului naţional pentru îmbunătăţirea calităţii învăţării limbii române în instituţiile de învăţământ general cu instruire în limbile minorităţilor naţionale (2016-2020), aprobat prin HG nr. 904 din 31.12.2015. Urmează asigurarea implementării Planului de acţiuni pentru perioada 2017 – 2020 privind implementarea Strategiei de consolidare a relaţiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027[103].

202. Având în vedere diversitatea multiculturală a Republicii Moldova, Guvernul prin intermediul Biroului Relații Interetnice (BRI) organizează pe parcursul anilor diverse activități de ordin lingvistic, socio-cultural (mese rotunde, conferințe, instruiri, festivaluri etc.)[104].

203. În scopul creării unor condiţii necesare pentru **dezvoltarea social-culturală a romilor** Guvernul Republicii Moldova a implementat Planul de acţiuni pentru susţinerea romilor din Republica Moldova pentru anii 2011-2015[105], ceea ce confirmă acţiunile întreprinse în asigurarea şi implementarea integrării romilor în viaţa social-culturală activă a ţării. Planul de Acţiuni a fost elaborat în baza Cadrului UE privind romii, Strategiei OSCE/ODIHR şi Raportului de implementare a strategiei în statele parte OSCE (2008), recomandărilor CoE şi ONU. În contextul planului de acțiuni, în anul 2015, în Republica Moldova pentru prima dată s-a desfăşurat Săptămîna incluziunii romilor din Moldova (6-12 aprilie 2015). BRI, alături de parteneri internaţionali şi reprezentanţi ai societăţii civile din Republica Moldova au organizat un șir de evenimente evidenţiind provocările de discriminare a acestora, împărtăşind experienţa în domeniul educaţiei, ocrotirii sănătăţii, culturii etc.

204. Menționăm realizarea Studiului de evaluare a Planului de acţiuni privind susţinerea populaţiei de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2011-2015, care oferă un tablou amplu atât a realizărilor, dar și a problemelor / recomandărilor în domeniu[106]. Totodată, prioritară este asigurarea

[103] Hotărâre de guvern NR. 1464 din 30.12.16 Privind aprobarea Strategiei de consolidare a relaţiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027

[104] Conform informației Ministerului Educației, Culturii și Cercetării a fost elaborat Curriculumul, materialele didactice pentru implementarea cursului opțional „Cultura bunei vecinătăți”, în scopul realizării educației interculturale în sistemul de învățământ. Totodată, în 2015 în cadrul Forumul Național al Femeilor au fost implicate femei din grupurile etnice ”Egale prin diferență, ne implicăm în politică” (5 mai 2015). A devenit tradiție organizarea Festivalului republican al etniilor, cu genericul „Unitate prin diversitate” (în 2017 cea de-a XVI-a ediție) , obiectivul căruia este valorificarea și perpetuarea tradițiilor minorităților naționale precum și dezvoltarea dialogului intercultural, consolidarea relațiilor de prietenie între reprezentanții diferitor etnii, care locuiesc pe teritoriul țării în contextul integrării europene a Republicii Moldova.

[105] Documentul a fost aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr.494 din 8 iulie 2011

[106] http://www.bri.gov.md/files/3849_Studiu-HG-56_18.01.16.pdf

implementării noului Plan de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2016-2020.[107]

205. Instituţia publică naţională a audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova" – postul cu acoperire naţională realizează emisiunile TV şi radio în limba de stat şi în **limbile etniilor conlocuitoa**re[108].

206. Accesul minorităţilor naţionale la informaţia oficială este asigurat – legile, hotărârile Parlamentului, decretele Preşedintelui, hotărârile şi dispoziţiile Guvernului, actele Curţii Constituţionale şi Curţii de Conturi şi altele se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova în limba de stat şi limba rusă.

207. Promovarea şi asigurarea respectării drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului reprezintă o prioritate a statului, confirmate în politicile de guvernare şi programul-cadru al Planului Naţional de Acţiuni în domeniul Drepturilor Omului (PNADO). Rolul PNADO constă în asigurarea implementării unei politici şi strategii unice a instituţiilor de stat şi a societăţii civile, menite să îmbunătăţească situaţia în domeniul drepturilor omului prin identificarea şi formularea sarcinilor prioritare şi măsurilor de implementare etc.

208. Cel de-al doilea PNADO pentru perioada 2011-2014 (primul PNADO – 2004-2008) a fost conceput ca un instrument naţional chemat să materializeze politica statului privind consolidarea protecţiei drepturilor omului.

209. Exercițiul de evaluare a implementării Planului Naţional de Acţiuni în domeniul Drepturilor Omului (2004-2008 și 2011–2014) a permis identificarea progreselor și obstacolelor în realizarea drepturilor cetățenilor Republicii Moldova, inclusiv la capitolul asigurării egalității între femei și bărbați, prevenirii și combaterii violenței în familie[109].. La data de 25 mai 2018, Parlamentul a aprobat un nou Plan de Naţional de Acţiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022[110].

E. Cadrul de promovare a drepturilor omului la nivel naţional

210. Constituţia Republicii Moldova prevede separarea celor trei puteri în stat - legislativă, executivă şi judiciară, precum şi o delimitare clară a atribuţiilor lor. Respectiv responsabilitatea pentru

[107] Hotărîrea Guvernului nr.743 din 09.06.2016 „Cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2016-2020".

[108] Scopul emisiunilor constă în reflectarea multilaterală a vieţii cetăţenilor de diferite etnii, susţinerea păstrării identităţii diferitor etnii, reflectarea acţiunilor culturale, promovarea toleranţei, etc. În republică activează posturi locale TV şi radio, care difuzează şi emisiuni în limbile minorităţilor naţionale. Obstacole legislative pentru editarea şi difuzarea ziarelor şi revistelor în limbile minorităţilor naţionale nu există. Acestea, de regulă, sunt editate de organizaţiile obşteşti, inclusiv: în limbile ucraineană, rusă, găgăuză, bulgară, evreiască, poloneză.

[109] RAPORT de evaluare a implementării Planului Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului (2004-2008 și 2011 – 2014)

[110] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=376768

implementarea obligaţiunilor naţionale şi internaţionale privind drepturile omului revine statului şi părţilor sale componente, inclusiv instanţelor de judecată de 3 niveluri. În cazul epuizării tuturor căilor naţionale de atac, persoanele lezate în drepturile lor potrivit Convenţiei Europene privind Drepturile Omului se pot adresa la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului.

211. În cadrul Parlamentului Republicii Moldova funcţionează *Comisia parlamentară permanentă pentru drepturile omului şi relaţii interetnice.* Printre obiectivele primordiale ale acesteia figurează aspectele privind drepturile omului, problemele minorităţilor naţionale, cultelor; cetăţeniei, asigurarea reglementărilor juridice în domeniul migraţiei; asigurarea şanselor egale pentru femei şi bărbaţi; monitorizarea implementării cadrului legal în domeniul nediscriminării, a celui ce ţine de drepturile economice, sociale şi culturale ale persoanei; reglementări privind violenţa domestică, drepturile femeii şi ale copilului; protecţia comunităţilor externe, a victimelor represiunilor politice şi a refugiaţilor ș.a.

212. La nivel naţional au fost instituite o serie de structuri şi instituţii pentru protecţia drepturilor omului, printre care:

- *Consiliul Coordonator al organizaţiilor etnoculturale* - organ public consultativ al organizaţiilor non-guvernamentale ale minorităţilor naţionale, care activează pe lângă Biroul Relaţii Interetnice. Obiectivul major rezidă în asigurarea menţinerii unui dialog continuu între Guvern şi comunităţi etnice;
- *Consiliul naţional pentru participare (CNP)* - creat la iniţiativa Guvernului în calitate de organ consultativ, cu rolul de a consolida platforma de comunicare cu societatea civilă în procesul de elaborare, implementare, monitorizare, evaluare şi actualizare a documentelor de planificare strategică (activitatea căruia s-a redus pe parcursul anilor 2014-2016, dar a fost revitalizată în 2017);[111]
- *Consiliul naţional pentru protecţia drepturilor copilului* - organ guvernamental menit să asigure ghidarea şi monitorizarea autorităţilor administraţiei publice centrale şi locale, şi a societăţii civile în scopul garantării respectării drepturilor copiilor în Republica Moldova. Consiliul este asistat de un Secretariat permanent, fapt ce asigură coordonarea și coerența activităților;
- *Comitetul naţional pentru combaterea traficului de fiinţe umane* - organ consultativ al Guvernului în vederea coordonării activităţilor de prevenire şi combatere a traficului de fiinţe umane, cooperării autorităţilor administraţiei publice cu organizaţiile internaţionale, ONG-uri, şi alte instituţii. Comitetul dispune de un Secretariat permanent[112], care asigură coordonarea activităţilor antitrafic desfăşurate de către toţi reprezentanţii guvernamentali şi nonguvernamentali în domeniu.
- *Comisia guvernamentală pentru egalitate între femei şi bărbaţi* - organ consultativ, creat pe lângă Guvern, având următoarele atribuţii: promovarea egalităţii între femei şi bărbaţi, abordarea ei

[111]În februarie 2017, 26 de membri, reprezentanţi ai OSC, au fost selectaţi în urma unui proces deschis de selectare a membrilor Consiliului Naţional pentru Participare (CNP), pentru mandatul 2017-2019. Scopul instituţionalizării raporturilor dintre autorităţile publice centrale şi societatea civilă este de a dezvolta la nivel naţional un mecanism de promovare a participării organizaţiilor societăţii civile la procesul decizional - angajamente prevăzute în Planul Naţional de Acţiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană.

[112] În contextul reformei administrației publice centrale, în scopul maximizării sinergiei proceselor în cadrul Cancelariei de Stat şi urmare a analizei activităţii secretariatelor permanente în septembrie 2018 Guvernul a decis comasarea a trei Secretariate, prin crearea unei direcții unice în cadrul Cancelariei de Stat – Direcția secretariate permanente care va avea misiunea de acordare a asistenţei organizatorice, informaţionale, inclusiv ținerea lucrărilor de secretariat pentru organele consultative ale Guvernului, inclusiv pentru Comitetul naţional pentru combaterea traficului de fiinţe umane.

complexă; coordonarea activităţii autorităţilor administraţiei publice centrale şi locale în problemele egalităţii între femei şi bărbaţi; dezvoltarea colaborării structurilor de stat cu societatea civilă în problemele egalităţii între femei şi bărbaţi. În viziunea experţilor, activitatea Comisiei urmează a fi fortificată, inclusiv prin instituirea unui Secretariat permanent[113];
- *Consiliul guvernamental pentru problemele persoanelor cu dizabilităţi* - organ colegial consultativ, constituit în scopul elaborării şi promovării politicii de stat, programelor, planurilor şi acţiunilor de profilaxie şi reabilitare a persoanelor cu handicap, precum şi pentru a le asigura posibilităţi egale cu cele ale celorlalţi cetăţeni ai Republicii Moldova în vederea realizării drepturilor şi libertăţilor lor constituţionale;
- *Comisia Naţională pentru populație și dezvoltare* – organ consultativ, constituit în scopul coordonării procesului de elaborare a politicilor de securitate demografică, a programelor şi planurilor de acţiuni în domeniu, pe termen mediu şi lung;
- *Comisia Naţională pentru implementarea Planului Naţional de Acţiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014* – organ care coordonează, monitorizează și evaluează implementarea PNADO (activitatea căreia a fost foarte limitată în perioada de raportare);
- *Comisia guvernamentală pentru reintegrarea ţării*, care are drept obiective principale coordonarea acţiunilor de soluţionare a problemelor identificate în problema transnistreană şi asigurarea implementării acestora.
- Totodată în anul 2017, s-a elaborat proiectul hotărîrii Guvernului de create a Consiliului Național pentru drepturile omului, care va fi asistat în activitatea sa de Secretariatul permanent pentru Drepturile Omului, fiind o subdiviziune autonomă, din cadrul Cancelariei de Stat, cu statut de direcție. Platfoma nou creată va îngloba mai multe domenii de competență ce vizeaza protecția drepturilor omului.

213. În scopul fortificării Instituției Naționale de Protecție a Drepturilor Omului[114], în anul 2016 Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova[115] a fost reorganizat în Oficiul Avocatului Poporului, fiind modificată structura instituţiei. **Oficiul Avocatului Poporului,** în calitate de Instituţie Naţională independentă pentru promovarea şi protecţia drepturilor omului, este autoritatea care favorizează echilibrul între autorităţile publice şi societate, contribuie la apărarea drepturilor omului prin prevenirea încălcării acestora şi repunerii în drepturi, la perfecţionarea legislaţiei ce ţine de domeniu şi educarea juridică a populaţiei, aplicând procedeele prevăzute de legislaţia în vigoare. De asemenea, în corespundere cu Legea nr.52, în anul 2016 și-a început activitatea Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, numit de Parlament.

214. Printre realizările Avocatului Poporului în anul 2016 pot fi remarcate lansarea activităţii Mecanismului independent de monitorizare a implementării Convenţiei ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilităţi şi a Consiliului de prevenire a torturii, constituite din reprezentanţi ai

[113] Bodrug-Lungu V., Triboi I., Ganea E. Raport cu privire la evaluarea implementării Programului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015. /suport OSCE, 2016.
[114] Legea nr.52 din 3 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul)
[115] CpDOM a activat din 1998 în baza Legii cu privire la avocaţii parlamentari, nr.1349-XIII din 17 octombrie 1997 în calitate de mecanism nejudiciar important de apărare a drepturilor omului în Republica Moldova.

societăţii civile. Primul este un consiliu de experţi creat în cadrul Oficiului Avocatului Poporului, iar cel de-al doilea – Mecanismul Naţional de Prevenire a Torturii, instituit în condiţiile Legii nr. 52.[116]

215. Menționăm realizarea în anul 2016 a două studii semnificative: „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova" și „Respectarea drepturilor omului în prestarea serviciilor de asistență medicală urgentă prespitalicească din Republica Moldova" care, conţinând informaţii valoroase, pot servi în calitate de instrumente importante la elaborarea documentelor de politici în domeniul drepturilor omului.

216. Reiterăm îngrijorările Avocatului Poporului referitoare la respectarea drepturilor: de acces la justiţie, la libertatea de opinie și de exprimare, la protecţie socială și la un trai decent, la ocrotirea sănătăţii şi la apă și sanitaţie, la condiţiile precare de detenţie, precum și la respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilităţi. Merită atenție propunerea că efortul de protejare a drepturilor omului trebuie să fie în concordanță cu cel de combatere a corupției[117]

217. Principalul organ de administrare a sistemului de acordare a asistenţei juridice garantate de stat este *Consiliul Naţional pentru Asistenţă Juridică Garantată de Stat* (CNAJGS) şi oficiile lui teritoriale (5), Ministerul Justiţiei şi Baroul Avocaţilor. Consiliul Naţional activează în baza Regulamentului aprobat prin Ordinul Ministerului Justiţiei nr. 18 din 24.01.2008. Consiliul Naţional este compus din 7 membri (5 bărbați și 2 femei).

218. Pe perioada de raportare atestăm o creștere a numarului de beneficiari de asistență juridică calificată garantată de stat de la 37007 în 2013, la 65322 în 2017, ce constituie o dublare a acestora (tabelul 27)

Tabelul 27. Numarul de beneficiari de asistență juridică calificată garantată de stat

Anul	Femei	Bărbați	Minori	Total
2013	4 060	30999	1 948	37007
2014	9 437	31810	2 665	43 912
2015	5 031	36445	2 473	43 949
2016	6845	40056	2842	49743
2017	6698	47775	2694	65322

219. Din numărul total de cazuri în anul 2017, 83% au constituit cazuri de acordare a asistenței juridice calificate și 17% au constituit cazuri de acordare a asistenței juridice primare.

[116] http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport-ombudsman_2016.pdf.

[117] Pe parcursul anului 2017, Avocatul Poporului a constatat că una dintre probleme privind accesul liber la justiție este neexecutarea titlului executoriu. În perioada de referință, la Oficiul Avocatului Poporului au parvenit 171 de cereri în care a fost invocată încălcarea acestui drept, acest număr fiind mai mic comparativ cu anii precedenți, dintre care în 2014 – 265 de cereri, iar în 2015 – 259. http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport-ombudsman_2016.pdf p.6.

Atît asistență juridică calificată cî și asistență juridică primară, în perioada de raportare a înregistrat o creștere continuă și semnificativă a numarului de beneficiari (Tabelul 28).

Tabelulul 28. Numărul beneficiarilor de asistență juridică garantată de stat după tipuri

	2013	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Total	37007	51315	53762	59078	65322
Asistență juridică calificată, dintre care :	33569	43912	43949	49743	54473
• Asistență juridică de urgență	2699	3670	4599	4893	4647
• Asistență juridică ordinară	30870	39477	39350	44850	49826
Asistență juridică primară	3438	7403	9813	9335	10849

220. Pentru acordarea asistenței juridice calificate au fost implicaţi 481 avocaţi care acordă asistenţă juridică calificată garantată de stat, dintre care 15 avocaţi publici; 36 avocaţi specializaţi în cauzele cu implicarea copiilor; 12 avocați specializaţi în acordarea asistenţei juridice calificate solicitanţilor de azil, refugiaților, beneficiarilor de protecţie umanitară, apatrizilor și solicitanţilor de apatrid; 9 avocaţi specializaţi în acordarea asistenței juridice calificate persoanelor cu dezabilități mintale şi 10 avocați specializați în acordarea asistenţei juridice calificate victimelor infracțiunilor (tabelul 29).

Tabelul 29. Numărul avocaților implicați în acordarea asistenței juridice garantate de stat

	2014	**2015**	**2016**	**2017**
Total	484	507	491	481
Avocați publici	14	16	16	15
Avocați specializați în acordarea asistenței juridice: • în cauzele cu implicarea minorilor	24	32	28	36
• solicitanților de azil, refugiaților, beneficiarilor de protecție umanitară, apatrizilor și solicitanților de apatrid	9	8	9	12
• persoanelor cu dizabilități mintale	13	12	9	9
• victimelor infracțiunilor	18	15	10	10
Asistența juridică primară acordată de : • para-juriști	32	32	42	42
• avocați publici	14	16	16	15

DRAFT

221. Este marcantă dezvoltarea alternativelor la soluţionarea litigiilor judiciare, prin mediere şi arbitraj, precum şi dezvoltarea alternativelor la detenţie, prin crearea instituţiei probaţiunii şi diminuarea astfel a numărului de persoane aflate în locurile de detenţie.

222. Reformarea sectorului justiției, în Republica Moldova, a început odată cu adoptarea Strategiei de Reformare a Sectorului Justiției pe anii 2011-2016, fiind prelungită prin Hotărârea Parlamentului nr.259 din 08.12.2016 cu privire la asigurarea continuității reformelor în sectorul justiției, până la 31.12.2017. În paralel, MJ a lansat în 2017 procesul de elaborare a unui nou document de politici în vederea continuării procesului de reformare a sectorului justiției.

223. Pe parcursul anilor în Republica Moldova a fost creat un **cadru legal-normativ semnificativ în domeniul apărării şi promovării drepturilor femeilor**:

-*Legea nr. 241-XVI din 20.10.2005 privind prevenirea şi combaterea traficului de fiinţe umane* (Monitorul oficial al R.Moldova Nr 164-167/812 din 09.12.2005)

-*Legea nr.5-XVI din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi (*Monitorul oficial al R.Moldova Nr. 47-50/200 din 24.03.2006)

-*Legea nr. 45-XVI din 01.03.2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie* (Monitorul oficial al R.Moldova Nr 55-56 din 18.03.2008)

-*Strategia Sistemului naţional de referire pentru protecţia şi asistenţa victimelor şi potenţialelor victime ale traficului de fiinţe umane* (H.G. nr. 257 din 05.12.2008).[118]

- *Programul naţional de asigurare a egalităţii de gen pe anii 2010-2015*[119]

-*Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021 și Planul de acțiuni privind implementarea acesteia (HG Nr. 259 din 28.04.2017)*[120]

-*Strategia națională de prevenire și combatere a violenței față de femei și a violenței în familie pe anii 2018-2023 și a Planului de acțiuni pentru anii 2018-2020 privind implementarea acesteia*[121];

-*Strategia națională de prevenire și combatere a traficului de ființe umane pentru anii 2018-2023 și a Planului de acțiuni pentru anii 2018-2020 privind implementarea acesteia*[122];

[118] Reiterăm că acest sistem a fost lansat de MMPSF în parteneriat cu OIM în anul 2006 și este apreciat drept unul din cele mai de succes din regiune. Acest fapt a fost menționat și în procesul de monitorizare globală realizată de către Departamentul de Stat SUA și grupul de experți GRETA al Consiliului Europei, precum și reiterat în cadrul Conferințelor Regionale pe domeniul de referință. http://msmps.gov.md/ro/content/sistemul-national-de-referire-pentru-protectia-si-asistenta-victimelor-si-potentialelor

[119] http://lex.justice.md/index.php?action=view&id=333441&lang=1&view=doc

[120] http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=370442&lang=1

[121] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=374992

[122] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=375580

-Programul naţional de implementare a Rezoluţiei 1325 a Consiliului de Securitate al ONU privind femeile, pacea şi securitatea pentru anii 2018-2021 şi a Planului de acţiuni cu privire la punerea în aplicare a acestuia[123].

-Planul naţional de acţiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022.

224. În acelaşi timp, în pofida faptului existenţei cadrului legal-normativ, există unele probleme la nivel de implementare a acestuia: nivelul slab de pregătire al specialiştilor din diverse domenii referitoare la identificarea, înregistrarea şi referirea cazurilor de violenţă în familie; insuficienţa de resurse umane calificate şi resurse financiare pentru asistenţa victimelor violenţei în familie şi lucrul cu agresorii; funcționalitatea slabă a mecanismului de identificare a fenomenului hărţuirii sexuale; insuficienţă de acoperire prin SNR a cazurilor VF; insuficienţa de servicii de asistenţă şi protecţie a victimelor; lipsa serviciilor de re-socializare a agresorilor familiali; imperfecţiunea mecanismului de monitorizare şi evaluare a domeniului violenței şi traficului de fiinţe umane ş.a. Prin efectuarea exercițiului de evaluare a implementării Programului Naţional de asigurare a egalităţii de gen pe anii 2010-2015[124], realizat într-o manieră reprezentativă, au fost constatate progresele în domeniu, dar identificate și limitările și recomandările pentru viitoarea perioadă. O bună parte din comentarii și recomandări au fost valorificate la elaborarea noiii Strategii privind asigurarea egalității între femei și bărbați pentru anii 2017-2021, care este în desfășurare.

225. Asigurarea promovării egalităţii de gen în viaţa economică, politică şi socială a femeilor şi bărbaţilor din Moldova constituie baza respectării drepturilor umane fundamentale ale tuturor cetăţenilor ţării. Drept pas important în confirmarea voinței politice a Guvernului Republicii Moldova de promovare și respectare a principiului egalității de gen reprezintă fortificarea mecanismului naţional în domeniul egalităţii genurilor. Republica Moldova dispune actualmente de un **mecanism instituţional** bine definit prin Legea asigurării egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi (2006), și complementat prin Legea nr.71/2016 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative.[125]

[123] http://lex.justice.md/md/374810/

[124] Bodrug-Lungu V., Triboi I., Ganea E. Raport de evaluare a implementării Programului naţional de asigurare a egalităţii de gen pe anii 2010-2015. Suport Misiunea OSCE în Republica Moldova. Chișinău, 2016

[125] Pe parcursul anilor raportați constatăm unele progrese în activitatea Mecanismului național cum urmează: dinamizarea activității Comisiei menționate datorită instituirii Secretariatului asigurat de DPAEGPV, MSMPS și participării active a reprezentanților ONG-lor. A fost creată și fortificată Direcția politici de asigurare a egalității între femei și bărbați, MSMPS. Drept pas important menționăm includerea în activitatea Comisiei Guvernamentale a reprezentanților ONG-lor active în domeniul gender/drepturile femeilor, care au fost selectați în baza principiului transparenței și participării. A fost creată rețeaua unităților gender, fiind fortificate capacitățile acestora prin instruire la capitolul bugetării sensibile la gen, implementarea și raportarea asupra prevederilor CEDAW, familiarizarea cu Protocolul Opțional CEDAW și standardele și mecanismele în domeniul egalității de gen etc. În același timp, menționăm existența mai multor rezerve în funcționalitatea acestuia: dependența de fluctuația cadrelor, lipsa formării continue a funcționarilor publici în domeniul egalității de gen, insuficiență de resurse umane și financiare.

226. În cadrul dialogului dintre Guvern și societatea civilă problema eficientizării funcționalității mecanismului instituțional este abordată continuu. În vederea fortificării capacității structurilor acestuia se propune instituirea unui secretariat permanent.

227. Totodată, rămâne actuală sporirea capacităţii Guvernului în calitate de catalizator şi promotor al experienţelor iniţiate prin implementarea egalităţii de gen în politicile naţionale.

228. Formarea şi fortificarea competenţelor specialiştilor, inclusiv a funcţionarilor publici reprezintă o pre-condiţie importantă în asigurarea unei activităţi eficiente a structurilor abilitate. În perioada raportată s-au desfăşurat multiple activităţi de instruire în domeniu. Printre strategiile relevante în domeniu se înscriu: organizarea seminarelor de instruire, atelierelor de lucru; organizarea vizitelor de studiu; asigurarea cu materiale informative etc.

229. În acest context Guvernul a prevăzut în noua Strategie cuprivire la asigurarea egalității între femei și bărbați măsuri ce vizează elaborarea curriculei pentru intruire inițială și continuă a funcționarlor publici pe dimensiunea de gen și intituționalizarea acetuia în platforma Academiei de Administrare Publică.

230. În vederea realizării Comentariilor finale ale Comitetului privind eliminarea discriminării faţă de femei pentru Republica Moldova (2013), structurile de stat în parteneriat cu societatea civilă au întreprins unele măsuri de instruire a profesioniştilor din sfera dreptului, a unităţilor gender din cadrul APC si APL asupra CEDAW şi Protocolului Opţional.

231. Subiectul drepturilor omului este inclus în diferite programe de instruire a specialiștilor. Disciplinele „Educația civică” și „Educația pentru drepturile omului” din sistemul de învățământ pre-universitar sunt focusate pe familiarizarea tinerilor cu drepturile și obligațiunile lor. Anual pe larg este celebrată ziua de 10 Decembrie – Ziua Internațională a Drepturilor Omului. Guvernul recunoaște necesitatea consolidării eforturilor mediului academic, ale societăţii civile şi ale structurilor de stat, asigurându-se astfel o consecutivitate şi durabilitate a procesului de educare şi informare cu privire la drepturile omului.

232. În conformitate cu Rezoluţia Adunării Generale a ONU 47/237 din 20 septembrie 1993, în RM se celebrează Ziua Internaţională a Familiei. Acţiunile menţionate vin intru realizarea recomandărilor Comitetului privind eliminarea discriminării faţă de femei de organizare a campaniilor de sensibilizare a femeilor şi bărbaţilor asupra responsabilităţilor egale ale femeilor şi bărbaţilor în sferele publică şi privată, încurajarea mass-media să proiecteze imagini pozitive ale femeilor, etc.

DRAFT

3. Informaţii cu referire la non-discriminare şi egalitate şi remedii eficiente

233. Potrivit legislaţiei naţionale, statul şi familia s-au angajat în asigurarea creşterii, susţinerii, educării şi protecţiei copilului. Consiliul Naţional pentru Protecţia Drepturilor Copilului (CNPDC) este instituţia responsabilă pentru asigurarea elaborării şi implementării politicilor pentru protecţia drepturilor copiilor şi familiilor, precum şi asigură coordonarea intersectorială atât la nivel naţional, cât şi local. De asemenea, drept instrument important în procesul de promovare, protecţie şi monitorizare a drepturilor minorilor se prezintă Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului.

234. Cazurile de încălcare a drepturilor copiilor sunt soluţionate în mare măsură prin intermediul autorităţilor tutelare care activează în fiecare raion/municipiu. Conform legii, copiii, începând cu vârsta de 14 ani, pot să se adreseze direct acestor instituţii în cazul în care le sunt încălcate anumite drepturi. De asemenea, copiii pot să se adreseze cu plângeri direct în instanţa de judecată.

235. Politicile sociale de protecţie a copilului sunt reglementate de Strategia naţională privind protecţia copilului (2014-2020). Aceasta prevede în mod prioritar aplicarea formelor de protecţie de tip familial şi comunitar a copilului aflat în situaţii de dificultate. Plasarea minorului în instituţii de tip rezidenţial este ultima opţiune, din cauza repercusiunilor predominant negative, care afectează dezvoltarea psiho-socială a copilului şi integrarea acestuia în societate la etapa post-instituţională. Drept obiective importante în acest sens se impun identificarea mecanismelor de redirecţionare a mijloacelor băneşti de la îngrijirea rezidenţială spre noul set de servicii comunitare şi familiale.

236. Specialiştii menţionează impactul contradictoriu al migraţiei de muncă a părinţilor, pe de o parte, benefic în plan economic-financiar, pe de altă parte, afectând copiii rămaşi singuri acasă[126]. Migraţia părinţilor în scop de muncă este un fenomen multidimensional, veniturile suplimentare pot fi îndreptate în interesul copiilor. Totodată, migraţia este însoţită de o serie de riscuri pentru copii, cum ar fi: riscul abandonului şcolar, incertitudinea performanţelor academice ale copiilor. Pe lîngă aceasta, ei riscă să devină victime ale violenţei, neglijării şi exploatării. Pentru a reduce efectele negative ale migraţiei şi a maximiza beneficiile sale de dezvoltare, Guvernul a stabilit drept una din priorităţile sale elaborarea de politici şi iniţiative în acest domeniu. Împreună cu acţiunile de gestionare a migraţiei şi utilizare eficientă a remitenţelor, o direcţie importantă o constituie protecţia copiilor şi persoanelor în etate rămaşi fără îngrijirea membrilor de familie plecaţi peste hotare. În acest context, Guvernul implementează Strategia pentru protecția copilului pentru anii 2014-2020, având ca obiectiv specific

[126] În anul 2012, conform rezultatelor studiului naţional cantitativ privind situaţia copiilor în dificultate, precum şi a copiilor ai căror părinţi sînt plecaţi peste hotare, 105270 copii au cel puţin un părinte implicat pe parcursul ultimului an în procese migratorii, ceea ce constituie 14,5% din numărul total de copii din Republica Moldova. Dintre aceştia: la 53 695 (51,0%) este plecat tatăl, la 29950 (28,5%) este plecată mama, la 21625 (20,5%) ambii părinţi.

„Reducerea efectelor negative ale migraţiei părinţilor asupra copiilor rămaşi în ţară". În contextul programelor extraşcolare şi implicării copiilor în procesul de luare a deciziilor, modele pozitive de participare reprezintă Consiliile Locale ale Copiilor, Grupul de monitorizare al drepturilor copiilor, crearea echipelor de educatori de la egal la egal în promovarea unui mod sănătos de viaţă etc. În contextul prevenirii instituţionalizării copiilor și promovarea dezinstituționalizării au fost instituite Comisiile pentru protecţia copilului aflat în dificultate.

237. În cadrul reformei sistemului de justiţie juvenilă, se abordează toate categoriile de copii, cum ar fi minorii victime şi copiii martori ai infracţiunilor. De asemenea, se dezvoltă mecanismele primare şi secundare de prevenire a săvârşirii iniţiale şi repetate a infracţiunilor de către minori. Alternativele la detenţie şi serviciile comunitare aplicabile sunt medierea, probaţiunea şi munca în folosul comunităţii. Pentru acestea se optează în cazul infracţiunilor uşoare şi mai puţin grave, atunci când detenţia poate fi evitată.

238. Accesul la sistemul de garanţii sociale de stat al indivizilor şi grupurilor aflate in situaţii de risc, reprezintă elementul-cheie in măsurarea tratamentului non-discriminator şi al şanselor egale pentru toţi membrii societăţii la suport din partea statului pentru diminuarea riscului sărăciei. In cadrul sistemului de protecţie socială, sistemul de servicii joacă un rol important, deoarece vine să complementeze, iar uneori chiar să substituie sistemul suportului bănesc, contribuind semnificativ la o incluziune socială mai eficientă.

239. Protecţia socială din Republica Moldova este în proces de tranziţie de la un sistem de plasament a persoanelor cu necesităţi speciale în instituţii rezidenţiale la un sistem bazat pe oferirea serviciilor sociale la nivel de comunitate. Instituirea serviciilor la nivel de comunitate presupune costuri mari iar existenţa sistemului dual nu favorizează dezvoltarea lor. Faza incipientă a procesului de dezinstituţionalizare presupune menţinerea unui sistem dublu: crearea de servicii alternative la nivel de comunitate în paralel cu menţinerea sistemului existent până la reintegrarea completă în noul sistem al persoanelor vizate.

240. În perioada de raportare, remarcăm realizări importante în fortificarea sistemului de protecție socială, prin instituirea mai multor agenții specializate[127], printre care Agenţia Naţională Asistență Socială, cu rolul de consolidare a capacităților profesionale ale personalului din sistemul de asistență socială și care contribuie direct la instituirea sistemului de formare profesională, evaluare

[127] Inspecției Sociale instituită în anul 2011, Consiliul Național de Acreditare a Prestatorilor de Servicii Sociale, instituit în 2012 .

și management al performanței profesionale a personalului din cadrul serviciilor sociale și sporirea calității acestora[128].

241. Totodată, Republica Moldova în perioada 21 - 22.03.2017 la Geneva a fost audiată pe marginea raportului privind implementarea Convenției și a recomandărilor, observațiilor experților Comitetului ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități[129].

242. Printre realizările importnte din domeniu, menționăm: cadrul legal și cadrul instituțional actual conformat pentru implementarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități; existența programelor și strategiilor sectoriale la nivel național, care conțin inclusiv unele acțiuni axate pe incluziunea persoanelor cu dizabilități; diversificarea și dezvoltarea continuă în ultimii ani a serviciilor sociale destinate persoanelor cu dizabilități; parteneriatele stabilite între instituțiile statului și organizațiile societății civile în scop de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități; existența la nivel național a practicilor pozitive de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități în diferite domenii ale vieții.

243. Cu referire la numărul persoanelor cu dizabilităţi în Republica Moldova pentru anul 2016, acesta este de 182,0 mii persoane, inclusiv 11,7 mii copii cu vîrsta de 0-17 ani. Persoanele cu dizabilităţi reprezintă 5,1% din populaţia totală a ţării, iar copiii cu dizabilităţi constituie 1,7% din numărul total al copiilor din Republica Moldova (sursa BNS[130]).

244. Printre problemele de bază cu care se confruntă persoanele cu dizabilități, remarcăm

-servicii de asistență socială, de reabilitare și de suport destinate persoanelor cu dizabilități insuficiente și distribuite neuniform în teritoriu;
-pregătirea insuficientă a specialiștilor din diferite sectoare referitor la accesibilitate, tehnologii și mijloace asistive, acomodare rezonabilă, drepturile persoanelor cu dizabilității.
-existența practicilor segregative de abordare a persoanelor cu dizabilități prin instituționalizarea acestora și lipsirea de capacitate de exercițiu;
-accesibilitatea redusă la nivel național a clădirilor, a infrastructurii drumurilor, a transporturilor, a informației și comunicațiilor pentru persoanele cu diferite tipuri de dizabilități;
-lipsa unui sistem național de colectare și prelucrare a datelor statistice cu privire la dizabilitate, care să ofere posibilitatea unor analize profunde pe diverși indicatori statistici;
-atitudinea negativă și discriminatorie a unor cetățeni și specialiști din instituții publice și private față de persoanele cu dizabilități.

245. În anul 2017, Guvernuul a aprobat un nou document de politcă publică Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilităţi pentru anii 2017-2022 care prevede o abordare

[128] Prin Hotărârea Guvernului nr. 1263 din 18.11.2016 a fost aprobat Regulamentul de organizare și funcționare a Agenției Naționale Asistență Socială.
[129] https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/066/46/PDF/G1506646.pdf?OpenElement
[130] http://www.statistica.md/public/files/ComPresa/Demografie/Situatia_pers_dizabilitati_2016.pdf

intersectorială în incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și asigurarea respectării drepturilor fundamentale ale acestora în egală măsură cu ceilalți cetățeni în toate domeniile vieții sociale.

246. Ca urmare a lansării reformei sistemului de pensionare și operării modificărilor în legislația din domeniu, inegalitățile ce țin de criteriul de sex cu privire la vîrsta de pensionare și stagiul de cotizare realizat de către femei și bărbați ca condiții de eligibilitate pentru a beneficia de pensie pentru limită de vîrstă au fost eliminate. Conform noilor prevederi, vîrsta standard de pensionare stabilită pentru bărbați și femei este de 63 de ani (anterior condițiile privind vîrsta de pensionare pentru femei a fost de 57 de ani, iar pentru bărbați – 62 de ani), precum și stabilirea stagiului de cotizare necesar pentru ambele sexe de 34 de ani (anterior reformei stagiul de cotizare pentru femei constituia 30 de ani, iar pentru bărbați – 35 ani). Cu toate acestea, experții atestă menținerea unor diferențe de tratament a femeilor în raport cu bărbații în cadrul sistemului de pensionare. Astfel, reieșind din rolurile tradiționale de gen, femeile stau mai mult în concedii (de îngrijire a copilului, medicale), fapt ce influențează negativ asupra mărimii pensiei, deoarece, pentru perioadele menționate, la determinarea venitului mediu lunar asigurat se ia în considerare salariul minim lunar pe țară la data calculării pensiei. Un alt aspect discriminatoriu după criteriul de sex se referă la posibilitățile de a beneficia de pensia anticipată, cu condiția realizării unui stagiu de cotizare de 34 de ani în care se includ doar perioadele contributive. În ambele situații impactul discriminatoriu se răsfrînge negativ mai mult asupra femeilor[131].

247. Domeniul asigurărilor sociale din cadrul sistemului de protecție socială relevă un decalaj substanțial în cuantumul pensiilor pentru limita de vîrstă acordate femeilor și bărbaților. Mărimea medie a pensiei pentru limita de vîrstă la bărbaţi, în sectorul nonagricol, constituie 1479,8 lei faţă de 1122,3 lei în cazul femeilor. Totodată, mărimea medie a pensiei pentru angajaţii sectorului agricol este de 986,5 lei pentru bărbaţi comparativ cu 931,5 lei la femei. Decalajul dintre sectorul agricol şi nonagricol în ceea ce priveşte mărimea medie a pensiei la femei este, de asemenea, mai mic faţă de diferenţa înregistrată la bărbaţi. Mărimea medie a pensiei pentru limita de vîrstă a femeilor din sectorul agricol acoperă doar 69% din valoarea minimului de existenţă pentru pensionari, comparativ cu 73% în cazul bărbaţilor. În sectorul nonagricol, mărimea medie a pensiei la bărbaţi depăşeşte valoarea minimului de existenţă cu 10%, în timp ce la femei acoperă doar 84%.

[131] Potrivit „Portretului statistic al femeilor și bărbaților din Republica Moldova”, prezentat în martie 2016 de către Biroul Național de Statistică, femeile depăşesc cota bărbaţilor pensionari, constituind 71% dintre pensionarii pentru limita de vîrstă. Această situaţie se datorează faptului că femeile trăiesc mai mult decît bărbaţii în medie cu 7,9 ani, speranţa de viaţă la naştere fiind de 75,4 pentru femei şi 67,5 pentru bărbaţi.

248. Menționăm că Republica Moldova continuă implementarea standardelor internaționale privind drepturile omului și a recomandărilor ONU, CoE, OSCE, a Raportorilor Speciali ONU privind tortura şi alte pedepse sau tratamente inumane sau degradante şi privind violenţa împotriva femeilor.

DRAFT

PARTEA II.

RAPORTUL ASUPRA IMPLEMENTĂRII CONVENŢIEI CU PRIVIRE LA ELIMINAREA TUTUROR FORMELOR DE DISCRIMINARE FAŢĂ DE FEMEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Articolul 1 și 2.

249. Legislaţia Republicii Moldova stipulează drepturi egale pentru femei și bărbați în toate domeniile vieții publice și private. Constituția Republicii Moldova include multiple articole, care expres prevăd asigurarea drepturilor cetățenilor la muncă și protecția muncii, la libera alegere a muncii, la condiţii echitabile şi satisfăcătoare de muncă, dreptul la asistenţă şi protecţie socială etc.

250. Un rol semnificativ în promovarea egalităţii între femei și bărbați în Moldova revine celor două legi cadru: a) Legii nr.5-XVI din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, care stipulează că în Republica Moldova, femeile şi bărbaţii beneficiază de drepturi şi libertăţi egale, fiindu-le garantate şi şanse egale pentru exercitarea lor; b) Legii nr. 121 din 25.05.2012 privind asigurarea egalității care a contribuit la consolidarea mecanismului instituțional de egalitate, complementînd legislația națională cu definiții noi și a conturat modalităţile de eliminare a discriminării, răspunderea pentru faptele de discriminare, specificînd că faptele de discriminare sînt pasibile de răspundere disciplinară, civilă, contravenţională şi penală, conform legislaţiei în vigoare.

251. Pe parcursul perioadei de raportare Legea nr.5-XVI din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați a fost complementată cu noțiuni noi ca: grup coordonator în domeniul gender; hărţuire sexuală, limbaj sexist; principiul egalităţii între femei şi bărbaţi.

252. Întru armonizarea la prevederile Directivei UE nr. 2004/113/CE din 13 decembrie 2004, această Lege a fost complementată cu un articol nou ce vizează asigurarea accesului la bunuri şi servicii şi furnizarea acestora, respectînd principiul egalității de tratament între femei şi bărbaţi[132].

253. Totodată, prin amendarea articolului 5 „Interzicerea discriminării după criteriul de sex” al aceleiași Legi, au fost extinse tipologiile dicriminării după criteriul de sex, acestea fiind: directă, indirectă, prin asociere sau prin victimizare, precum și a fost prevăzută obligativitatea autorităților publice competente de a înlătura acțiunile ce se consideră a fi discriminatorii.

254. Șirul acțiunilor care nu se consideră discriminatorii au fost extinse, cum ar fi: măsurile de asigurare a unor condiţii speciale femeii în perioada sarcinii, lăuziei şi alăptării; acţiunile afirmative; diferenţa de tratament bazată pe o caracteristică legată de sex și anunţurile speciale de angajare a

[132] http://lex.justice.md/md/368335/

persoanelor de un anumit sex la locurile de muncă din motive care se referă la natura activităţii profesionale speciale, în cazul în care o asemenea caracteristică legată de sex reprezintă o cerinţă profesională reală şi determinată, cu condiţia că obiectivul este legitim, iar cerinţa este proporţională.

255. Întru implementarea Recomandărilor Comitetului pentru eliminarea discriminărilor împotriva femeilor (2013), Guvernul a întreprins acțiuni pentru consolidarea mecanismului instituțional de promovare a femeilor, astfel fiind extinsă componența subiecților la nivel central și local, actualmente constînd din următoarele verigi:

-Parlament, cu competențe de adoptare a cadrului legislativ care asigură egalitatea între femei şi bărbaţi în toate domeniile; de monitorizare a implementării principiului egalităţii între femei şi bărbaţi în toate direcţiile şi la toate nivelurile politicii de stat și de examinare a rapoartelor Guvernului şi ale Avocatului Poporului asupra situaţiei în domeniu, conform legislaţiei;

-Guvern – Comisia guvernamentală pentru egalitate între femei şi bărbaţi cu competențe de promovare a egalităţii între femei şi bărbaţi, abordării complexe și coordonării activităţii autorităţilor administraţiei publice centrale şi locale în problemele egalităţii între femei şi bărbaţi;

-Ministerul Sănătății, Muncii și Protecţiei Sociale (organ specializat) cu competențe de elaborare şi perfecţionare a cadrului legislativ şi normativ în domeniul egalităţii între femei şi bărbaţi și coordonare metodologică a activităţii grupurilor coordonatoare în domeniul gender şi a unităţilor gender din cadrul administraţiei publice centrale de specialitate şi al administraţiei publice locale;

-ministerele şi alte autorităţi administrative centrale (grupurile coordonatoare în domeniul gender) cu competențe de asigurare a abordării complexe a egalităţii între femei şi bărbaţi în politicile şi programele din toate domeniile şi la toate nivelurile de adoptare şi aplicare a deciziilor;

-Inspectoratul de Stat al Muncii cu competențe de verificare a respectării prevederilor legale referitoare la: prevenirea şi eliminarea cazurilor de discriminare după orice criteriu şi hărţuiri sexuale la locul de muncă;

-Biroul Național de Statistică cu competențe de colectare, prelucrare şi generalizare a informaţiilor statistice dezagregate pe sexe;

-autorităţile administraţiei publice locale (unităţile gender) cu competențe de asigurare a integrării principiului de egalitate între femei şi bărbaţi în politici, programe, acte normative şi investiţii financiare la nivel local și de monitorizare a implementării programelor, organizare a campaniilor de informare, a cercetărilor şi altor acţiuni privind egalitatea între femei şi bărbaţi la nivel local;

-Consiliul pentru prevenirea şi eliminarea discriminării şi asigurarea egalităţii, care asigură protecţia împotriva discriminării şi egalitatea tuturor persoanelor, conform legislaţiei.

256. Elementele cheie inovatoare incluse în cadrul mecanismului instituțional o reprezintă Grupurile coordonatoare în domeniul gender din cadrul ministerelor şi altor autorităţi administrative centrale care au scopul de asigurare a abordării complexe a egalităţii între femei şi bărbaţi în politicile şi programele din toate domeniile şi la toate nivelurile de adoptare şi aplicare a deciziilor. Membri sunt unităţile gender din subdiviziunile cu competenţe de elaborare, promovare şi monitorizare a politicilor în domeniul de activitate al autorităţii publice. Responsabilitatea pentru asigurarea realizării de către autoritatea publică a atribuţiilor stabilite şi coordonarea activităţii eficiente a Grupului coordonator în domeniul gender revine conducătorului instituţiei.

257. Prevederile Legii nr.121 din 25.05.2012 asigură abordarea nondiscriminatorie, prin *includerea definițiilor noi* ce țin de politica de nondiscriminare, cum ar fi: discriminare; discriminare directă; discriminare indirectă; discriminare prin asociere; segregare rasială; instigare la discriminare; victimizare; măsuri pozitive; acomodare rezonabilă; și prin *lărgirea spectrului de criterii protejate*. Legea complementează mecansimul instituțional național prin instituirea unui organ colegial nou cu statut de persoană juridică de drept public - Consiliul pentru prevenirea şi eliminarea discriminării şi asigurarea egalităţii[133].

258. Totodată, legiuitorul a evidențiat formele grave ale discriminării, specificînd modalitățile de eliminare a discriminării și a prevăzut expres în lege interzicerea oricărei forme de discriminare. În mod special, prin dispoziții speciale a fost interzisă discriminarea în 3 arii cele mai sensibile ale activității umane: în cîmpul muncii, în domeniul învăţământului și interzicerea discriminării privind accesul la serviciile şi bunurile disponibile publicului.

259. Cadrul instituțional pentru prevenirea și combaterea discriminării şi asigurarea egalităţii include următorii subiecți: a) Consiliul pentru prevenirea şi eliminarea discriminării şi asigurarea egalităţii (Legea nr. 298 din 21.12.2012); b) autorităţile publice; c) instanţele judecătoreşti.

260. De asemenea legiuitorul a prevăzut și răspundere pentru faptele de discriminare: disciplinară, civilă, contravenţională şi penală, conform legislaţiei în vigoare. O altă inovație vizează introducerea sarcinii inversate a probațiunii în corespundere cu standardele internaționale. Astfel persoana discriminată care înaintează o acţiune în instanţa de judecată trebuie să prezinte doar faptele care permit prezumţia existenţei unui fapt de discriminare. Sarcina de a proba că faptele nu constituie discriminare revine pîrîtului, cu excepţia faptelor ce atrag răspundere penală. Persoanele care

[133] http://lex.justice.md/md/346943/

înaintează o acţiune în instanţa de judecată privind fapte de discriminare se scutesc de plata taxei de stat.

261. Cadrul normativ nu conţine prevederi discriminatorii faţă de femei, acestea fiind egale cu bărbaţii în faţa legii, fără nici o discriminare şi bucurându-se de drepturi şi libertăţi egale în plan economic, social, politic, civil şi cultural.

262. Menționăm că pe parcursul perioadei de raportare au fost operate modificări legislative și consolidate capacitățile în domeniul nondiscriminării a învățătorilor, asistenților sociali și a comunității juridice. În acest sens pentru învățători și asistenții sociali au fost elaborate cîte un set metodologic în domeniul egalității, ce include modulul pentru trainingul de formare a formatorilor (ToT), curricula trainingului și un ghid al resurselor[134].

263. Institutul Naţional al Justiţiei organizează formarea profesională continuă pentru judecători, procurori, grefieri, asistenţi judiciari, şefi de secretariate ale instanțelor judecătorești, consultanți ai procurorului, consilieri de probaţiune, avocaţi care asigură asistenţă juridică garantată de stat, alte persoane care activează în sectorul justiţiei[135]. Judecătorii și procurorii în funcție au obligaţia de a se instrui cel puțin 40 de ore pe an, dintre care 24 de ore trebuie să fie acumulate în cadrul instruirilor de profil/specialitate[136].

264. În anul 2014, cu suportul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR) și Uniunea Europeană (UE), la cererea Ministerului Justiției, a fost elaborat „Manualul anti-discriminare pentru judecători" care vine să acopere o lacună în ceea ce ține de asigurarea cu materiale didactice pentru pregătirea profesională a judecătorilor pentru a preveni sau combate cazurile grave de discriminare din societate.

265. În anul 2014, urmare a reorganizării Centrului pentru Drepturile Omului, a fost creat Oficiul Avocatului Poporului, care asigură respectarea drepturilor şi libertăţilor omului și a copilului de către

[134] Proiectul „Promovarea egalității – Consolidarea agenților schimbării" finanţat de către Uniunea Europeană, în 2015, Studiul privind analiza compatibilității legislației naționale cu standardele europene în domeniul egalității și nediscriminării.

[135] Planurile de instruire în perioada de raportare au inclus următoarele module:

- Drepturile omului (subiectele: Convenţia Europeană a Drepturilor Omului; Nediscriminare și Egalitate; Practica internă a aplicării tratatelor ONU în domeniul drepturilor omului; Aplicarea reglementărilor Pactului internaţional cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale; Aplicarea Convenției internaționale privind drepturile persoanelor cu dizabilități; Practica internă a aplicării tratatelor ONU în domeniul drepturilor omului; Aplicarea reglementărilor Pactului internaţional cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale. Aplicarea Convenției internaționale privind drepturile persoanelor cu dizabilități)
- Aspecte de drept penal și procedură penală (suiectele: Practica judiciară privind examinarea cauzelor legate de violență în familie; Particularităţile investigării şi judecării infracţiunilor legate de trafic de persoane, organe, ţesuturi şi cellule; Investigarea şi judecarea infracțiunilor privind viaţa sexuală; Standardele internaționale în domeniul combaterii torturii, tratamentului inuman sau degradant)
- Drepturile femeii (subiectele: Accesul la justiţie; Respectarea și implementarea prevederilor Convenției ONU asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei).

[136] Activitățile de formare din planuri sunt incluse în Sistemul informațional (SI) al INJ. Judecătorii și procurorii au acces direct și personal la SI al INJ, având astfel oportunitatea de a-și selecta semestrial traseul educațional, înscriindu-se on-line, în limita locurilor disponibile, și însumând între 40-80 ore de instruire pe an.

autorităţile publice, de către organizaţii şi întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate şi forma juridică de organizare, de către organizaţiile necomerciale şi de către persoanele cu funcţii de răspundere de toate nivelurile. Avocatul Poporului monitorizează și raportează modul de respectare a drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului la nivel naţional, perfecţionează legislaţia din domeniul drepturilor şi libertăţilor omului, colaborează pe plan internaţional în acest domeniu, promovează drepturileşi libertăţile omului şi mecanismele de apărare a acestora.

266. Luând în consideraţie recomandările Comitetului pentru eliminarea discriminării faţă de femei, precum și Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030, Guvernul Republicii Moldova a adoptat cel de-al doilea document de politică publică – Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021 și Planul de acţiuni de implementare (H.G. nr.259 din 28.04.2017). Scopul Strategiei rezidă în abilitarea femeilor şi realizarea de facto a egalității între femei și bărbați, prin valorificarea potențialului uman al societății fără discriminare după criteriul de sex[137].

267. În 2018 Parlamentul a aprobat un nou Plan național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022. Documentul are drept scop garantarea implementării măsurilor care vor permite dezvoltarea și prosperarea în condiții egale tuturor cetățenilor, fiind asigurată abordarea drepturilor omului prin prisma a doisprezece arii de intervenții, inclusiv protejarea împotriva discriminării și promovarea egalității, prevenirea și combaterea violenței în familie și asigurarea egalității de gen.

Articolul 3.

268. Cadrul normativ prevede accesul în egală măsură pentru femei și bărbaţi la asistenţa socială, ocrotirea sănătăţii, educaţie, câmpul muncii, participare în viaţa publică şi politică. Bariere de ordin legislativ privind accesul femeilor ori prevederi de discriminare indirectă la programele de dezvoltare profesională, limitări privind drepturile omului și libertățile fundamentale nu există.

269. Strategia naţională de dezvoltare „Moldova 2020”, aprobată în 2012, reprezintă viziunea strategică a țării care identifică 8 soluții pentru creşterea economică şi reducerea sărăciei. Fiind axat pe constrîngerile care stagnează dezvoltarea economică a țării, documentul scoate în evidenţă următoarele probleme critice: educaţia, drumurile, accesul la finanţe şi mediul de afaceri, consumul de resurse energetice, sistemul de pensii, sănătatea.

[137] Realizarea scopului prezentei Strategii se va atinge prin implementarea obiectivelor generale și specifice, care reflectă problemele de gen și situațiile de inegalitate sau discriminare a femeilor și bărbaților pe parcursul vieții pe următoarele arii de intervenții: participarea femeilor la nivel de luare a deciziilor; piața muncii și disparitățile salariale de gen; protecție socială și politici familiale; sănătate; educație; schimbări climatice; mecanismul instituțional, stereotipurile în societate și comunicarea non-violente; egalitatea de gen în sectorul de securitate și apărare; bugetarea sensibilă la dimensiunea de gen.

270. Raportul de evaluare intermediară a implementării Strategiei „Moldova 2020” din perspectiva drepturilor omului şi a egalității de gen, a relevat faptul că documentul este concentrat pe dezvoltarea economică a țării, fără a ține cont de barierele specifice cu care se confruntă femeile şi bărbații, vârstnicii, persoanele cu dizabilități, persoanele de etnie romă, minoritățile şi alte segmente sociale în valorificarea oportunităților oferite prin acest document strategic[138].

271. Implementarea Obiectivului general al capitolului „Sistem de pensii echitabil și sustenabil” a avut cel mai mare impact prin prisma dimensinii de gen. Reforma pensiilor din 2016 care a țintit atingerea unei echități mai înalte a sistemului public de asigurări sociale a contribuit la: 1) egalarea vîrstei de pensionare a femeilor și bărbaților la 63 de ani; 2) unificarea modalității de calcul a pensiilor pentru unii cetățeni; 3) excluderea noțiunii de stagiu special; 4) ajustarea condițiilor de acordare a pensiei de dizabilitate la procesul contributiv.

272. Urmare procesului de naționalizare a țintelor Obiectivelor de dezvoltare durabilă 2030, din cei 53 de indicatori sensibili la dimensiunea de gen, agreați la nivel global, 45 au fost considerați relevanți pentru Republica Moldova în procesul de naționalizare, dintre care 42 sunt cantitativi, iar 3 sunt narativi. Menționăm că în procesul de naționalizare a țintelor ODD, nu toți indicatorii globali sensibili la gen au fost preluați pe deplin, unii fiind or ajustați, or divizați în mai mulți indicatori, or transformați în indicatori proxi. Astfel, în ansamblu, setul național de indicatori ODD include 57 de indicatori sensibili la gen, dintre care 30 – preluați integral, iar 27 restul au fost fie ajustați, fie divizați în mai mulți indicatori.

273. Deoarece majoritatea obiectivelor Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030 nu se regăseau în SND „Moldova 2020”, Guvernul a coordonat procesul de elaborare a unui nou document strategic care va integra în mod sinergic cele 4 domenii vaste de politici acoperite de Agenda 2030 (i) economic; (ii) social; (iii) mediu; (iv) guvernanță și drepturile omului (în proces de aprobare).

274. Pe parcursul perioadei indicate au fost aprobate trei Programe de Guvernare, în două dintre care (pentru ani 2013-2014 și 2015-2018) politica de gen era o componentă separată în cadrul politicilor sociale și viza: încurajarea sporirii cotei de participare a femeilor la luarea deciziilor şi în structurile de reprezentare politică şi publică; asigurarea egalității șanselor în domeniul social-economic; îmbunătățirea mecanismelor de conciliere a vieții de familie cu cea profesională; consolidarea capacităților naționale în domeniul combaterii violenței în familie; dezvoltarea instrumentelor eficiente de creditare și susținere a femeilor în dezvoltarea afacerilor proprii[139].

[138] Raportul a fost elaborat de Centrul Analitic Independent „Expert-Grup”, cu suportul ONU Moldova

[139] În Programul actual de activitate a Guvernului (2016-2018) politica de gen este abordată în componenta |Politici sociale proactive, domeniul: Asistență socială și protecția familiei ce vizează:

275. În vederea asigurării implementării articolului 3 al CEDAW au fost operate modificări în mecanismul instituțional din domeniu, prin crearea grupurilor coordonatoare în domeniul gender la nivelul APC (punctul 276).

276. La nivel APL s-au instituit unități gender în aparatul Consiliului raional, Președintelui raionului revenindu-i atribuții de coordonare și responsabilizare a tuturor structurilor desconcentrate și descentralizate din teritoriu de asigurare a implementării politicii statului pe domeniul de egalitate între femei și bărbați. Este inovator că unitate gender a fost prevăzută și în administrația publică locală de nivelul I, în cadrul primăriilor, fiind exercitată de către secretar, care printre atribuțiile sale de bază urmează să asigure implementarea principiului egalităţii între femei şi bărbaţi.

277. În perioada anilor 2014-2017, UN Women în parteneriat cu PNUD, cu suportul financiar al Guvernului Suediei, a implementat Programul „Femeile în politică”[140]. Programul respectiv a avut ca obiective susținerea creșterii nivelului de participare a femeilor în politică și în procesul de luare a deciziilor, prin crearea unui mediu favorabil participării semnificative a acestora și de a susține dezvoltarea capacităților acestor femei înainte de, în perioada și după alegeri la nivel central și local.

278. În parteneriat cu MMPSF și Gender-Centru cu suportul Misiunii OSCE în Moldova a fost realizată analiza gradului de implementare a Programului național de asigurare a egalității pentru anii 2010-2015. Astfel, au fost identificate lacunele din domeniu, propuse recomandări în vederea soluționării acestora[141] și ariile de intervenții pentru noul document strategic în domeniu. Raportul a servit drept instrument practic de promovare a Legii nr.71 din 14.04.2016, precum și la elaborarea noii Strategii pe domeniu.

- Consolidarea capacităților naționale în domeniul combaterii violenței în familie.
- Dezvoltarea cadrului legislativ și de politici în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie.
- Îmbunătățirea accesului victimelor traficului de ființe umane la servicii de calitate.
- Sensibilizarea opiniei publice cu privire la prevenirea și eliminarea stereotipurilor de gen, precum și a condițiilor care generează situații discriminatorii în diferite domenii

[140] În cadrul Programului „Femeile în politică” cca 1000 de femei au fost instruite în domeniul egalității de gen, liderismului politic și de luare a deciziilor, m; Platforma pentru egalitate de gen a fost creată ca rețea națională, formată din 28 ONG-uri și persoane care pledează pentru egalitatea de gen, care au contribuit la monitorizarea instituțiilor de stat în implementarea angajamentelor ce vizeaza egalitatea de gen și s-a implicat activ în campaniile de advocacy pe dimensiunea asigurării EG și promovării drepturilor femeilor; șapte cluburi politice au fost create în șapte raioane pentru a facilita dialogul dintre potențialele femeile candidate și partidele politice și pentru a servi drept centre de dezvoltare a capacităților pentru femeile lidere; Platforma comună de dialog a femeilor deputate și secretariatul Parlamentului, au fost susținute, în perioada 2015-2016 fiind organizate 15 forumuri parlamentare regionale care au reunit peste 600 de participanți (dintre care 84 % erau femei) din grupurile marginalizate, în dialog direct cu parlamentarii și autoritățile locale. În baza experienței și practicilor acumulate, în anul 2017 Parlamentul a organizat independent 5 forumuri regionale privind participarea femeilor în politică și 8 forumuri privind prevenirea violenței împotriva femeilor, fetelor și copiilor; 39 de femei cu diferite tipuri de dizabilități din întreaga țară (inclusiv din regiunile Gagauzia și Transnistria) și-au îmbunătățit abilitățile pentru a se implica activ în viața civică și politică, în cadrul sesiunilor de instruire pe subiecte precum: rolul femeilor în istorie și societate, Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați pe anii 2017-2021, prevederile și recomandările CEDAW pentru Moldova, legislația privind dreptul persoanelor cu dizabilități, managementul campaniilor electorale, egalitatea de gen și dezvoltarea durabilă, comunicarea cu mass-media și instituțiile publice, comunicarea non-verbale, managementul strategic și tehnologiile IT pentru lobby și advocacy.

[141] www.gender-centru.md

279. Prin proiectul "Consolidarea Sistemului Statistic Național" lansat de Biroul Național de Statistică (BNS) și MMPSF în parteneriat cu cinci agenții ale ONU (PNUD, UN Women, UNFPA, UNICEF și OIM), s-a îmbunătățit colectarea, producerea, diseminarea și utilizarea informațiilor statistice. La fel a fost dezvoltat și pus în aplicare un nou instrument online "Pulsul de gen"[142] pentru a facilita vizualizarea și interpretarea datelor statistice sensibile la dimesiunea de gen de către diferite categorii de utilizatori. Aproximativ 40 de indicatori de gen sunt reprezentați în graficul informativ cu alte 200 de variabile statistice.

280. BNS, în parteneriat cu organizațiile internaționale, a elaborat ”Profilurile Femeilor din Republica Moldova” (2016), care includ 10 Note analitice și 10 Infografice[143]. Scopul profilurilor este de a informa publicul, în bază de evidențe/date, despre avantajele, capacitățile și potențialul de care dispun grupurile de femei analizate și contribuția care acestea o pot aduce la dezvoltare, mediile lor de interacțiune, oportunitățile de care beneficiază sau sunt lipsite, limitările și obstacolele cu care se confruntă.

Articolul 4.

281. Luând în consideraţie Recomandările Comitetului privind eliminarea discriminării faţă de femei, Guvernul Republicii Moldova a întreprins eforturi în promovarea măsurilor temporare speciale, pentru a accelera realizarea egalităţii de facto a femeilor cu bărbaţii în toate domeniile, în particular, cu privire la participarea femeilor la luarea deciziilor. Astfel, în Programul de activitate al Guvernului pentru 2011-2014, capitolul Politici de gen, a fost prevăzută introducerea cotelor în vederea facilitării promovării femeilor la poziţii decizionale.

282. La data de 14 aprilie 2016 a fost adoptată Legea nr.71 pentru modificarea și completarea unor acte legislative care introduce în calitate de măsură afirmativă **cota de reprezentare de 40 % a ambelor sexe**, în scopul sporirii gradului de reprezentare a femeilor la nivelele decizionale politic şi public. Modificările principale s-au referit la Legea cu privire la Guvern, completîndu-se cu norme privind respectarea cotei minime de reprezentare de 40% pentru ambele sexe la formarea Guvernului. Codul Electoral a fost completat cu prevederi ce vizează respectarea cotei minime de reprezentare de 40% pentru ambele sexe la întocmirea listelor de candidați pentru alegerile parlamentare și locale.

[142] http://genderpulse.md/

[143] Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), în cadrul Programului comun ONU „Consolidarea sistemului statistic național”, în colaborare cu BNS și cu suportul UNWomen și al Comisiei Economice Europene a ONU (UNECE). Notele analitice includa profilurile femeilor vîrstnice, femeilor din mediul rural, femeilor în economie și afaceri, femeilor în procesul decizional, femeilor victime ale violenței, femeilor migrante, femeilor în poziții alese și numite, femeilor care trăiesc cu HIV, femeilor și fetelor rome, femeilor cu dizabilități.http://md.one.un.org/content/unct/moldova/ro/home/publications/joint-publications/note-analitice-_profilurile-femeilor-din-republica-moldova--2016.html

Totodată, au fost prevăzute și sancțiuni de nerespectare a cotei propuse, *prin refuzul organului electoral* de a înregistra listele de candidaţi.

Este important de remarcat că pe parcursul anului 2017, în contextul reformei sistemului electoral, s-a trecut de la sistemul electoral proporțional, la sistemul electoral mixt, fiind modificat Codul Electoral în acest sens.
În scopul creării condițiilor favorabile de accedere a femeilor în politică, au fost adoptate în 2018 noi modificări legislative cu referire la Finanţarea partidelor politice din bugetul de stat, cu următoarea distribuție a resurselor:
a) 40% - partidelor politice proporțional cu performanțele obținute în alegerile parlamentare;
b) 40% - partidelor politice proporțional cu performanțele obținute în alegerile locale generale;
c) 10% - partidelor politice proporțional care vor respecta cota de cel puțin 40% de candidați femei din numărul total al candidaților înaintați în toate circumscripțiile uninominale în alegerile parlamentare. Această majorare se va stabili din suma alocată pentru anul bugetar respectivului partid;
d) 5% - partidelor politice proporțional cu numărul de femei alese efectiv în funcția de deputat în Parlament pe circumscripții uninominale;
e) 5% - partidelor politice proporțional cu tinerii aleși efectiv în cadrul alegerilor parlamentare și locale generale.
În Legea nr. 5-XVI din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi au fost incluse prevederi similare ce vizează obligativitatea partidelor politice de a contribui la asigurarea egalităţii de drepturi şi de şanse între membrii săi femei şi bărbaţi, respectînd o cotă minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe la asigurarea reprezentării în organele de conducere și la reprezentarea femeilor şi bărbaţilor în listele de candidaţi fără discriminare după criteriul de sex.

283. Remarcăm că în anul 2017, în contextul realizării reformei administrației publice centrale, a fost abrogată Legea nr.64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, fiind adoptată o nouă Lege a Guvernului nr.136 din 07.07.2017. Legea nouă nu conține prevederile ce vizează cota de reprezentare de 40 % pentru ambele sexe la formarea Guvernului, ci stipulează că la elaborarea listei candidaților la funcția de membrii ai Guvernului, candidatul la funcția de Prim-ministru trebuie să țină cont de legislația în domeniul asigurării egalității de șanse între bărbați și femei, corelate cu criteriile de profesionalism și de meritocrație.

284. Protecţia maternităţii rămâne a fi un obiectiv primordial al activităţii Guvernului. Astfel, cadrul legislativ național prevede acordarea concediilor sociale ce includ: concediul de maternitate (care include perioada prenatală şi postnatală) şi concediul parţial plătit pentru îngrijirea copilului.

285. De indemnizaţii de maternitate beneficiază în conformitate cu art.16 din Legea nr.289-XV din 22.07.2004 privind indemnizaţiile pentru incapacitate temporară de muncă şi alte prestaţii de asigurări sociale (modificată ulterior) asiguratele, soţiile aflate la întreţinerea soţilor salariaţi şi şomerele care s-au aflat la evidenţă în instituţiile medico-sanitare din Republica Moldova, care au dreptul la concediu de maternitate.

286. Cuantumul lunar al indemnizaţiei de maternitate este de 100% din baza de calcul stabilită de către unitatea economică în care angajata îşi desfăşoară activitatea de bază, conform art.7 a Legii sus menționate. Baza de calcul a indemnizației de maternitate o constituie venitul mediu lunar asigurat, realizat în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii producerii riscului asigurat, venit din care au fost calculate contribuţii individuale de asigurări sociale.

287. De îndemnizație lunară pentru creșterea copilului pînă la vîrsta de 3 ani beneficiază, la cerere, opțional: unul dintre părinți, bunelul, bunica, o altă rudă care se ocupă nemijlocit de îngrijirea copilului, precum și tutorele, dacă sînt persoane asigurate și îndeplinesc condițiile de realizare a stagiului de cotizare (de cel puțin 3 ani sau de cel puțin 9 luni în ultimele 24 de luni premergătoare datei producerii riscului asigurat). Cuantumul indemnizaţiei lunare pentru creşterea copilului pînă la vîrsta de 3 ani constituie 30% din baza de calcul, dar nu mai puţin de 540 de lei pentru fiecare copil.

288. Legislația în domeniul raporturilor de muncă prevede norme de protecție a femeilor gravide, femeilor care au născut de curînd sau celor care alăptează cu referire la transferul sau permutarea, în conformitate cu certificatul medical, la o muncă mai ușoară, neadmiterea atragerii la muncă de noapte, la muncă suplimentară, la muncă în tură continuă și la muncă în zilelele de sărbătoare nelucrătoare. Totodată legea interzice utilizarea muncii femeilor gravide, a femeilor care au născut de curînd și a celor care alăptează la lucrări subterane în mine, precum şi în orice alte activităţi care prezintă riscuri pentru securitatea sau sănătatea lor ori care pot avea repercusiuni asupra sarcinii sau alăptării.

289. În anul 2016, a fost transpusă în cadrul normativ național Directiva Parlamentului European şi Consiliului 92/85/CEE din 19 octombrie 1992 privind introducerea de măsuri pentru promovarea îmbunătăţirii securităţii şi a sănătăţii la locul de muncă în cazul lucrătoarelor gravide care au născut de curînd sau care alăptează, care prevede cerinţe minime de securitate şi sănătate în muncă[144].

290. În învățământul profesional tehnic secundar, postsecundar și superior la admitere au fost incluse prevederi ce vizează măsuri temporare speciale pentru diferite grupuri vulnerabile[145].

291. În conformitate cu prevederile Strategiei de dezvoltare a poliției 2016-2020 și în vederea realizării acțiunii prevăzute în cadrul Programului de suport bugetar al Uniunii Europene pentru reforma poliției 2017-2020 (componenta A.1.2 „Creșterea participării femeilor în poliție") a fost elaborat Planul de acțiuni privind creșterea ponderii și rolului femeilor în poliție care își propune pînă

[144] Hotărîrea Guvernului Nr. 1408 din 27.12.2016 privind Cerinţele minime de securitate şi sănătate în muncă pentru protecţia salariatelor gravide, care au născut de curînd sau care alăptează
http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=368177

[145] În învățământul superior s-a stabilit cota de 15% din numărul total de locuri (la fiecare specialitate/domeniu de formare profesională), la învățământul profesional tehnic la programe de formare profesională tehnică secundară se alocă 20% din numărul total de locuri, iar la programe de formare profesională tehnică postsecundară și postsecundară nonterțiară se alocă 15%, toate prevăzute în planul de înmatriculare cu finanțare bugetară, pentru următoarele categorii de candidați: a) orfani și acei rămași fără ocrotire părintească; b) cu grad de dizabilitate sever sau accentuat, care le permite urmarea studiilor și practicarea profesiei în specialitatea aleasă; c) cu ambii părinți cu grad de dizabilitate; d) ai căror părinți au participat la acțiunile militare pentru apărarea integrității și independenței Republicii Moldova, la războiul din Afganistan sau la lichidarea consecințelor avariei de la Cernobîl; militarii-participanți la operațiunile militare post-conflict cu caracter umanitar în Irak; e) din familiile cu patru și mai mulți copii, aflați la întreținere; f) absolvenți ai școlilor din localitățile de est ale R. Moldova și din mun. Bender, care au studiat conform programelor de învățământ aprobate de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, precum și absolvenții Liceului Teoretic „A. Mateevici" din Sănătăuca, r-nul Florești, originari din localitățile de est ale Republicii Moldova; g) din familiile de romi; h) tinerii care au efectuat serviciul militar în termen.

în 2020 să majoreze numărul de femei polițiste pînă la 20% din total polițiști și a femeilor polițiste dîn rîndurile ofițerilor asigurînd un minim de 15% a.

292. Art. 42 al Codului Audiovizualului prevede respectarea cotei minime de reprezentare de 40% pentru ambele sexe la desemnarea componenţei Consiliului Coordonator al Audiovizualului.

Articolul 5.

293. În cadrul instituțiilor de învățământ se realizează mai multe discipline în scopul promovării valorilor egalității de gen, relațiilor sănătoase în familie, comunicare non-violență, parteneriat de gen.

294. În conținutul Curriculumului la dirigenție, modulul „Cultura comportamentului etic" sunt abordate rolurile și stereotipurile de gen. Dirigenția, ca disciplină se predă în clasele I-XII.

295. Pe parcursul anului de studiu 2016-2017 a fost implementată disciplina „Relaţii armonioase în familie" în 21 de licee din țară, elaborată de Centrul Internaţional "La Strada", care cuprinde informaţii generale privind familia ca instituţie socială, aspecte gender şi multiculturale și abordează abilităţi concrete de relaţionare necesare la etapa iniţierii relaţiilor şi avertizează tinerii asupra fenomenului violenţei în familie, în special, asupra semnelor de manipulare şi abuz la etapa iniţierii relaţiilor.

296. În vederea prevenirii/eliminării dicriminării în bază de gen și a violenței în familie, promovării egalității de gen și relațiilor parteneriale între fete și băieți a fost implementat Proiectul "Promovarea egalității de gen" în parteneriat cu AO Gender-Centru, Ministerul Educației și Misiunea OSCE în Moldova (2015-2017), fiind instruiți peste 2500 de elevi, cadre didactice și manageriale din școlile profesionale/colegii din țară[146].

297. Prin Ordinul ministrului educației nr.77 din 22.02.2013, a fost aprobată Procedura de organizare instituțională și intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățămînt în cazurile de abuz, neglijare, exploatare și trafic al copilului, iar prin Ordinul ministrului educației din 23.08.2013 – Metologia de aplicare a Procedurii. Cu suportul UNESCO, a fost elaborat Ghidul metodologic „Prevenirea violenței în instituția de învățămînt", Chișinău (2017), destinat personalului din instituțiile de învățămînt general și profesional tehnic și care, împreună cu informațiile despre natura, cauzele, tipurile și consecințele violenței în instituția de învățămînt, include și recomandări pentru soluționarea conflictelor de orice natură, și nu doar dintre băieți și fete, pe cale nonviolentă.

298. Studiul BNS „Utilizarea timpului", 2013, relevă o anumită divizare a rolurilor femeilor şi bărbaţilor în realizarea activităţilor de îngrijire a gospodăriei şi familiei. Astfel, femeile sunt ocupate într-o măsură mai mare (conform timpului alocat) în activităţile de pregătire a hranei, întreţinere a casei, confecţionare / întreţinere a hainelor/încălţămintei, procurare a bunurilor/serviciilor şi de

[146] http://www.osce.org/moldova/208616

îngrijire a copiilor, bătrânilor sau bolnavilor din familie. Bărbaţii, în schimb, se ocupă mai mult cu grădinăritul, îngrijirea animalelor, construcţiile şi reparaţiile în gospodărie. Femeile şi bărbaţii utilizează în mod diferit timpul pentru unele şi aceleaşi activităţi umane. Bărbaţii, în medie, lucrează pentru un venit cu 45 minute mai mult pe zi decât femeile. Femeile, în schimb, se dedică cu 2 ore pe zi mai mult activităţilor şi grijilor gospodăreşti/casnice[147].

299. Conform Studiului „Bărbaţii şi egalitatea de gen în Republica Moldova" (2015)[148], 90,5% dintre bărbaţi şi 81,5% dintre femei consideră că pentru o femeie cel mai important lucru este a avea grijă de casă şi de a găti pentru familia ei. Ponderea bărbaţilor care consideră că schimbarea scutecelor, spălarea şi alimentarea copiilor sunt responsabilităţile femeii este şi mai mare – 95%. Acest indicator este destul de mare şi printre femei – 75,1% (3 din 4 femei) fiind de acord cu această afirmaţie.

300. În vederea respectării principiilor egalității de gen în mass-media, în perioada anilor 2015–2016, Asociaţia Presei Independente (API) a realizat „Programul de susţinere a instituţiilor mass-media în asigurarea egalităţii de gen"[149]. Astfel, după o perioadă de opt luni, în care 30 de instituții media au efectuat autoevaluarea din perspectiva egalității de gen, s-a înregistrat o creștere din perspectiva de gen a acopeirii media, în timp ce reprezentarea femeilor ca protagoniste principale a crescut cu 7 % din septembrie 2015 până în aprilie, 2016. Dintre care 7 instituții media (din cele 30) au obținut o reprezentare aproape egală a femeilor și bărbaților în domeniul lor de acoperire. 37 de instituții media s-au angajat în atingerea obiectivelor concrete pentru a asigura o acoperire mai sensibilă la gen și non-sexistă. Jurnaliștii au raportat, de asemenea, utilizarea sporită a limbajului sensibil la gen. Acest lucru a contribuit la schimbarea percepțiilor publice cu privire la rolul femeilor în societate. Cu toate acestea, o evaluare externă efectuată în 2017 a identificat că rezultatele nu au fost sustenabile.

301. Printre acțiunile întreprinse de Guvern, în conformitate cu recomandările Comitetului de a combate stereotipurile de gen și a atitudinilor patriarhale cu privire la rolurile femeilor și bărbaților în familie și în societate, au fost diversificate concediile sociale, prin includerea unui noi tip de concediu destinat taților – **concediul paternal**, acordat în baza cererii scrise, în primele 56 de zile de la naşterea copilului, pe o perioadă de 14 zile calendaristice. Pe perioada concediului paternal, salariatul

[147] http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4055
Totodată, părinţii de la sate dedică mai puţin timp copiilor săi. În plus, procentul părinţilor de la sate care îngrijesc copiii este semnifi cativ mai mic decât al celor din oraşe. Zilnic, în mediul rural părinţii dedică copiilor în medie 2,0 ore pe zi, sau cu 0,3 ore (18 minute) mai puţin decât în mediul urban. Dacă e să facem analiza pe tipuri de îngrijire, atunci la sate părinţii acordă mai mult timp îngrijirii fizice a copiilor şi supravegherii lor, dar mai puţin timp activităţilor interactive de citit, jucat şi vorbit cu copilul. Drept rezultat, copiii din sate beneficiază de mai puţine activităţi educative și de dezvoltare a abilităţilor cognitive, faţă de cei din oraşe.

[148] http://cdf.md/files/resources/130/Raport_Barbatii%20si%20egalitatea%20de%20gen.pdf

[149] În cadrul Programului ONU „Femeile în Politică", implementat de UN Women și PNUD, în parteneriat cu Fundația Est-Europeană și Centrul "Parteneriat pentru Dezvoltare", finanțat de Guvernul Suediei

beneficiază de o indemnizaţie paternală care nu poate fi mai mică decât mărimea salariului mediu cuvenit pentru perioada respectivă și care este achitată din fondul de asigurări sociale.

302. Angajatorul este obligat să încurajeze salariaţii să beneficieze de concediu paternal. Cazurile în care angajatorul creează situații cu efect de dezavantajare a angajaţilor, care iau concediu paternal, sunt considerate cazuri de discriminare din partea angajatorilor şi se sancţionează conform legii.

303. În vederea informării și încurajării bărbaților să beneficieze de concediul paternal, MSMPS în parteneriat cu UN Women Molodva au realizat un spot video la acest subiect, difuzat la posturile TV național și rețelele de socializare[150].

304. În scopul creșterii gradului de implicare a părinților și a reprezentanților legali în dezvoltarea copiilor, în anul 2015, a fost elaborată Strategia intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022 (Hotărîrea Guvernului nr. 1106 din 03.10.16).

305. De asemenea, a fost elaborat suportul metodologic ”Comunicăm eficient cu familia”, destinat echipelor comunitare (educator, asistent medical, asistent social) în vederea îmbunătățirii practicilor de îngrijire și educare a copiilor mici și a incluziunii socio-educaționale a acestora. În proces au fost implicați 1020 de profesioniști, constituind 340 de echipe comunitare din 20 de raioane ale țării, și circa 4000 de părinți[151].

306. În Moldova, 63% dintre femei sunt afectate de violența în familie din partea soțului/partenerului pe parcursul vieții de la vârsta de 15 ani, iar o femeie din 10 a menționat că cel puțin o dată pe parcursul vieții a suferit din cauza violenței economice. Cadrul normativ pe domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie pe parcursul ultimilor 10 ani a fost îmbunătățit considerabil prin eficientizarea mecanismului de soluționare a actelor de violență în familie și armonizarea la standardele internaționale, inclusiv la Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței față de femei și violenței în familie (Convenția de la Istanbul).

307. Noi modificări legislative au fost operate prin adoptarea Legii nr.196 din 28.07.2016 care a consolidat și eficientizat mecanismul de protecție a victimelor prin: introducerea **ordinului de restricție de urgență** pentru victimele violenței în familie, **sancționarea mai dură a agresorilor** pentru încălcarea ordinului de restricție și a ordonanței de protecție și obligarea acestora de a urma programe de reeducare și reducere a violenței. Legea la fel prevede obligații specifice din partea

[150] https://www.youtube.com/watch?v=JxazCF6E1N8&index=13&list=PLW8tTWcbumlc_BiH2kuObnNi-AYMkgI0F

[151] Cu sprijinul UNICEF, a demarat un proiect de elaborare și pilotare a programelor de educație parental pentru formarea inițială a cadrelor didactice (formarea educatorilor parentali) și instruirea echipelor comunitare de profesioniști (educator, asistent social, asistent medical). Se preconizează instruirea a circa 1000 de profesioniști comunitari în promovarea/implementarea programelor de educație parentală și îmbunătățirea capacităților parentale a circa 10000 de părinți.

statului cum ar fi, susținerea serviciilor existente pentru victimele violenței în familie și crearea unor noi servicii (centre pentru agresori, servicii specializate, etc.), plata unor compensații financiare pentru victime, scutirea acestora de plata taxei de stat și asigurarea asistenței juridice garantate de stat, etc.

308. Prin legea nr.196 din 28.07.2016 a fost completat și Codul Contravențional cu trei articole importante cu referire la domeniul violenței în familie și violenței față de femei. Astfel, au fost introduse următoarele articole: 78^1 – Violența în familie; 78^2 – Acte de persecuție; 318^1 – Neexecutarea ordinului de restricție de urgență.

309. Codul de Procedura Civilă a fost completat cu prevederi ce vizează situațiile de imposibilitate de depunere a cererii de către victimă sau victimă-copil, totodată prevăzîndu-se responsabilitatea profesioniștilor în aceste cazuri, dreptul victimei de a solicita asistență juridică garantată de stat.

310. Codul Penal a fost modificat prin expunerea a două articole în redacție nouă: art. 133^1 – membru de familie; art. 201^1 – violența în familie, în conformitate cu standardele internaționale și a fost completat cu un articol nou 320^1 – Neexecutarea măsurilor din ordonanţa de protecţie a victimei violenţei în familie.

311. Pe parcursul anilor, în perioada 25 noiembrie -10 decembrie în Moldova se desfășoară Campania internațională "16 zile de activism împotriva violenţei în bază de gen"[152].

Rolul coordonator în vederea desfăşurării Campaniei îl deține MSMPS, în cooperare cu ONG-le active în domeniu, organizaţiile internaţionale.

312. În țară funcționează o rețea de servicii specializate, care prestează servicii victimelor violenței în familie și copiilor acestora (12 centre ce oferă plasament, centre de zi și linia fierbinte pentru cazurile de violență în familie).

313. În curricula Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI, cît și în programele de instruire inițială și continuă a polițiștilor este inclus modulul „Violența în familie".

314. În perioada 2015-2017, cu suportul COE, Republica Moldova a implementat Proiectul *„Îmbunătăţirea accesului femeilor la justiţie în cinci ţări ale Parteneriatului Estic"* (Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Republica Moldova şi Ucraina). INJ a fost coordonatorul național al implementării proiectului. În cadrul proiectului, au fost elaborate Studiul „Barierele, remediile și bunele practici privind accesul femeilor la justiție în Republica Moldova" și Manualul de formare

[152] Structurile de stat, APL în parteneriat cu OSC cu suportul organismelor internaţionale (Misiunii OSCE în Moldova, UNFPA, UNDP, UNWomen, UNAIDS, OIM etc.) participă la realizarea diverselor activităţi în cadrul Campaniei mondiale "16 zile de activism împotriva violenţei în bază de gen", focusate pe informarea populaţiei asupra fenomenului VF ca încălcare a drepturilor omului, protecţia şi asistenţa victimelor VF, soluţionarea şi combaterea acţiunilor violente etc.

pentru judecători și procurori întru asigurarea accesului femeilor la justiție, precum și au fost oferite instruiri pentru profesioniștii din domeniul justiției.

315. Masculinizarea și feminizarea profesiilor rămîne a fi o provocare atît în sistemul educațional, cît și pe piața muncii, femeile fiind subreprezentate în așa domenii ca: tehnologii informaționale, construcții, industrie, agricultură. Totodată acestea predomină în domenii ca: servicii, educație, sănătate, asistență socială.

316. În anul 2016, utilizarea limbajului sexist și a publicității sexiste au fost interzise prin lege, prevăzundu-se și sancțiuni contraventionale corespunzătoare[153]. La acest subiect, MSMPS în pareneriat cu UN Women au realizat un spot video de sensibilizare a populației privind publicitatea sexistă și promovării/asigurării principiului egalității între femei și bărbați în societate, rulat la posturile TV naționale și rețelele de socializare[154].

317. În perioada de raportare în scopul combaterii stereotipurilor de gen și prevenirii și combaterii violenței în familie, MSMPS în parteneriat cu UN Women Moldova au realizat și difuzat la canalele de televiziune cu acoperire națională (în limbile română și rusă) 4 spoturi video tematice ce îndeamnă societatea spre acțiuni de toleranță ”0” și prevenire a violenței față de femei și violenței în familie[155].

318. MSMPS în parteneriat cu HELP Age Moldova au realizat 3 spoturi video în limbile română și rusă, ce abordează diferite tipuri de violență, pentru a sensibiliza și informa populația cu privire la fenomenul violenței față de persoanele în etate[156]. Au fost implementate mai multe proiecte în scopul fortificării specialiștilor echipelor multidisciplinare teritoriale, a grupurilor comunitare a vârstnicilor, în prevenirea și combaterea violenței față de femeile în etate[157].

319. În scopul protejării sănătății reproductive a femeilor, cadrul normativ în domeniul raporturilor de muncă înterzice utilizarea muncii femeilor la lucrări cu condiții de muncă grele și vătămătoare, precum și la lucrări subterane[158].

Articolul 6.

---

[153] http://lex.justice.md/md/365019/

[154] https://www.youtube.com/watch?v=zNdzbL14UtY&index=16&list=PLW8tTWcbumlc_BiH2kuObnNi-AYMkgI0F; https://www.youtube.com/watch?v=pIRd2kMTrBY&list=PLW8tTWcbumlc_BiH2kuObnNi-AYMkgI0F&index=8;

[155] https://www.youtube.com/watch?v=obkXg97VD0Q&index=20&list=PLW8tTWcbumlcH30f6oIayUrFIjy6gqk0U; https://www.youtube.com/watch?v=HAeetHS3828&index=18&list=PLW8tTWcbumlcH30f6oIayUrFIjy6gqk0U https://www.youtube.com/watch?v=obkXg97VD0Q&list=PLW8tTWcbumlcH30f6oIayUrFIjy6gqk0U&index=20

[156] https://www.youtube.com/watch?v=HWL20MWoojQ&list=PLzbdidOr2e1TsekVuqGtRx6dthmLWpEkU&index=4

[157] Proiectul „Tăcerea nu e o soluție: Abuzul asupra vârstnicilor în Republica Moldova” HelpAge/ Gender-Centru/MMPSF, finanțat de către Uniunea Europeană (IEDDO / EIDHR) (2013-2015;) Proiectul ”Realizarea drepturilor omului prin integrarea egalității de gen și a perspectivei de vîrstăîn Moldova, implementat de HelpAge Moldova cu suportul German Government (BMZ) (2018-2018); Proiectului “Realizarea drepturilor fundamentale ale femeilor în vârstă din Moldova”, HelpAge / Gender-Centru cu suportul UN Trust Fund (2017-2018).

[158] Art. 248 Codul Muncii, Hotărîrea Guvernului Nr. 264 din 06.10.1993 privind aprobarea Nomenclatorului industriilor, profesiilor şi lucrărilor cu condiţii de muncă grele şi nocive, proscrise femeilor şi Normelor de solicitare maximă, admise pentru femei la ridicarea şi transportarea manuală a greutăţilor.

320. Republica Moldova a creat un cadru legal şi instituţional de prevenire şi combatere a traficului de fiinţe umane, eforturile fiind coordonate de Comitetul Naţional pentru Combaterea Traficului de Fiinţe Umane.

321. În perioada raportării, Guvernul a consolidat cadrul legal existent prin introducerea unor modificări, precum și prin adoptarea unor acte normative noi[159], în scopul ghidării şi producerii rezultatelor de impact cu privire la prevenirea traficului de fiinţe umane, combaterea infracţiunilor de TFU, protecţia şi asistenţa victimelor şi potenţialelor victime[160].

322. O nouă reglementare legislativă ce vizează sistemul de reabilitare a victimelor infracțiunilor, inclusiv victimele TFU reprezintă Legea nr.137 din 29.07.2016, care asigură condiţii minime de reabilitare a victimelor infracţiunilor, protecţia şi respectarea drepturilor şi intereselor legitime ale acestora, prin punerea la dispoziţie a unor servicii de suport cum ar fi: consiliere informaţională a victimelor infracţiunilor cu privire la drepturile şi serviciile de care pot beneficia; consiliere psihologică; asistenţă juridică garantată de stat; compensare financiară de către stat a prejudiciului cauzat prin infracţiune.

323. În conformitate cu art.165 și art.206 din Codul Penal, traficul de ființe umane și traficul de copii se pedepsește cu închisoarea de la 6 la 20 de ani și respectiv de la 10 la 20 ani, cu privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu o amendă în mărime de la 3000 la 10000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

324. Cu referire la activitățile de prevenire a TFU, Guvernul în parteneriat cu societatea civilă şi partenerii de dezvoltare au realizat anual campanii informaționale la nivel național și local, fiind posibilă o acoperire mai largă a numărului de persoane informate şi sensibilizate, prin implicarea diferitor grupuri țintă ale populației – copii, tineri, adulți. De asemenea, prin intermediul Sistemului naţional de referire (SNR) pentru protecţia şi asistenţa victimelor şi potenţialelor victime ale TFU au

[159] Hotărârea Guvernului nr. 210 din 24.03.14 cu privire la acordarea înlesnirilor la eliberarea actelor de identitate; Hotărârea Guvernului nr. 228 din 28.03.2014 cu privire la aprobarea Regulamentului de activitate a echipelor multidisciplinare teritoriale din cadrul Sistemului național de referire; Hotărârea Guvernului nr. 898 din 30.12.2015 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de asistență și protecție a victimelor traficului de ființe umane și a standardelor minime de calitate, Legea nr.32 din 16.03.2018.

[160] Planurile naționale pentru prevenirea şi combaterea traficului de fiinţe umane, inclusiv cel recent, pentru anii 2014-2016, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.484 din 26.06.2014; Regulamentul Comitetului Naţional pentru combaterea traficului de fiinţe umane, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.472 din 2008; Legea nr.241-XVI din 2005 privind prevenirea şi combaterea traficului de fiinţe umane; Strategia Sistemului Naţional de Referire pentru protecţia şi asistenţa victimelor şi potenţialelor victime a traficului de fiinţe umane şi Planul de acţiuni al acesteia, adoptată prin Hotărârea Parlamentului nr. 257 din 05.12.2008; aprobarea Instrucţiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistenţa şi monitorizarea copiilor victime şi potenţiale victime ale violenţei, neglijării, exploatării şi traficului prin Hotărârea Guvernului nr.270 din 08.04.2014, Setului de măsuri privind realizarea acțiunilor prioritare în domeniul prevenirii și combaterii traficului de ființe umane aprobat de Prim ministru la data de 04.08.2017.

continuat acţiunile de prevenire pro-activă, prin asistenţa potenţialelor victime – persoane deosebit de vulnerabile care pot deveni victime ale TFU[161].

325. În perioada de raportare, în platforma SNR au continuat instruirile echipelor multidisciplinare, precum și a profesioniștilor din alte domenii: Serviciul vamal; Reprezentanți ai corpului diplomatic (consuli); Poliția de frontieră; Mediatori Comunitari; Medici; Parajuriști; Avocați; ANOFM/ATOFM. Scopul major al acestora a constat nu doar în familiarizarea specialiștilor cu prevederile legislației internaționale și naționale, precum și în abilitarea acestora pentru colaborarea în procesul de identificare și asistență a victimelor și potențialelor victime TFU.[162]

326. În instituţiile penitenciare din Moldova, în prezent îşi execută pedeapsa cu închisoarea pentru săvârşirea infracţiunilor prevăzute la art.165 CP (traficul de fiinţe umane) - 139 persoane şi 206 CP(traficul de copii) – 51 persoane (tabelul 3, Anexa 1).

327. În perioada de raportare, MSMPS, în parteneriat cu OIM în Moldova, a desfășurat repatrierea 352 persoane, din care 103 victime ale TFU, 62 persoane în dificultate și 187 minori neînsoțiți (tabelul 2, Anexa 1).

328. În perioada de raportare , comunitatea antitrafic a acumulat o experienţă vastă pe domeniul de referinţă, inclusiv prin elaborarea şi realizarea de către Guvernul RM a 2 Planuri de acţiuni pentru perioadele: 2012 – 2013 şi 2014 – 2016.

329. În vederea eficientizării resurselor umane şi financiare și consolidării mecanismului instituțional din domeniu a fost în premieră aprobată Strategia naţională de prevenire şi combatere a traficului de fiinţe umane pentru anii 2018-2023 și a Planului de acţiuni privind realizarea Strategiei pentru anii 2018-2020[163].

---

[161] Campaniile informaționale s-au axat pe sensibilizarea publicului cu privire la TFU, prevenirea traficului în scopul exploatării prin muncă, promovarea utilizării sigure a internetului și reducerea vulnerabilității la fenomen a anumitor grupuri sociale. Astfel în perioada de raportare a fost anual comemorată ***Ziua Europeană de luptă împotriva traficului de fiinţe umane*** prin organizarea meselor rotunde, emisiunilor TV, teatrul social, lecții deschise în cadrul instituțiilor de învățământ, precum și distribuirea materialelor informative. Remarcabilă în acest sens este și lansarea în 2017 a Campaniei de informare **"Invizibili printre noi"** și desfășurarea acesteia la nivel local. Scopul campaniei a fost de a sensibiliza şi a informa societatea despre riscurile şi consecinţele fenomenului traficului de persoane, cu accent pe anumite grupuri de risc, printre care copii ai străzii, rămași fără îngrijirea părintească, orfani, tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale, victime ale violenței în familie, persoane cu dizabilități, persoane vârstnice.
Un alt eveniment de sensibilizare a populației, cu amploare națională reprezintă concursul foto și video Plural+Moldova realizat anual în cadrul căruia copii și tineri prezintă fotografii și video elaborate pe tema migrației și diversității. Concursul face parte din inițiativa globală a Alianței pentru Civilizație ONU și OIM.

[162] În cadrul SNR, s-a asigurat în continuare asistența si protecția victimelor și potențialelor victimele ale traficului de ființe umane la servicii de calitate. Astfel, în perioada 2013-2017 au fost asistate 6124 persoane din care 569 victime ale TFU și 5555 potențiale victime ale TFU.

163 Scopul Strategiei constă în asigurarea unui nivel eficient de prevenire și combatere a TFU, în conformitate cu standardele internaționale și paradigma celor 4P ale politicii în acest domeniu, care includ: prevenirea TFU; protecţia socială și asistenţa victimelor TFU; investigarea și urmărirea penală; dezvoltarea cooperării internaţionale și măsurile generale de implementare a politicii: cadrul legal și de reglementare, capacităţile resurselor umane, managementul informaţional, inclusiv coordonarea și monitorizarea, precum și mobilizarea resurselor financiare necesare.

330. Menționăm și eforturile depuse în domeniul cooperării internaționale, atît în ceea ce privește cooperarea organelor de drept și celor de ordine publică, făcînd posibilă instruirea echipelor comune de investigații, cît și în abordarea traficului de ființe umane în dimensiunea domeniul de protecție socială[164].

331. La momentul actual, în Republica Moldova lipseşte o interpretare oficială – legislativă sau judiciară a noţiunii de „prostituţie". Nu există niciun act normativ şi nici o hotărâre explicativă a Plenului Curţii Supreme de Justiţie în care să fie definită noţiunea analizată.

332. Reieșind din abordarea prohibiţionistă a fenomenului prostituției cadrul legal conține prevederi pentru sancționarea acțiunilor respective prin reflectarea acestora în infracțiunile conexe fenomenului: articolul 135[1] Infracţiuni împotriva umanităţii; articolul 165 Traficul de fiinţe umane; articolul 206 Traficul de copii; articolul 208 Atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvîrşirea unor fapte imorale; Pornografia infantilă 208[1]; 208[2] Recurgerea la prostituţia practicată de un copil al CP. Totodată în articolul 220 CP legiuitorul a prevăzut în calitate de infracțiune îndemnul sau determinarea la prostituţie ori înlesnirea practicării prostituţiei, ori tragerea de foloase de pe urma practicării prostituţiei de către o altă persoană, dacă fapta nu întruneşte elementele traficului de fiinţe umane, se pedepsesc cu amendă în mărime de la 650 la 1350 unităţi convenţionale sau cu închisoare de la 2 la 10 ani.

333. De asemenea reglementarea practicării prostituției ca faptă cu grad de pericol social mai redus se regăsește în articolul 89 al Codului contravenţional și se pedepsește cu o amendă de la 24 la 36 unităţi convenţionale. Accentuăm asupra faptului că nu sunt pasibili de răspundere persoanele, care se folosesc de serviciile prestate de către lucrătoarele sexului comercial. La fel activitatea de producere, comercializare, difuzare sau păstrare a produselor pornografice și se sancționează conform Codul contravenţional (art.90) cu amendă de la 24 la 30 unităţi convenţionale, aplicată persoanei fizice ori amendă de la 60 la 90 de unităţi convenţionale aplicată persoanei juridice.

334. În perioada de referință a fost elaborat un proiect de lege prin care au fost propuse modificări la actualul articol 89 al Codului Contravențional ce vizează definiția practicării prostituției, precum și un

164 În perioada de referință ofiţerii CCTP au desfăşurat operaţiuni şi cooperări internaţionale cu parteneri din următoarele țări: Belgia, Federația Rusă, Republica Benin, Regatul Cambodgia, Statele Unite ale Americii, Germania, Ucraina, Turcia. În perioada 2013-2017 Procuratura Generală a înaintat autorităţilor competente ale altor state 69 cereri de comisii rogatorii pe cauze penale ce se referă la infracţiunile prevăzute de art. 165 Cod Penal şi art. 206 Cod Penal, dintre care: 45 cereri au fost expediate autorităţilor competente ale Federaţiei Ruse, 1-Cambodgiei, 2- Portugaliei, 6- Ucrainei, 3- Italiei, 1- Sloveniei, 1- Turciei, 1- Ciprului, 2-Greciei, 1-Elveţiei, 2-România, 1-Germaniei, 1- Estoniei, 1-Cehiei. Totodată, pe parcursul perioadei de referință în adresa Procuraturii Generale au parvenit pentru executare 13 cereri de comisii rogatorii pe cauze penale, dintre care: 2 cereri din partea Belgiei; 2- Ucrainei; 1-Slovaciei; 1-Italiei; 1-Portugaliei; 1- Turciei; 1-Spaniei; 1- Federaţiei Ruse.

element nou cu privire la pedepsirea beneficiarului care a procurat serviciile sexuale contra plată, totodată fiind menținută norma contravențională și sancționarea persoanei care oferă astfel de servicii.

335. De asemenea menționăm elaborarea a două Studii pe domeniu de analiză a fenomenului violenței sexuale din perspectiva juridică și socială[165].

336. În cazul infracțiunii privind raportul sexual săvîrşit prin constrîngere fizică sau psihică a persoanei sau profitînd de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa, art. 171Violul al CP prevede pedeapsa cu închisoarea de la 3 la 20 ani sau detenție pe viață.

337. Totodată, reiterăm faptul că pînă în anul 2014, la investigarea infracțiunilor de natură sexuală procurorii se ghidau de Instrucțiunile metodice adoptate în anul 2008, care au fost abrogate în decembrie 2014. În 2016 au fost definitivate Liniile directorii de investigare a infracțiunilor privind viața sexuală, în conformitate cu principiile bazate pe drepturile omului, fiind recomandări metodologice de uz intern pentru procurori, respectiv nu au fost publicate şi nu sunt disponibile nici judecătorilor şi nici ofiţerilor de urmărire penală, care au competenţa de exercitare a urmăririi penale a acestei categorii de infracţiuni.

338. În vederea monitorizării activității agențiilor private de plasare în cîmpul muncii peste hotare a fost elaborat și înaintat Parlamentului spre aprobare proiectul de lege cu privire la promovarea ocupării forței de muncă care va include reglementări cu referire la monitorizarea activității agențiilor private; excluderea parțială a interdicției de a percepe plăți, astfel Guvernul va putea stabili o listă de servicii care vor fi prestate contra plată de către agențiile private.

339. În contextul monitorizării aspectelor migraționale și a impactului acestui fenomen, a fost aprobată Hotărîrea Guvernului nr.634 din 24.08.2012 cu privire la aprobarea Listei indicatorilor şi a Şablonului Profilului Migraţional Extins al Republicii Moldova prin intermediul căruia au fost delegate atribuții Biroului migrație şi azil al MAI privind producerea şi actualizarea anuală a indicatorilor acestui Profil și elaborarea, o dată la trei ani, a Raportului analitic în baza Listei indicatorilor şi a Şablonului Profilului, iar începînd cu anul 2016, elaborarea anuală a Compendiul Statistic al Profilului Migrațional Extins[166].

Articolul 7.

340. Conform Codului Electoral nr.1381 din 21.11.1997 voinţa poporului constituie baza puterii de stat. Această voinţă se exprimă prin alegeri libere, care au loc periodic prin sufragiu universal, egal,

[165] https://bit.ly/2tBwa9U; http://cdf.md/files/resources/75/Capacity%20Assessment_Ro.pdf

[166] http://www.mai.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport-analitic-pme_2010-2015_ed._2016.pdf http://bma.gov.md/sites/default/files/media/cs_pme_2017.pdf

direct, secret şi liber exprimat, iar statul garantează exprimarea voinţei libere a cetăţenilor prin apărarea principiilor democratice şi a normelor dreptului electoral.

341. În perioada de raportare au fost operate modificări legislative care au contribuit la responsabililizarea partidelor politice cu privire la implementarea principiului egalității între femei și bărbați. Astfel în Legea nr.5-XVI din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi, Codul Electoral, și în Legea 294 din 21.12.2017 privind partidele politice a fost inclusă prevederea ce obligă Partidele politice să respecte cota minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe în organele de conducere și în listele de candidaţi.

342. Totodată legiuitorul a prevăzut condiții avantajoase pentru femei cu privire la numărul obligator de semnături ce urmează sa le colecteze pentru a fi înregistrate în calitate de candidate la funcția de deputat în circumpscripțiile electorale uninominale. Astfel, o femeie candidată poate fi înregistrat dacă prezintă semnăturile a cel puțin 250 (pentru bărbați 500) și cel mult 500 (pentru bărbați 1000) de susținători cu drept de vot din circumscripția unde candidează.

343. În cadrul alegerilor parlamentare din 2014 la votare au participat 1649402 de alegători, dintre care 54% au fost femei, iar 46% - bărbați, femeile participînt activ la votare, statistica votării pe genuri reflectînd aproximativ aceeași proporție a femeilor și bărbaților din numărul total al populației adulte.

344. La alegerile locale generale din anul 2015 au participat 2269305 de alegători, fiind înregistrată prezența mai activă a femeilor, ponderea acestora constituind 54%, iar cea a bărbaților 46%. Aceeași situație s-a atestat și la alegerile prezidentiale din anul 2016, unde ponderea femeilor (53%) a prevalat ponderea barbaților (47%), unde au participat 3046769 de alegători[167].

345. În cadrul Programului comun UN Women și UNDP „Femeile în Politică”, prin intermediul Platformei pentru Egalitate de Gen, a fost elaborat Raportul de Monitorizare a Respectării Cotei de Gen în Partidele Politice din Republica Moldova.

346. În anul 2017 Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare a realizat studiul ”Barometrul de gen: Cum participă femeile și bărbații în politică și în procesele decizionale?[168]. Potrivit studiului, în cadrul partidelor politice, ponderea femeilor în rândul membrilor este de 41,1%, iar a bărbaților – de 58,9%. Date statistice despre membrii partidelor politice nu există[169].

---

[167] http://cec.md/index.php?=page&id=1826&l=ro

[168] ”Barometrul de Gen” abordează implicarea femeilor şi bărbaţilor în politică şi în procesele decizionale cu scopul de a elucida elementele specifice de gen în politică:

- Atitudinea generală faţă de implicarea bărbaţilor şi femeilor în politică, în viaţa partidelor politice;
- Intenţia de a candida, provocările caracteristice candidaţilor/telor, bărbaţi şi femei, în electorală;
- Activitatea în calitate de aleşi/se locali/e, precum şi în luarea deciziilor (gradul de informare cu privire la procesul de dezvoltare comunitară, priorităţile locale de dezvoltare, implicarea la diferite etape ale actului decizional).

[169] Cele mai importante bariere care descurajează implicarea politică sunt reflectate în studiile și sondajele publice și sunt identice pentru ambele genuri, vizînd: caracterul murdar și corupt al politicii; lipsa resurselor financiare; a încrederii; a studiilor adecvate, precum și a

347. De obicei, în calitate de candidați, sunt înaintate persoane care ocupă poziții top în ierarhia profesională. Peste 70% din candidați bărbați și peste 80% femei, înainte de a se implica în campania electorală din 2015, ocupau în plan profesional cele mai înalte trei tipuri de poziții profesionale (funcționarii publici, manageri și specialiști calificați). După alegeri datele prezintă dezavantaje pentru femei, acestea înregistrînd ponderi mai mici în pozițiile politice alese.

348. La nivelul puterii legislative, pe parcursul perioadei de raportare, numărul femeilor în poziții decizionale a fost constant. La nivelul executivului central, s-a atestat o creștere considerabilă a numărului de femei în cabinetul de ministri de la 20,8 % în 2016 la 38,5 % în 2017, fiind condiționată de reforma administrației publice centrale, ce a vizat revizuirea competențelor instituționale și reducerea numărului de ministere de la 16 la 9.

349. Cu referire la reprezentarea femeilor la nivel local, se atestă o ușoară creștere a femeilor în funcție de primare de 2,6% în 2015 comparativ cu 2011. Reprezentarea femeilor în consiliile locale și în consiliile raionale și municipale a crescut cu 1,4% și respectiv cu 2,2% în 2015, comparativ cu 2011 (tabelul 5, Anexa 1).

350. Urmare a eforturile comune întreprinse de către Guvern, în parteneriat cu UN Women/ PNUD, pe dimensiunea consolidării capacităților femeilor pentru a accede la funcții eligibile (primare, consiliere locale), precum și a femeilor alese, în premieră în istoria Moldovei, femeile rome (7 în total) au fost înregistrate pe listele electorale ale partidelor politice și ca candidați independenți la alegerile locale, dintre care 2 femei rome au fost alese ca consiliere locale.

351. În vederea susținerii implicării femeilor în viața politică, în anul 2015 a fost creată Platforma pentru Egalitatea de Gen, având ca membri 28 de organizații non-guvernamentale și persoane independente, active în domeniul promovării egalității de gen. În baza acesteia, a fost stabilit un dialog constructiv dintre instituțiile statului și OSC active în domeniul egalității de gen.

352. În Republica Moldova nu există femei deținute politic sau femei care în perioada detenției au devenit victime ale abuzului sexual, precum și n-au fost atestate cazuri de discriminare a femeilor pentru participare în activitatea politică.

Articolul 8

353. Din punct de vedere al drepturilor omului, femeile au drepturi în egală măsură cu bărbații pentru a reprezenta statele la nivel internațional, precum și de a participa la activitățile organizațiilor

experienței necesare funcției. Factori precum religia, atitudinile culturale cu privire la rolurile specifice de gen sunt considerate obstacole de importanță secundară. Totodată, printre factorii specifici ce împiedică implicarea activă a femeilor se numără: responsabilitățile casnice, lipsa suportului din partea familiei, mecanisme insuficiente dezvoltate de conciliere a vieții de familie cu cea profesională; prevalarea atitudinilor culturale cu privire la rolurile genurilor în societate.

internaționale. Totodată, modalitatea și posibilitatea beneficierii de aceste șanse depinde de specificul organizațional al structurii internaționale.

354. În total 6 femei au fost acreditate în calitate de șefi de misiuni diplomatice și consulare ale Republicii Moldova peste hotare (Statul Israel, Consiliul Europei, Republica Italiană, Republica Estonia, Regatul Spaniei, Canada).

355. În cadrul Oficiului CoE din Chișinău activează 3 femei, oficiali ai CoE, pe poziții de șef ad interim al Oficiului, asistentă a șefului Oficiului, precum și un manager de proiecte.

356. Guvernul Republicii Moldove a desemnat 134 de experți guvernamentali în organele de lucru și comitetele de monitorizare ale Comitetului de Miniștri al CoE (uneori același expert acoperind mai multe domenii). 57 de poziții sunt acoperite de către femei. Domeniile de expertiză includ: drepturile omului, democrație și statul de drept. Aici se regăsesc sectoare precum social, cultural, juridic, educațional, sănătății, tineretului și sportului, migrațional, egalității de gen, al drepturilor copilului, combaterea corupției, spălării banilor și terorismului, protecția datelor cu caracter personal etc.

357. Totodată, adițional poziției de ambasador, Reprezentantul permanent al R. Moldova pe lîngă CoE acoperă și funcțiile de Coordonator tematic al politicii informaționale a CoE (TC-INF), vice-președinte al Comitetului Părților (CP) la Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane și membru al Consiliului Director al Băncii de Dezvoltare a Consiliului Europei (CD BDCE).

358. Totodată, în anul 2017 Misiunea Republicii Moldova de la New York a asistat 10 delegații din capitală. Din acestea, în 4 cazuri șefi sau reprezentanți ai delegațiilor au fost de gen feminin.

359. În cadrul structurilor CoE, atît în Strasbourg, cît și în oficiile externe ale CoE activează 36 femei, care dețin cetățenia R. Moldova (17 dintre acestea sunt cu contract permanent (CDI/CDD) și 19 cu contract temporar (lunar).

360. Conform raportului ONU privind compoziția Secretariatului organizației din 11 iulie 2017, din Republica Moldova activează 20 de angajați, dintre care 10 femei și 10 bărbați. Judecînd după proporția de reprezentare a femeilor în delegațiile naționale la ONU, sau după nivelul de angajare în sistemul ONU, șansele sunt aproximativ echivalente pentru femei și bărbați[170].

Articolul 9.

361. În conformitate cu prevederile art. 6 din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr.1024-XIV din 02.06.2000, cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, beneficiază

170 Principiului egalității de gen este, de asemenea, integrat în promovarea candidaților R. Moldova în structurile elective ale organizațiilor internaționale, inclusiv CoE, precum Grupul de experți privind acțiunea împotriva traficului de ființe umane (GRETA), Comisia Europeană împotriva rasismului și intoleranței (ECRI) și în cadrul delegațiilor naționale (delegațiile R. Moldova la Congresul Autorităților Locale și Regionale din Europa și la Adunarea Parlamentară a CoE).

în egală măsură de toate drepturile social-economice și politice și de libertățile proclamate și garantate de Constituție și de alte legi, de acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte. Astfel, atît bărbații, cît și femeile au drepturi egale la obținerea, schimbarea și menținerea cetățeniei Republicii Moldova.

362. Conform art.7 din Legea menționată mai sus, schimbarea cetățeniei unuia dintre soți sau căsătoria cu un cetățean străin sau un apatrid nu produce efecte asupra cetățeniei celuilalt soț sau asupra cetățeniei copilului, dacă nu există o cerere scrisă a părinților în acest sens. Cetățenia Republicii Moldova se dobîndește prin naștere, recunoaștere, înfiere, redobîndire și naturalizare. În toate aceste modalități cetățenia mamei are aceeași pondere ca și cea a tatălui la dobîndirea cetățeniei copilului[171].

363. La data de 21 decembrie 2017 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.132 pentru modificarea și completarea Legii cetățeniei nr.1024/2000[172], care cuprinde următoarele elemente inovaționale: dreptul de dobîndire a cetățeniei prin naștere a fost extinsă și asupra beneficiarilor de protecție internațională; s-a lărgit criteriile de dobîndire a cetățeniei pentru copilul "născut pe teritoriul Republicii Moldova din părinți care au cetățenia unui alt stat sau unul dintre care este apatrid sau beneficiar de protecție internațională, iar celălalt este cetățean străin, cu condiția că, la momentul nașterii, cel puțin unul dintre părinți deține drept de ședere sau beneficiază de protecție internațională acordate de autoritățile competente ale Republicii Moldova ori este recunoscut apatrid de autoritățile competente ale Republicii Moldova". În situația respectivă, legiuitorul a specificat că "asupra cetățeniei copilului hotărăsc, de comun acord, părinții acestuia. În cazul în care părinții nu cad de comun acord asupra apartenenței copilului la Republica Moldova va decide, instanța de judecată, ținînd cont de interesele acestuia. În cazul copilului care a atins vîrsta de 14 ani se cere consimțămîntul lui, autentificat de notar"[173].

171 La etapa actuală, potrivit art. 11 alin. (1) din Legea cetățeniei, este considerat cetățean al Republicii Moldova copilul:
- născut din părinți, ambii sau unul dintre care, la momentul nașterii copilului este cetățean al Republicii Moldova;
- născut pe teritoriul Republicii Moldova din părinți apatrizi;
- născut pe teritoriul Republicii Moldova din părinți care au cetățenia unui alt stat sau unul dintre care este apatrid, iar celălalt cetățean străin.

Conform alin. (2) al aceluiași articol, copilul găsit pe teritoriul Republicii Moldova este considerat cetățean al ei, atît timp cît nu este dovedit contrariul, pînă la atingerea vîrstei de 18 ani.

În conformitate cu legislația în vigoare, temeiurile de dobîndire a cetățeniei sunt: naștere, recunoaștere, înfiere, redobîndire, naturalizare.

172 Legea nr. 132 din 21.2.2017 pentru modificarea și completarea Legii cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000, publicată în Monitorul Oficial al RM nr. 18-26 la data de 19 ianuarie 2018, care va intra în vigoare la data de 19 aprilie 2018.

173 În aceiași ordine de idei, în cazul dobîndirii cetățeniei prin recunoaștere noile modificări propuse vizează că, persoanele cu vîrsta de peste 18 ani, născute pe teritoriul Republicii Moldova, care nu sunt luate în evidență de autoritatea competentă ca cetățeni ai Republicii Moldova și care nu dețin dovada cetățeniei sînt recunoscute ca cetățeni ai Republicii Moldova, iar data dobîndirii cetățeniei se consideră data exprimării consimțămîntului în scris în acest sens. În cazul în care persoana nu este de acord cu data dobîndirii cetățeniei, la solicitarea acesteia, autoritatea competentă determină data dobîndirii cetățeniei în temeiul documentelor care confirmă că persoana respectivă întrunea sau întrunește condițiile prevăzute de legislația în vigoare sau de cea anterioară în materie de cetățenie, prin care a fost declarată cetățean al Republicii Moldova.

364. În conformitate cu prevederile art. 19 din Constituția Republicii Moldova, cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege.

365. Conform art. 841 alin. (1) din Legea nr. 200 din 16.07.2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova, străinii aflaţi în Republica Moldova se bucură de aceleaşi drepturi şi libertăţi ca şi cetăţenii Republicii Moldova, garantate de Constituţia Republicii Moldova şi de alte legi, precum şi de drepturile prevăzute în tratatele internaţionale la care Republica Moldova este parte, cu excepţiile stabilite de legislaţia în vigoare[174].

366. Temei pentru eliberarea paşaportului cetăţenilor Republicii Moldova, a documentului de călătorie apatrizilor domiciliaţi în Republica Moldova este cererea lor sau a reprezentanţilor lor legali, depusă în modul stabilit conform legii[175]. Copiilor în vîrstă de pînă la 18 ani şi persoanelor supuse măsurii de ocrotire judiciare sub forma tutelei li se eliberează paşapoarte în temeiul cererii unuia dintre reprezentanţii lor legali. Copiii în vîrstă de 10-18 ani care pleacă să se domicilieze în străinătate îşi prezintă consimţămîntul exprimat prin declaraţie, în care semnătura lor se legalizează notarial. În cazul în care unul dintre părinţii copiilor în vîrstă de pînă la 18 ani nu acceptă ieşirea acestora din Republica Moldova, refuzul se contestă în instanţa judecătorească de drept comun competentă.

367. În conformitate cu art. 2 alin. (1) din Legea nr. 273-XIII din 9 noiembrie 1994 privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte, paşaportul cetăţeanului Republicii Moldova şi documentul de călătorie pentru apatrizi se eliberează cetăţenilor şi apatrizilor pentru ieşire şi intrare în Republica Moldova. Paşaportul şi documentul de călătorie pentru apatrizi pot fi eliberate de la naştere.

368. Minorii au dreptul de a ieşi şi de a intra în Republica Moldova numai însoţiţi de unul dintre reprezentanţii lor legali sau de un însoţitor, desemnat prin declaraţie de către reprezentantul legal a cărui semnătură se legalizează notarial. În declaraţie se indică scopul călătoriei, durata acesteia şi ţara de destinaţie[176].

[174] Străinii au dreptul de a deține casă şi alte bunuri în proprietate privată, de a moşteni sau de a testa bunuri, de a exercita dreptul de autor al unei opere literare, artistice sau ştiinţifice, al unei descoperiri, invenţii, de asemenea au alte drepturi personale nepatrimoniale (art.846). Străinii cu drept de şedere în Republica Moldova au dreptul la muncă şi la protecţia muncii în conformitate cu legislaţia în vigoare şi cu permisiunea organelor abilitate din domeniul ocupării forţei de muncă (art 842).

[175] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311638

[176] Minorii (elevii şi studenţii) care au împlinit vîrsta de 14 ani şi sînt înmatriculaţi la studii în instituţii de învăţămînt din alte state, la ieşirea şi intrarea în Republica Moldova, prezintă actul de înmatriculare la instituţia de învăţămînt respectivă şi declaraţia eliberată de unul dintre părinţi, autentificată notarial, care conţine consimţămîntul acestuia pentru ieşirea şi intrarea minorului în Republica Moldova, cu indicarea ţării de destinaţie, scopului călătoriei, perioadei de aflare a minorului în ţara de destinaţie, iar în cazul altor reprezentanţi legali - consimţămîntul acestora, exprimat prin decizie a autorităţii tutelare. Declaraţia este valabilă pe o perioadă de un an de studii.

369. În cazul în care minorul pleacă să domicilieze în străinătate, este necesară declaraţia de consimţământ a ambilor părinţi, legalizată notarial. Atunci când părinţii nu sunt reprezentanţii legali ai copilului, va fi prezentată declaraţia de consimţământ depusă de reprezentanţii legali, exprimată prin decizia autorităţii tutelare.

Articolul 10

370. Potrivit art.35 alin.(1) din Constituția dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și perfecționare. În corespundere cu alin.(2) al aceluiași articol, statul asigură, în condițiile legii, dreptul de a alege limba de educare și instruire a persoanelor.

371. Dreptul la învățătură este reglementat și de Codul Educației[177], care stabileşte cadrul juridic al raporturilor privind proiectarea, organizarea, funcţionarea şi dezvoltarea sistemului de educaţie din Republica Moldova.

372. În conformitate cu art.5 din Cod, una dintre misiunile educației constă în promovarea dialogului intercultural, a spiritului de toleranță, a nediscriminării și incluziunii sociale. Unul dintre principiile care stau la baza educației în Republica Moldova este principiul echității, în baza căruia accesul la învățătură se realizează fără discriminare[178]. În vedere asigurării accesului copiilor romi, persoanelor cu dizabilități, la studiile de profesionalizare, au fost prevăzute cote în procesul de admitere la învățământul profesional tehnic secundar, postsecundar și superior (vezi articolul 4).

373. Pornind de la principiul egalității și a nediscriminării în accesul la instituțiile de învățământ indiferent de tipul sau nivelul acestora, la etapa actuală nu există discipline separate pentru băieți și fete. Admiterea în învățământul profesional tehnic secundar, profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar și în învățământ superior se face în baza concursului mediei însușitei din certificatul de studii.

374. Cît privește ponderea băieților și a fetelor la diferite trepte de învățământ, se constată un echilibru de gen la treapta primară și secundară. Fetele dețin o pondere mai mare în învățământul secundar treapta II (57% în anul de studii 2016-2017) și terțiar (42,6% în anul de studii 2016-2017)[179].

---

[177] Codul Educației, http://lex.justice.md/md/355156/

[178] Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității stabilește în art. 9 că, instituțiile de învățământ asigură respectarea principiului nediscriminării. http://lex.justice.md/md/343361/
Potrivit art. 13 al Legii nr. 5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, instituțiile de învățământ și educație publice sau private, precum și toți ceilalți furnizori de servicii de formare inițială și continuă autorizați conform legii, asigură realizarea principiului egalității între femei și bărbați. Statul, prin intermediul instituțiilor de învățământ și de educație, întreprinde acțiuni afirmative de promovare a participării echilibrate a femeilor și bărbaților la exercitarea profesiilor specifice unde se atestă suprareprezentarea persoanelor de un anumit sex.
Totodată, conform alin. (31) al articolului menționat, Ministerul Educației și mediul academic promovează participarea echilibrată a femeilor și bărbaților la ocuparea funcțiilor didactice și științifice în sistemul de învățământ și știință.

[179] Datele Biroului Național de Statistică.

375. Conform datelor BNS, în Republica Moldova rata de alfabetizare cuprinde un număr total de 99,36%, în rîndul bărbaților rata de alfabetizare fiind de 99,60%, iar în rîndul femeilor de 99,14%.

376. În sistemul de învățământ din Republica Moldova nu există școli non mixte.

377. Disciplina ”Educația civică” este obligatorie și se predă în clasele V-XII. La modulul ”Dezvoltarea personală și ghidare în carieră” sunt prezentate profesii și oportunități pentru carieră, dar fără a se specifica dacă e vorba de băiat ori fată.

378. Cît privește ponderea absolvenților la diferite specialități se observă o discrepanță mai mare la nivelul învățămîntului profesional. Astfel, în domeniul ingineriei ponderea absolventelor (femei) constituie 26,3 % în anul 2016 și 26,8% în anul 2017 din numărul total de absolvenți. Pe cînd în agricultură unde femeile care au absolvit această specialitate au constituit 2,3% în anul 2016 și 21,7% în 2017. La nivelul învățămîntului profesional tehnic postsecundar, domeniul unde predomină absolvenții (bărbați) este inginerie, prelucrare și construcții, în care femeile dețin o pondere de 26,7% în anul 2016 și 24,6% în anul 2017 din numărul total de absolvenți.

379. Acordarea burselor pentru studenții enumerați supra se efectuează în baza criteriilor de merit, la etapa actuală nu există o bază de date privind repartizarea burselor de merit pe criterii de gen între băieți și fete[180].

380. La momentul actual nu există programe educaționale pentru fete și femei, care au abandonat studiile înainte de timp.

381. Cele mai frecvente cauze ale abandonului școlar în Republica Moldova sunt condițiile sociale precare, emigrarea, încadrarea neoficială în cîmpul muncii, ș.a. Conform datelor BNS, procentul femeilor înmatriculate pe diferite nivele educaționale în anul 2017 a constituit 26,9% în învățămîntul profesional tehnic secundar, 52,9% în învățămîntul profesional tehnic postsecundar, 56,2% în învățămîntul superior ciclul I (licență) și 63,5% în cel superior ciclul II (master). Astfel, se observă o pondere mai mare de înmatriculare a femeilor în învățămîntul superior, ciclul II (master) față de bărbați.

[180] Hotărîrea Guvernului nr. 1009 din 01.09.2006 cu privire la cuantumul burselor, altor forme de ajutoare sociale pentru studenții din instituțiile de învățămînt superior, elevii din instituțiile de învățămînt profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar, profesional tehnic secundar și persoanele care studiază în învățămîntul postuniversitar, stabilește pentru aceste categorii burse de merit și alte forme de ajutoare sociale, cuantumurile și modul de acordare fiind stabilite de Regulamentul-cadru cu privire la modul și condițiile de acordare a burselor pentru studenții ciclul I, ciclul II, studii superioare integrate, învățămînt medical și farmaceutic din instituțiile de învățămînt superior, elevii din instituțiile de învățămînt profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar și profesional tehnic secundar și persoanele care studiază în învățămîntul postuniversitar.Bursele reprezintă o indemnizație lunară ce se acordă studenților ciclului I, ciclului II, studii superioare integrate, învățămînt medical și farmaceutic și elevilor care își realizează studiile prin învățămînt de zi, precum și persoanelor care studiază în învățămîntul postuniversitar. În învățămîntul postuniversitar, din bugetul de stat se acordă burse pentru doctoranzi, medici rezidenți, medici secundari clinici și masteranzi. Acordarea burselor doctoranzilor, medicilor rezidenți, medicilor secundari clinici și masteranzilor se realizează în funcție de performanțele obținute în activitatea academică, cu condiția realizării integrale, în termenele stabilite, a planului de învățămînt/programului de studiu pentru un semestru/an de studii. Pe perioada vacanței de vară, persoanele care studiază în învățămîntul postuniversitar, cu excepția masteranzilor, beneficiază de burse.

382. Cît privește ponderea femeilor din totalul cadrelor didactice, pe nivele de învățămînt, se observă o discrepanță mai mare în învățămîntul primar și secundar general femeile au constituit 86% în perioada anului 2017 și 70,5% în învățămîntul profesional tehnic postsecundar în aceeași perioadă. În învățămîntul profesional tehnic secundar, femeile au constituit 53,3% în perioada anului 2017 și respectiv 54,5% în învățămîntul superior, în același an. Totodată, tinerii de 18-24 ani părăsesc mai timpuriu sistemul de învățământ decât tinerele de această vârstă[181]

383. În perioada anului 2017, în învățămîntul superior din numărul total al personalului de conducere științifico-didactic și didactic, se observă că femeile s-au aflat într-un număr redus în funcția de rector constituind 21,4% și în cea de profesor universitar – 25,2%. De asemenea, acestea s-au aflat pe poziție dominantă în funcția lector universitar, constituind 62,1% și cea de personal didactic – 60,5%. În învățămîntul primar și secundar general și în învățămîntul profesional tehnic ponderea femeilor a constituit 86% și respectiv 70,5%.

384. În învățămîntul secundar general, profesional tehnic secundar și postsecundar nu există curs de planificare a familiei. Tangențial, se vorbește despre planificarea familiei la disciplina opțională "Educație pentru sănătate", la Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie "N. Testimițeanu". La fel, subiectul este abordat în cadrul disciplinei "Psihosexologie și educație sexuală" la Universitatea de Stat din Moldova (Masterat în Consiliere pentru probleme de familie).

385. Curriculumul la educația fizică este unic pentru fete și băieți. La orele de sport participă atît fetele, cît și băieții în măsură egală. Totodată, precizăm că, nu există interdicții la îmbăcăminte sau echipamentul sportiv, fetele și băieții sunt cei care îl aleg.

386. În anul 2015, în scopul pregătirii fetele atît pentru studii în domeniul STEM, cît și pentru piața forței de muncă în domeniul TIC prin stagii de practică cu firmele din domeniu, a fost înființată inițiativa GirlsGoIT, în cadrul parteneriatului dintre reprezentanții sectoarelor public și privat și partenerilor de dezvoltare. Inițial în cadrul inițiativei GirlsGoIT au fost organizate școli de vară de 2 săptămâni, unde fetele cu vârsta între 16 și 20 de ani au învățat cum să creeze aplicații web și au obținut cunoștințe de antreprenoriat și liderism în sectorul tehnologiilor. Ulterior, la nivel local, au fost create 13 cluburi IT, conduse de fetele absolvente ale școlii de vară pentru alte fete din comunitate. și liderism în sectorul tehnologiilor.

[181] http://genderpulse.md/ro/educatie/incadrarea-in-sistemul-de-invatamant/rata-de-parasire-timpurie-a-sistemului-educational

387. ANOFM și structurile sale teritoriale sunt responsabile de integrarea în câmpul muncii a tuturor categoriilor de populație, inclusiv a femeilor tinere și acordă informații, servicii în conformitate cu legislația în vigoare, prin intermediul măsurilor active și pasive implementate pe piața muncii.[182]

388. În vederea facilitării integrării economice a persoanelor în căutarea unui loc de muncă, inclusiv a femeilor tinere, în corelare cu capacităţile şi necesităţile pieţei forţei de muncă a Republicii Moldova, acestea au acces și beneficiază inclusiv de servicii gratuite de formare profesională (cursuri de calificare, recalificare şi perfecţionare) oferite de ANOFM prin intermediul structurilor sale teritoriale.

389. Pot beneficia de servicii de formare profesională toate persoanele de la vîrsta de 16 ani, înregistrate la ATOFM conform domiciliului, care au sau nu o meserie/profesie şi nu pot fi încadrate în câmpul muncii din lipsa locurilor de muncă corespunzătoare.[183]

390. Accesul la formarea profesională se face în urma activităţii de orientare profesională și ghidare în carieră. Serviciile menționate sunt prestate de ATOFM și de cele 3 centre de ghidare în carieră (CGC), Chișinău, Soroca, Cahul, inaugurate în 2016 cu suportul Centrului pentru Educație Antreprenorială și Asistență în Afaceri (CEDA), în cadrul Proiectului Reconceptualizarea Orientării profesionale și Consilierii în Carieră (REVOCC). Persoanele, inclusiv femeile tinere, sunt orientate către o profesie sau un grup de profesii, în conformitate cu aptitudinile, înclinaţiile personale şi în funcţie de perspectivele pieţei forţei de muncă şi dinamica sferei ocupaţionale.

391. Toate serviciile prestate de către ANOFM teritoriale sunt accesibile pentru orice categorie de persoană, inclusiv pentru femei tinere, dar din cauza mai multor bariere, pot întâmpina dificultați în dezvoltare profesională[184].

Articolul 11.

[182] După nivelul de studii cca. 68% dintre femeile înregistrate, inclusiv cele tinere au studii primare, gimnaziale și liceale, medii generale, respectiv nu au nici o calificare/profesie, ceea ce le împiedică să se încadreze în câmpul muncii.

[183] Şomerilor care urmează cursuri de formare profesională şi nu beneficiază de ajutor de şomaj ori de alocaţie de integrare sau reintegrare profesională li se acordă o bursă lunară neimpozabilă, pe perioada instruirii, în cuantum de 10 la sută din salariul mediu pe economie din anul precedent, la data stabilirii plăţii.

[184] Evidențiem câteva posibile bariere la angajarea în câmpul muncii a femeilor tinere:

- la etapa de recrutare, care sunt la prima angajare şi nu au experienţă, (mamele cu
- copii, de obicei cele cu copii mici);
- cadru institutional si de politici insuficient dezvoltat pentru femeile cu copii mici (lipsa institutului Bonei, lipsa unor cercetari care ar scoate in evidentă oportunitățile pentru femei, etc);
- diferențierea ocupațională – există profesii feminizate, unde salariile sunt mai mici, și profesii care se consideră specific destinate bărbaților, ca exemplu: constructor, tencuitor, șef de șantier, auditor, polițist;
- stereotipurile;
- discriminare la angajarea pozițiilor de top în companie;
- din cauza că trebuie să se dedice familiei (treburilor casnice, educării copiilor etc.), femeile au o mare insuficiență de timp întru autorealizare și dezvoltare personală pe plan profesional;
- numărul redus de grădinițe - creșe;
- lipsa locurilor libere în grădinițele de copii.

392. În conformitate cu prevederile art.43 din Constituția Republicii Moldova, orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și statisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului.

393. Legea nr.5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați stabilește condiții egale între femei și bărbați la angajarea în domeniul public și în domeniul social-economic[185].

394. Potrivit, art.7 alin. (1) din Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalităţi, se interzice orice deosebire, excludere, restricţie sau preferinţă pe baza criteriilor stabilite de prezenta lege, care au drept efect limitarea sau subminarea egalităţii de şanse sau tratament la angajare sau concediere, în activitatea nemijlocită şi în formarea profesională. Interzicerea discriminării pe bază de orientare sexuală se va aplica în domeniul angajării în muncă şi al ocupării forţei de muncă[186].

395. Articolul 5 din Codul muncii, stabilește principiile de bază ale reglementării raporturilor de muncă şi a altor raporturi legate nemijlocit de acestea, care includ printre altele și : interzicerea muncii forţate (obligatorii) şi a discriminării în domeniul raporturilor de muncă, asigurarea egalităţii în drepturi şi în posibilităţi a salariaţilor [187].

396. Prin Hotărîrea Guvernului nr.1473 din 30.12.2016 a fost aprobată Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021[188], elaborarea acesteia a fost determinată, în primul rînd, de necesitatea echilibrării pieţei muncii prin creşterea nivelului ocupării şi a calităţii acesteia, de sporire a competitivităţii și a angajabilității forței de muncă, de rînd cu un grad mai mare de incluziune pe piaţa muncii, în special a grupurilor social-vulnerabile.

397. În perioada anului 2016, ponderea femeilor în populaţia ocupată era practic egală cu cea a bărbaţilor şi se menţine pe parcursul ultimilor ani la acelaşi nivel (50,3% femei şi 49,7% bărbaţi),

[185] Potrivit art. 9 din Legea nr. 5/2006, statul garantează drepturi şi şanse egale, tratarea egală a femeilor şi bărbaţilor la plasare în cîmpul muncii. Se interzice publicarea de către mass-media, persoanele fizice şi/sau juridice, agenţiile publice şi private pentru ocuparea forţei de muncă a anunţurilor discriminatorii după criteriul de sex în domeniul angajării. Articolul 11 din Lege stabilește o listă exhaustivă de acțiuni ale angajatorului care se consideră discriminatorii în raport cu persoanele de un anumit sex. Persoană care se consider discriminată prin faptul că angajatorul a angajat, a promovat sau a acordat unei alte personae facilități după criteriul de sex ori a comis alte acțiuni discriminatorii este în drept a solicita prezentarea în scris a motivației deciziei. Angajatorul este obligat să dea răspuns persoanei care se consider discriminată în decursul a 30 de zile de la data depunerii cererii, în caz contrar persoana este în drept să înainteze o acțiune în instanța de judecată

[186] http://lex.justice.md/md/343361/

[187] Orice discriminare, directă sau indirectă, a salariatului pe criterii de sex, vîrstă, rasă, culoare a pielii, etnie, religie, opţiune politică, origine socială, domiciliu, dizabilitate, infectare cu HIV/SIDA, apartenenţă sau activitate sindicală, precum şi pe alte criterii nelegate de calităţile sale profesionale, este interzisă. Nu constituie discriminare stabilirea unor diferenţieri, excepţii, preferinţe sau drepturi ale salariaţilor, care sînt determinate de cerinţele specifice unei munci, stabilite de legislaţia în vigoare, sau de grija deosebită a statului faţă de persoanele care necesită o protecţie socială şi juridică sporită. Normele cu privire la interzicerea discriminării se regasesc şi în Legea nr. 102 din 13.03.2003 privind ocuparea forţei de muncă şi protecţia socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă.

[188] Obiectul general al Strategiei îl constituie creşterea nivelului de ocupare formală bazată pe competitivitate economică, competenţe şi calificări adecvate, în condiţii de dezvoltare durabilă şi incluzivă. Pentru atingerea acestui obiectiv au fost identificate patru priorităţi sectoriale, care cuprind obiective coerente şi concertate, cu relevanţă atît pentru cererea, cît şi pentru oferta de muncă, dezvoltarea capacităţilor de guvernare a pieţei muncii şi o mai bună gestionare a migraţiei forţei de muncă.

dintre care cele cu vîrsta cuprinsă între 15-24 de ani au constituit 42,3%, între 25-44 de ani- 50,3%, 45 de ani și peste – 51,7%. În aceeași perioadă, ponderea femeilor care au activat cu program de lucru complet a constituit 47,2%, iar cu program de lucru parțial 3,1%.

398. Totodată, cît privește rata de ocupare a femeilor cu vîrsta cuprinsă între 25-49 ani în cîmpul muncii care nu au copii și cele care au la întreținere cel puțin un copil se observă că primele ocupă o rată mai mare pe piața muncii. Astfel, în perioada anului 2016, rata de ocupare a femeilor care au la întreținere cel puțin un copil a constituit 40,1% , comparativ cu rata de ocupare a bărbaților de 57,5%, iar rata de ocupare a femeilor care nu au copii a constituit 61,7%, comparativ cu cea a bărbaților care nu au copii de 49%.

399. Conform datelor BNS, pentru anul 2017, distribuția după sectoare economice, relevă o pondere mai mare a femeilor ocupate în sectorul servicii (60,3% femei şi 39,7 respectiv bărbaţii). Femeile mai puţin se regăsesc în sectorul agricol (43,2%), industrie (44,9%) şi construcţii (8,2%), dar predomină în aşa activităţi economice, precum comerţ (58,6%), hoteluri şi restaurante (67,5%), învăţământ (79,9%), ocrotirea sănătăţii (84,4%).

400. Cele mai mari discrepanțe ale câștigurilor femeilor şi bărbaţilor sunt în activităţi financiare, informații și comunicaţii; arta, activități de recreere și de agrement. Nivelul de remunerare al femeilor este mai mic decât al bărbaţilor în majoritatea activităţilor economice, discrepanţa fiind de la 0,4% în învăţământ până la 41,4% în activități financiare și de asigurări[189].

401. Totodată, femeile câştigă în medie cu 13,2% mai puţin faţă de bărbaţi (86,8% din salariul mediu al bărbaţilor). Exprimată în valoare numerică, discrepanţa constituie în medie circa 647 lei. Astfel, salariul mediu a constituit pentru femei 4235,2 lei şi pentru bărbaţi - 4 881,3 lei.

402. În legislația națională a Republicii Moldova, principiul plată egală pentru muncă egală sau pentru muncă de valoare egală între bărbați şi femei a fost implementat în Codul muncii la reglementarea obligațiilor angajatorului (articolul 10 alin.(2) lit. g şi articolul 128) şi în Legea nr.5 cu privire la asigurarea egalității de şanse între femei şi bărbați din 9 februarie 2006 (articolul 10). Nerespectarea acestui principiu este considerată acțiune discriminatorie din partea angajatorului atât în Legea nr. 5 din 09.02.2006 (articolul 11), cât şi în Legea privind asigurarea egalității nr.121 din 25 mai 2012 (articolul 7 alin.(2) lit. d).

[189] Disparităţi salariale de gen în defavoarea femeilor au fost înregistrate şi în aşa activităţi, precum informaţii şi comunicaţii (32,8%), arta, activităţi de recreere şi de agrement (18,1%), industrie (17,8%), activităţi profesionale, ştiinţifice şi tehnice (16,1%) sănătate şi asistenţă socială (15,7%), comerţ cu ridicata şi cu amănuntul, dar şi construcţii (câte 13,3%)
http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id=5935&idc=168

403. În conformitate cu art.3 alin. (1) din Legea salarizării nr.847-XV din 14.02.2002, retribuirea muncii salariatului depinde de cererea şi oferta forţei de muncă pe piaţa muncii, de cantitatea, calitatea, complexitatea muncii şi condiţiile de muncă, calităţile profesionale ale salariatului, rezultatele muncii lui şi/sau de rezultatele activităţii economice a unităţii. Potrivit art. 27 alin. (3) din lege, la stabilirea salariului nu se admite discriminarea pe motive de vîrstă, sex, apartenenţă de rasă şi naţională, convingeri politice, confesiune şi stare materială[190].

404. Articolul 129 din Codul muncii prevede că, garanţiile de stat în domeniul salarizării cuprind salariul minim stabilit de stat, tarifele de stat de salarizare în sectorul bugetar, cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real, precum şi adaosurile şi sporurile cu caracter de compensare, garantate de stat şi reglementate de legislaţia în vigoare[191].

405. Salariaţii sunt supuşi asigurării sociale de stat şi beneficiază de toate garanţiile, compensaţiile şi alte plăţi prevăzute de sistemul asigurărilor sociale de stat conform legislaţiei în vigoare[192].

406. Legislația națională nu stabilește la etapa actuală drepturi diferențiate pe criterii de gen între femei și bărbați în ce privește folosirea concediului de odihnă anual plătit sau la formarea profesională. Astfel, Codul muncii operează cu noțiunea de "salariați" și conține norme generale și unice care se aplică atît femeilor, cît și bărbaților.

407. Conform art.123 din Codul muncii, concediul medical plătit se acordă tuturor salariaţilor şi ucenicilor în baza certificatului medical eliberat potrivit legislaţiei în vigoare. Femeilor salariate şi ucenicelor, precum şi soţiilor aflate la întreţinerea salariaţilor, li se acordă un concediu de maternitate ce include concediul prenatal cu o durată de 70 de zile calendaristice (în cazul sarcinilor cu 3 şi mai mulţi feţi – 112 zile calendaristice) şi concediul postnatal cu o durată de 56 de zile calendaristice (în

[190] Totodată, în anul 2017, a fost elaborat un nou concept al sistemului de salarizare în sectorul bugetar care urmărește câteva obiective majore:
- sporirea echității și coerenței sistemului de salarizare prin realizarea principiului "plată egală pentru muncă egală", unde salariul de funcție este corelat cu valoarea postului;
- reducerea nivelului de complexitate a sistemului de salarizare prin majorarea ponderii salariului de funcție din salariul total, aceasta va contribui și la sporirea atractivității pentru tinerii specialiști;
- aplicarea principiilor sistemului de salarizare în bază de performanță pentru majoritatea categoriilor de angajați, unde sistemul de salarizare va permite creșteri pe orizontală în funcție de performanță și experiență;
- creșterea gradului de uniformitate, transparență și protejarea sistemului unitar de salarizare față de intervențiile posibile, prin aplicarea legii salarizării unice, cu reguli clare.

[191] Pe lângă garanţiile şi compensaţiile generale prevăzute de prezentul cod (garanţii la angajare, la transfer, în domeniul salarizării etc.), salariaţilor li se acordă garanţii şi compensaţii în caz de: a) deplasare în interes de serviciu; b) transferare la lucru într-o altă localitate; c) îmbinare a muncii cu studiile; d) încetare a contractului individual de muncă; precum şi e) în alte cazuri prevăzute de prezentul cod şi de alte acte normative.

[192] Garanţiile şi drepturile acordate femeilor cu copii în vârstă de până la 4 ani şi altor persoane care folosesc concediile pentru îngrijirea copilului, prevăzute la art.124, 126 şi 127 (limitarea muncii de noapte, a muncii suplimentare, atragerii la lucru în zilele de repaus şi a trimiterii în deplasare în interes de serviciu, acordarea concediilor suplimentare, stabilirea regimului de muncă privilegiat, alte garanţii şi înlesniri stabilite de legislaţia muncii), se extind, în afara rudelor menţionate la art.124 alin.(4), şi asupra altor persoane care îngrijesc realmente copii lipsiţi de grija maternă (în caz de deces, de decădere din drepturile părinteşti sau de aflare îndelungată a mamei într-o instituţie de tratament, în alte cazuri), precum şi asupra tutorilor (curatorilor) minorilor.

cazul naşterilor complicate sau naşterii a doi sau mai mulţi copii – 70 de zile calendaristice), plătindu-li-se pentru această perioadă indemnizaţii. În baza unei cereri scrise, după expirarea concediului de maternitate, femeilor salariate, ucenicelor, precum şi soţiilor aflate la întreţinerea salariaţilor li se acordă un concediu parţial plătit pentru îngrijirea copilului pînă la vîrsta de 3 ani, cu achitarea indemnizaţiei din bugetul asigurărilor sociale de stat. În afară de concediul de maternitate şi concediul parţial plătit pentru îngrijirea copilului pînă la vîrsta de 3 ani, femeii, precum și tatălui copilului, unuia din bunici, unei alte rude care se ocupă nemijlocit de îngrijirea copilului, tutorelui, li se acordă, în baza unei cereri scrise, un concediu suplimentar neplătit pentru îngrijirea copilului în vîrstă de la 3 la 4 ani, cu menţinerea locului de muncă (a funcţiei). În lipsa locului de muncă anterior (funcţiei anterioare), persoanelor menţionate li se acordă un alt loc de muncă echivalent (funcţie echivalentă).

408. Este important de menționat că în perioada de raportare concediul de îngrijire a ccopilului de la 3 la 6 ani a fost redus cu 2 ani, astfel actualmente constituind doar un an. Modificările operate au avut drept scop asigurarea reîntoarcerii femeii în cîmpul muncii, abilitarea economică a femeilor și asiguarea reconcilierii vieței de familie cu cea profesională.

409. Sistemul public de pensii[193] în Republica Moldova se organizează şi funcţionează pe principiile sistemului public de asigurări sociale, care are ca pilon fundamental - principiul contributivității și egalității. Astfel, pentru a beneficia de dreptul la pensia pentru limita de vîrstă, este necesar ca fiecare beneficiar de pensie pentru limita de vîrstă să fi contribuit, prin achitarea contribuțiilor stabilite de lege la bugetul de asigurări sociale.

410. Începînd cu 1 iulie 2019, se stabileşte vîrsta standard de pensionare pentru limita de vîrstă - de 63 de ani pentru bărbaţi şi, începînd cu 1 iulie 2028, vîrsta standard de pensionare de 63 de ani pentru femei. Atingerea acestor vîrste se realizează prin creşterea anuală a vîrstelor standard de pensionare, conform eşalonării prevăzute în Legea privind sistemul public de pensii nr. 156 din 14 octombrie 1998.

411. Conform datelor BNS în periooada 2013-2016, numărul de pensionari pentru limita de vîsrtă este în continuă creștere, de la 495.9 mii persoane în 2013, la 531.8 mii persoane în 2016, ponderea femeilor pensionare înregistrînd valori constante de cca 70% (tabelul 16, Anexa 1). În aceeași perioadă pensia medie pentru limita de vîrstă, acordată femeilor a crescut de la 991.35 lei în 2013, la 1221.37 lei în 2016, pe cînd pensia acordată bărbaților a crescut de la 1190.43 lei în 2013, la 1491.06 lei în 2016. Astfel de atestă o discrepanță de gen în marimea pensie de cca 199 lei în 2013 și de 269.69 lei în 2016, în ambele cazuti în favoarea bărbaților.

[193] În conformitate cu Legea privind sistemul public de pensii nr. 156 din 14 octombrie 1998, pensiile de dizabilitate sau pensiile pentru limita de vîrstă se stabilesc ca urmare a îndeplinirii condițiilor necesare pentru stabilirea acestora și nu pe criterii diferențiate, între bărbați și femei.

412. Concomitent, relatăm că în sistemul public de pensii, din categoria pensiilor acordate face parte și pensia de urmaș. Astfel, pensia de urmaș se acordă soţului supravieţuitor dacă, la momentul decesului întreţinătorului sau pe parcursul a 5 ani după deces, a împlinit vîrsta de pensionare prevăzută la art. 41 alin.(1) din aceeași Lege sau a fost încadrat în grad sever sau accentuat de dizabilitate, a avut cel puţin 15 ani de căsătorie cu persoana decedată şi nu s-a recăsătorit.

413. Potrivit Legii bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2018 nr. 281 din 15 decembrie 2017, dar și a Legilor bugetelor asigurărilor sociale de stat pe anii 2013-2017, pentru fiecare an separat, sunt reglementate categoriile de plătitori şi de asiguraţi (atît pentru bărbați cît și pentru femei), tarifele şi termenele de virare a contribuţiilor de asigurări sociale de stat. Astfel, tariful şi baza de calcul al contribuţiei individuale de asigurări sociale de stat obligatorii este de 6% din salariul lunar şi din celelalte recompense pentru toți salariații.

414. Totodată, pentru unele categorii de plătitori (atît pentru bărbați cît și pentru femei) care nu fac parte din categoria salariaților este stabilită o sumă fixă, anual, prin Legea bugetului asigurărilor sociale de stat[194].

415. Domeniul de asistenţă socială prevede acordarea prestațiilor sociale, precum și a serviciilor sociale pentru persoanele aflate în dificultate. Prestațiile sociale și serviciile sociale se stabilesc în temeiul evaluării necesităților persoanei, confirmate prin ancheta socială şi prin alte acte constatatoare. Asistenţa socială, se acordă în baza consimţământului liber exprimat al persoanei care necesită sprijin şi are discernământ sau al reprezentantului ei legal, în cazul în care aceasta este lipsită de sau limitată în capacitate de exerciţiu.

416. În conformitate cu prevederile art. 247 din Codul muncii[195], refuzul de angajare sau reducerea cuantumului salariului pentru motive de graviditate sau de existenţă a copiilor în vîrstă de pînă la 4 ani este interzis. Refuzul de angajare a unei femei gravide sau a unei persoane cu copil în vîrstă de pînă la 4 ani din alte cauze trebuie să fie motivat, angajatorul informînd în scris persoana în cauză în decurs de 5 zile calendaristice de la data înregistrării în unitate a cererii de angajare. Refuzul de angajare poate fi atacat în instanţa de judecată.

417. În conformitate cu prevederile art. 250 din Codul muncii, în cazul în care, drept urmare a evaluării riscurilor profesionale în conformitate cu Legea securității și sănătății în muncă nr. 186-XVI

[194] Aceste categorii cuprind: fondatori ai întreprinderilor individuale;- notari, învestiţi în funcţie în modul stabilit de lege; executori judecătoreşti, învestiţi în funcţie în modul stabilit de lege; avocaţi care au înregistrată una din formele de organizare a activităţii de avocat în condiţiile legii; administratori autorizaţi care au înregistrată una din formele de organizare a activităţii de administrator în condiţiile legii; persoane fizice care desfăşoară activităţi independente în domeniul comerţului cu amănuntul, cu excepţia comerţului cu mărfuri supuse accizelor; titularii patentei de întreprinzător, cu excepţia pensionarilor și a persoanelor cu dizabilităţi,

[195] Codul muncii al Republicii Moldova nr. 154 din 28.03.2003. Monitorul Oficial nr. 159-162, art Nr: 648.

din 10.07.2008, munca prestată de către o femeie gravidă, o femeie care a născut de curînd sau una care alăptează se dovedește a prezenta riscuri pentru securitatea sau sănătatea acesteia ori poate avea repercusiuni asupra sarcinii sau alăptării, angajatorul ia măsurile necesare pentru ca, printr-o modificare temporară a condițiilor de muncă, să excludă influența factorilor de risc asupra persoanelor menționate. Femeile gravide, femeile care au născut de curînd și cele care alăptează vor fi înlăturate de la munca de noapte, acordîndu-li-se o muncă de zi, cu menținerea salariului mediu de la locul de muncă precedent.

418. Totodată, se interzice concedierea femeilor gravide, a femeilor care au copii în vîrstă de pînă la 4 ani și a persoanelor care folosesc concediile pentru îngrijirea copilului, cu excepțiile stabilite de legislație.

419. La cererea femeii gravide, a salariatului care are copii în vîrstă de pînă la 10 ani sau copii cu dizabilități (inclusiv aflaţi sub tutela sa) ori a salariatului care îngrijeşte un membru al familiei bolnav, în conformitate cu certificatul medical, angajatorul este obligat să le stabilească ziua sau săptămîna de muncă parţială;

420. Conform art.329 din Codul muncii, angajatorul este obligat să repare integral prejudiciul material şi cel moral cauzat salariatului în legătură cu îndeplinirea de către acesta a obligaţiilor de muncă, în cazul discriminării salariatului la locul de muncă sau ca rezultat al privării ilegale de posibilitatea de a munci, dacă prezentul cod sau alte acte normative nu prevăd altfel.

421. În conformitate cu art.112 din Codul muncii, dreptul la concediu de odihnă anual plătit este garantat pentru toţi salariaţii. Orice salariat care lucrează în baza unui contract individual de muncă beneficiază de dreptul la concediu de odihnă anual, cu o durată minimă de 28 de zile calendaristice, cu excepţia zilelor de sărbătoare nelucrătoare. Potrivit art.125 alin. (1) din Codul muncii, femeia, în baza unei cereri scrise, i se acordă concediul de odihnă anual înainte de concediul de maternitate, sau imediat după el, sau după terminarea concediului pentru îngrijirea copilului, indiferent de vechimea în muncă în unitatea respectivă. De concediu de odihnă, după terminarea concediului pentru îngrijirea copilului, pot beneficia și tatăl copilului, unul dintre bunici sau alte rude care se ocupă nemijlocit cu îngrijirea copilului.

422. Pentru salariaţii din unele ramuri ale economiei naţionale (învăţămînt, ocrotirea sănătăţii, serviciul public etc.), prin lege organică, se poate stabili o altă durată a concediului de odihnă anual (calculată în zile calendaristice).

423. Concediul parţial plătit pentru îngrijirea copilului se acordă, în baza unei cereri în formă scrisă, tatălui copilului ori unuia din bunici sau unei alte rude care se ocupă nemijlocit de îngrijirea copilului,

precum şi tutorelui. Concediul parţial plătit pentru îngrijirea copiilor născuţi dintr-o sarcină gemelară, de tripleţi sau multipleţi se acordă, la cerere scrisă, ambilor părinţi sau altor persoane asigurate sus-menţionate.

424. Dreptul la indemnizaţie paternală se acordă tatălui asigurat în sistemul public de asigurări sociale, angajat în baza contractului individual de muncă sau aflat în raport de serviciu în baza actului administrativ, pentru îngrijirea copilului nou-născut, cu domiciliul sau reşedinţa în Republica Moldova[196]. Plata indemnizaţiei paternale se efectuează de către prestatorul de servicii de plată desemnat, prin cerere, de către beneficiar. În perioada lunilor ianuarie – decembrie 2017, au beneficiat de indemnizație paternală 2728 tați.

425. Suplimentar, menționăm că ponderea bărbaţilor care au beneficiat/beneficiază de indemnizaţie lunară pentru creşterea copilului pînă la împlinirea vîrstei de 3 ani a crescut considerabil, de la 1,4% în 2013, la 9,6% în 2017 (figura 1, Anexa 1).

426. Angajatorul poate stabili, cu acordul scris al salariatului, programe individualizate de muncă, cu un regim flexibil al timpului de muncă, dacă această posibilitate este prevăzută de regulamentul intern al unităţii sau de contractul colectiv ori de cel individual de muncă.

427. Cadrul normativ prevede sporuri de compensare salariaților pentru munca prestată în condiții nefavorabile, grele și deosebit de vătămătoare.

428. Persoanele cu dizabilităţi severe şi accentuate, unul dintre părinţii (tutorele, curatorul) care au copii în vârstă de până la 4 ani sau copii cu dizabilităţi, persoanele care îmbină concediile pentru îngrijirea copilului cu activitatea de muncă şi salariaţii care îngrijesc de un membru al familiei bolnav în baza certificatului medical pot presta muncă de noapte numai cu acordul lor scris. Totodată, angajatorul este obligat să informeze în scris salariaţii menţionaţi despre dreptul lor de a refuza munca de noapte.

429. În conformitate cu art.15 din Codul educației nr.152 din 17.07.2014, în Republica Moldova instituţiile de educaţie timpurie inlcude două cicluri: antepreşcolar – creşă, centru comunitar de educaţie timpurie, pentru copii cu vîrsta de la 0-3 ani, și preșcolar pentru copiii cu vîrsta de la 3 la 6 (7) ani În acest sens, există suport financiar din partea statului pentru susținerea copiilor care frecventează instituțiile de educație timpurie. Pentru anul 2017, acest suport a constituit 12800 de lei pentru un copil care frecventează grădinița de la vîrsta de 3 ani. Cadrele didactice din instituțiile preșcolare sunt specialiști calificați cu studii superioare și profesionale tehnice postsecundare. Potrivit

[196] HotSursa: CNAărîrea Guvernului nr. 1245 din 15.11.2016 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizației paternale

prevederilor Codului educației a fost elaborat Regulamentul-tip al instituției de educației timpurie, care este în proces de avizare.

430. Potrivit datelor MECC, în sistemul educațional, la moment, în educația timpurie sunt angajate în sistemul de îngrijire a copiilor 30786 de cadre, dintre acestea 12400 constituie cadre didactice și 18386-personal nondidactic.

431. Copiii cu vîrsta cuprinsă între 2-3 ani aflați în instituțiile de educație antepreșcolară constituie 49%, iar de la 3 ani din instituțiile de educație timpurie constituie 87%.

432. Conform prevederilor art. 108 din Codul muncii unuia dintre părinţii (tutorelui) care au copii în vârstă de până la 3 ani i se acordă, pe lângă pauza de masă, pauze suplimentare pentru alimentarea copilului, care se includ în timpul de muncă şi se plătesc reieşindu-se din salariul mediu.

433. Potrivit prevederilor art.10 alin.(2) lit.f 5) din Codul muncii, angajatorul este obligat să introducă în regulamentul intern al unităţii dispoziţii privind interzicerea discriminărilor după oricare criteriu, inclusiv hărţuirii sexuale. Totodată, norme de interzicere a hărțuirii în câmpul muncii se regăsesc și în art.7 alin.(2) lit.f) al Legii nr.121/2012 privind asigurarea egalității, enumerîndu-se și acțiunile discriminatorii nepermise angajatorilor, printre care se include și hărțuirea sexuală.

434. Conform art.542 alin.(2) din Codul contravențional, hărţuirea la locul de muncă se sancţionează cu amendă de la 130 la 150 de unităţi convenţionale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 250 la 400 de unităţi convenţionale aplicată persoanei cu funcţie de răspundere.

435. Menționăm că hărțuirea sexuală este considerată infracțiune, conform CP fiind prevăzută pedeapsa cu amendă în mărime de la 650 la 850 unităţi convenţionale sau cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 140 la 240 de ore, sau cu închisoare de pînă la 3 ani.

436. Datele statistice arată că fiecare a cincea femeie angajată din Republica Moldova este supusă unor forme subtile de hărțuire sexuală la locul de muncă, iar 4 din 100 se confruntă cu forme grave de hărțuire. Conform Barometrului de Gen din anul 2016 circa 21% dintre femeile angajate s-au confruntat cu forme subtile de manifestare a hărțuirii sexuale (priviri, gesturi nepotrivite, limbaj cu tentă sexuală etc.), aproximativ 13,5% au menționat că au fost atinse într-un mod nepotrivit, iar 6,7% au declarat că li s-au propus relații sexuale pentru anumite recompense sau favoruri.

Articolul 12

437. Conform art. 36 din Constituția Republicii Moldova, dreptul la ocrotirea sănătăţii este garantat.

438. Potrivit art. 9 alin. (3) din Legea nr. 263- XVI din 27.11.2005 cu privire la drepturile și obligațiile pacientului, pacientul are dreptul la informaţii, educaţie şi servicii necesare unei vieţi sexuale normale şi sănătăţii reproducerii, fără nici o discriminare. Sistemul medical din Republica Moldova

nu stabilește îngrădiri sau impedimente la acordarea serviciilor medicale pentru femei sau bărbați, acestea se acordă în mod egal pentru ambele sexe.

439. În conformitate cu art.4 alin.(4) din Legea nr. 1585-XIII din 27.02.1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, Guvernul are calitatea de asigurat pentru anumite categorii de persoane neangajate cu domiciliul în Republica Moldova şi aflate la evidenţa instituţiilor abilitate ale Republicii Moldova, printre care se află și gravidele, parturientele şi lăuzele[197].

440. În Republica Moldova, în anul 2016, rata mortalității materne a constituit 18,7%. Mortalitatea maternă este unul din principalii indicatori ai sanatății reproductive, iar principalele cauze ale deceselor sunt bolile aparatului circulator, ale aparatului digestiv și complicațiile în urma avorturilor. Acest indice reflectă nu numai capacitatea de utilizare corectă a serviciilor de protecție a maternitate în întreaga țară sau diferite regiuni ale ei, dar și situația socio-economică, nivelul de cultură și de trai al populației.

441. În aceeași perioadă, rata mortalității infantile a constituit 8,2% la fete și 10,6% la băieți (tabelul 4, pct. 30).

442. În anul 2016, durata medie a vieții la femei a constituit 76 ani și 68 de ani la bărbați. Totodată, rata natalității în rîndul fetelor a fost egală cu cea a mortalității constituind 9,8%, iar în rîndul bărbaților, rata natalității a constituit 11,3% și respectiv 12% rata mortalității.

443. Conform datelor BNS, în anul 2016, ponderea femeilor medici a constituit 61,1% comparativ cu anul 2015- 59,7%.

444. Potrivit prevederilor art.11 din Legea nr.185-XV din 24.05.2001 cu privire la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familială, orice persoană are dreptul să utilizeze metode de contracepţie şi să refuze de a le utiliza. Persoanei i se acordă asistenţă consultativă în alegerea metodei de contracepţie, luîndu-se în considerare starea sănătăţii, vîrsta şi particularităţile individuale. Metoda chirurgicală de contracepţie se aplică în baza acordului benevol informat. În funcţie de indicaţiile medicale şi sociale, persoana are dreptul să utilizeze gratuit mijloace contracepţionale. Prezenţa indicaţiilor medicale sau sociale este determinată de medicul specialist.

[197] Programul unic al asigurării obligatorii de asistenţă medicală aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 1387 din 10.12.2007, prevede că asistenţa medicală primară acordată de medicul de familie include servicii profilactice (îngrijirea antenatală, supravegherea gravidelor şi îngrijirea postnatală a lăuzelor, prescrierea investigaţiilor paraclinice necesare, consilierea pre- şi post-test în cadrul serviciilor de testate voluntară şi confidenţială la infecţia HIV şi hepatite virale B, C). Totodată, prevede pentru solicitanţi, inclusiv gravidele în prima şi a doua jumătate de sarcină, consiliere pre- şi posttest (fără costul testului) în cadrul serviciilor de testate voluntară şi confidenţială la infecţia HIV şi hepatite virale B, C, consultaţie profilactică copiilor în vîrstă de pînă la 18 ani şi gravidelor, care include: examinarea cavităţii bucale şi recomandări privind igiena cavităţii bucale; periajul dentar; detartrajul dentar; aplicarea remediilor profilactice (fluor, Ca etc.); extracţii dentare; sigilarea fisurilor, obturarea defectelor coronariene provocate de caria dentară şi complicaţiile ei.

445. Art. 7 din Legea menționată supra stabilește că, orice persoană este în drept să beneficieze de servicii de ocrotire a sănătăţii reproductive şi de planificare familială, acestea find prestate de instituţiile de stat şi nestatale de ocrotire a sănătăţii, de învăţământ şi de asistenţă socială[198].

446. Reieșind din art. 3 al Legii nr. 138 din 15.06.2012 privind sănătatea reproducerii, una dintre ariile prioritare pe care se axează serviciile de ocrotire a sănătății reproducerii îl reprezintă avortul în siguranță. Statul asigură persoanelor care solicită o metodă de contracepţie – consultaţii medicale în scopul alegerii metodei de contracepţie, luîndu-se în considerare starea sănătăţii, vîrsta şi particularităţile individuale.

447. În scopul îmbunătățirii calității serviciilor de sănătate a reproducerii, în perioada de raportare MSMPS a asigurat accesul grupurilor vulnerabile ale populației la contraceptive procurate la nivel de asistență medicală primară din sursele asigurării obligatorii de asistență medicală. În acest sens, anual instituțiile medic-sanitare de asistență medicală primară, în baza necesităților estimare, asigură gratuit persoanele din grupurile vulnerabile cu contraceptive[199].

448. Cadrul normativ național garantează accesul la sterilizarea chirugicală voluntară. Conform legii, sterilizarea chirurgicală voluntară la femei şi la bărbaţi poate fi efectuată la dorinţa lor sau la indicaţia medicului cu consimţământul scris al persoanei, în instituţii medico-sanitare publice şi private. Efectuarea sterilizării chirurgicale de către persoane fără studii medicale corespunzătoare, precum şi în unităţi medico-sanitare nespecializate, se pedepseşte conform legii.

449. Conform art.135^1 Cod Penal sterilizarea forțată se pedepsește cu închisoare de la 10 la 20 de ani.

450. Concomitent, femeilor li se oferă informaţii individuale la subiect în cadrul vizitelor la medicii de familie (CS, CMF, AMT), medicul ginecolog, alţi specialişti, la solicitare, în cadrul Centrelor perinatale, maternităţi.

451. Întru asigurarea accesului la servicii ginecologice pentru fetele și femeile cu dizabilități locomotorii, în anul 2017, pentru prima dată, MSMPS, în parteneriat cu UNFPA în Republica Moldova și Biroul de Cooperare al Elveției au finanțat dotarea a 30 de centre de Sănătate Prietenoase Tinerilor cu echipament medical adaptat acestor grup de fete și femei.

---

[198] În acest sens, atît femeile cît şi bărbaţii pot beneficia de serviciile medicale disponibile în țară, inclusiv cele de planificare familială în mod egal. Acordarea serviciilor ce țin de realizarea drepturilor la reproducere se asigură de către instituţiile de stat de ocrotire a sănătăţii şi de învăţământ, precum şi de către organizaţiile şi instituţiile nestatale.
De asemenea, în conformitate cu art. 32 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995, femeilor li se acordă dreptul să-şi hotărască personal problema maternităţii. Operaţia de întrerupere a cursului sarcinii poate fi efectuată pînă la sfîrşitul primelor 12 săptămîni de sarcină în instituţii medico-sanitare publice şi private.

[199] Conform Regulamentului elaborat în acest context de către MSMPS, din grupurile vulnerabile ale populației fac parte: adolescenții sexual activi; persoanecu venituri mici (venit mai jos decît coșul minim de consum pentru fiecare membru al familiei); persoane HIV pozitive; persoane care consumă abuziv băuturi alcoolice, consumă ilicit droguri și alte substanțe psihotrope, ce se află al evidența medicului narcolog; persoane cu probleme de sănătate mintală; victimele ale abuzului sexual (pentru contracepție de urgență) și femei care au efectuat un avort în ultimul an.

452. În RM se află în derulare Programul naţional de prevenire şi control al infecţiei HIV/SIDA şi infecţiilor cu transmitere sexuală pentru anii 2016-2020, aprobat prin Hotîrărea Guvernului nr. 1164 din 22.10.2016, care conţin activităţi concrete pentru toată populaţia inclusiv, adolescenţi şi grupurile ţintă defavorizate social (persoanele din detenție, persoanle prestatoare de servicii sexuale, etc.).

453. Cu referire la accesul femeilor în detenție la servicii medicale menționăm că acordarea asistenţei medicale pe tot parcursul detenţiei de la întrare în izolatoarele de anchetă penală până la eliberarea de executarea pedepsei se efectuează în conformitate cu dreptul fundamental la sănătate.

454. Deţinutele gravide beneficiază de asistenţă medicală sporită – asistenţă ginecologică, terapeutică în conformitate cu standardele naţionale, în ultimul trimestru al sarcinii fiind transferate la spitalul penitenciar sub supravegherea medicului obstetrician-ginecolog. Ulterior, în momentul oportun survenirii nașterii, deţinutele sunt spitalizate la o maternitate civilă. În perioada de lăuzie deţinutele se află sub observaţia medicală a medicului obstetrician-ginecolog, copii noi-născuţi fiind supravegheaţi de medicul pediatru cu efectuarea vaccinărilor necesare în conformitate cu calendarul naţional de imunizare. În caz de necesitate toate investigaţiile medicale necesare atât gravidelor, mamelor, precum şi copiilor până la 3 ani se efectuează în cadrul instituţiilor medicale civile.

455. După externare din spital, lăuzele cu copii se internează în spitalul penitenciar „Casa mamei şi copilului", în scopul patronajului de către medicul ginecolog şi pediatru. După naştere, femeilor li se asigură îngrijire medicală specializată conform prescripţiilor medicale. La împlinirea vîstei de 3 ani, cu consimţământul scris al mamei şi cu acordul autorităţii tutelare, copilul se dă în îngrijirea unei persoane desemnate de ea, sau instituţiei pentru copii. La cererea condamnatei, administraţia penitenciarului poate prelungi pînă la 6 luni aflarea copilului împreună cu mama.

Articolul 13.

456. Conform prevederilor art.47 al Constituției „statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea şi bunăstarea lui şi familiei lui, cuprinzînd hrana, îmbrăcămintea, locuinţa, îngrijirea medicală, precum şi serviciile sociale necesare."

457. Dreptul de a beneficia de indemnizaţii adresate familiilor cu copii îl au persoanele asigurate/neasigurate cu domiciliul sau reşedinţa în Republica Moldova[200].

[200] Persoană neasigurată se consideră mama/tata, părintele adoptiv/tutorele care la data naşterii copilului:
- nu este încadrat în cîmpul muncii;
- este încadrat în cîmpul muncii, însă nu întruneşte stagiul necesar de cotizare pentru acordarea indemnizaţiei lunare pentru creşterea copilului pînă la vîrsta de 3 ani;
- întruneşte stagiul necesar de cotizare, dar nu are dreptul la concediu parţial plătit pentru îngrijirea copilului;
- întruneşte stagiul necesar de cotizare, se află în concediu pentru îngrijirea copilului şi în perioada luată în calcul nu are realizat venit asigurat din alte motive decît concediul medical, concediul de maternitate, concediul pentru îngrijirea copilului pînă la împlinirea vîrstei de 3 ani, şomajul cu drept de ajutor de şomaj;

458. Conform legislaţiei naţionale femeile şi bărbaţii au drepturi egale pentru primirea indemnizaţiilor pentru copii, privind accesul la credite, diverse prestaţii sociale. Statutul matrimonial al femeii nu influențează dreptul și accesul acestora la diverse prestații sociale.

459. Prin sistemul public de asigurări sociale de stat, se plătesc indemnizațiile adresate familiilor cu copii pentru persoanele asigurate.

460. La prestaţii de asigurări sociale[201] au dreptul asiguraţii cu domiciliul sau reşedinţa în Republica Moldova şi şomerii cu drept la ajutor de şomaj. Persoana are dreptul la prestaţii de asigurări sociale legate de riscurile sociale de care este asigurată.

461. Îndemnizaţiile adresate familiilor cu copii reprezintă principalul suport financiar din partea statului pentru familiile cu copii şi este exprimat sub formă de plăţi unice sau periodice acordate familiei pentru naşterea şi creşterea/îngrijirea copilului.

462. Îndemnizaţia unică la naşterea copilului se stabileşte în cuantum egal cu valoarea monetară a coşului minim de bunuri necesare la naşterea copilului, calculată pentru anul precedent naşterii copilului. Cuantumul indemnizaţiei unice la naşterea copilului se aprobă anual de Guvern.

463. Familiile cu gemeni sau mai mulți copii născuți dintr-o singură sarcină, beneficiază de indemnizaţia lunară de suport pentru creşterea copilului pînă la vîrsta de 3 ani și se acordă la cererea persoanelor asigurate şi a persoanelor neasigurate în cuantum de 50% din mărimea indemnizaţiei lunare pentru îngrijirea copilului pînă la vîrsta de 2 ani, prevăzută pentru persoanele neasigurate, la data naşterii copilului.

464. În ultimii ani se atestă o creştere a ponderii bărbaţilor care au beneficiat/beneficiază de indemnizaţie lunară pentru creşterea copilului pînă la împlinirea vîrstei de 3 ani de la 0,8% (2013), pînă la 9,6% (2017).

465. În vederea acordării suportului familiilor defavorizate, a fost lansat programul Ajutor social care la moment dispune de două componente de bază – ajutorul social şi ajutorul pentru perioada rece a anului. Scopul prestației respective este asigurarea unui venit lunar minim garantat, familiilor

- desfăşoară activitate în calitate de: întreprinzător individual, titular al patentei de întreprinzător, avocat, notar public, executor judecătoresc, pe baza licenţei obţinute în modul stabilit de lege, indiferent de forma juridică de organizare, şi de mediator, pe baza atestatului eliberat de către Consiliul de Mediere, cu excepţia persoanelor menţionate care activează şi în alte unităţi, în care realizează venit asigurat şi au dreptul, în condiţiile legii, la indemnizaţie pentru creşterea copilului pînă la vîrsta de 3 ani.

[201] Asiguraţii sistemului public de asigurări sociale au dreptul la în următoarele prestaţii: a) indemnizaţie pentru incapacitate temporară de muncă cauzată de boli obişnuite sau de accidente nelegate de muncă; b) prestaţie pentru prevenirea îmbolnăvirilor (carantină); c) prestaţie pentru recuperarea capacităţii de muncă; d) indemnizaţie de maternitate; e) indemnizaţie unică la naşterea copilului; f) indemnizaţie pentru creşterea copilului pînă la împlinirea vîrstei de 3 ani; g) indemnizaţie pentru îngrijirea copilului bolnav; h) ajutor de deces.

defavorizate, stabilit în conformitate cu evaluarea venitului global mediu lunar al familiei şi necesitatea de asistenţă socială.

466. Titularul ajutorului social sau, după caz, al ajutorului pentru perioada rece a anului, este persoana solicitantă, iar beneficiarul acesteia - familia. În perioada 2015-2017 se atestă o crește a numărului de beneficiari ai ajutorului social - cu 4981 familii mai mult, și a ajutorului pentru perioada rece a anului – cu 18605 familii mai mult (tabelul 19. Anexa 1).

467. Totodată, cadrul legislativ prevede în tipologia prestațiilor sociale, prestații adresate persoanelor defavorizate[202] care nu îndeplinesc condiţiile pentru obţinerea dreptului la pensie conform Legii privind pensiile de asigurări sociale de stat.

468. Începînd cu anul 2012, în țară funcționează Serviciul social asistență personală[203], scopul căruia este de a oferi asistenţă şi îngrijire copiilor şi adulţilor cu dizabilităţi severe, în vederea favorizării independenţei şi integrării lor în societate (în domeniile: protecţie socială, muncă, asistenţă medicală, instructiv-educativ, informaţional, acces la infrastructură etc).

469. Prin instituirea acestui serviciu, a fost soluționată o problemă cu referire la familiile în care cresc și se educă copii cu dizabilități ce necesită îngrijire permanentă, oferită preponderent de către femei-mame ale acestor copii, sau rude de gen feminin. Statul a recunoscut valoarea activităţii de îngrijire a mamelor care cresc copii cu dizabilităţi, în special de gradul unu, prin includerea perioadei de îngrijire a copilului cu dizabilităţi, care nu a fost instituţionalizat, în vechimea de muncă ce dă drept la pensie, la eliberarea unui carnet de muncă, la acordarea concediilor plătite etc.

470. Cu alte cuvinte, angajarea în calitate de asistent personal a mamelor care educă copii cu dizabilități, oferă beneficii sociale acestora de a fi angajate în cîmpul muncii, de a dispune de un salariu pentru munca prestată și de a contribui la sistemul de asigurări sociale și medicale. Conform datelor deținute, în țară activează 2295 de asistenți personali care îngrijesc - 2295 de persoane cu dizabilități severe.

---

[202] Astfel, alocaţiile sociale de stat se prevăd pentru unele categorii de cetăţeni, cum ar fi:
- persoanele cu dizabilităţi severe, accentuate şi medii;
- persoanele cu dizabilităţi severe, accentuate şi medii din copilărie;
- copiii cu dizabilităţi severe, accentuate şi medii în vîrstă de pînă la 18 ani
- copiii care au pierdut întreţinătorul - copiii, în vîrstă de pînă la 18 ani, care au pierdut unul sau ambii părinţi;
- persoanele care au atins vîrsta de pensionare - persoanele care au atins vîrsta standard de pensionare, dar nu au acumulat stagiul de cotizare necesar pentru stabilirea pensiei pentru limită de vîrstă;
- persoanele care îngrijesc, însoţesc şi supraveghează un copil cu dizabilităţi severe în vîrstă de pînă la 18 ani;
- persoanele cu dizabilităţi severe din copilărie – pentru îngrijire, însoţire şi supraveghere;
- persoanele cu dizabilităţi severe nevăzătoare – pentru îngrijire, însoţire şi supraveghere.

[203] Poate fi angajată în funcţia de asistent personal orice persoană, inclusiv unul din membrii familiei sau rudele beneficiarului, care îndeplineşte cumulativ următoarele condiţii: are vîrsta minimă de 18 ani, nu a fost condamnată pentru săvîrşirea unei infracţiuni care ar face-o incompatibilă cu exercitarea ocupaţiei de asistent personal, are capacitate deplină de exerciţiu, starea de sănătate corespunde cerinţelor funcţiei ocupate.

471. Cu referire la femeile din detenție care au născut copii în timpul ispășirii pedepsei beneficiază atît de îndemnizația unică la naşterea copilului cît și de îndemnizația lunară pentru creșterea și îngrijirea acestuia, în conformitate cu legislația cu privire la protecția familiilor cu copii (tabelul 18, Anexa 1).

472. Conform legislaţiei, toţi cetăţenii au accesul la credite, indiferent de sex, respectând prevederile procedurilor respective. În acelaşi timp, menţionăm deficienţe la capitolul statisticii dezagregate pe sexe privind utilizarea acestora, mărimea şi destinaţia.

473. Activitatea structurilor organizatorice de creditare este orientată în următoarele direcţii de bază: procedura de depunere a cererii; analiza credibilităţii (solvabilităţii) clientului, precum și revizuirea şi analiza sistematică a calităţii portofoliului de credite.

474. În procesul de aprobare, dreptul de a lua decizii referitor la cererile de acordare a creditelor se atribuie unui comitet special de credit compus dintr-un număr impar de membri, dar nu mai puţin de 3 persoane.

475. Suma maximală a unui credit care poate fi acordată fără aprobarea de către comitetul special de credit la nivel de filială și este determinată în prevederile politicii generale de creditare a băncii.Orice tranzacţie de credit poate fi încheiată numai cu avizul a cel puţin 3 persoane. Creditele „mari" se acordă în conformitate cu prevederile Regulamentului cu privire la expunerile „mari".Totodată, procedura de acordare a creditelor poate fi supusă unui control dublu, efectuat de o unitate structurală independentă, cu funcţia de a comunica datele direct comitetului special de credit sau organului de administrare al băncii.

476. În anul 2018, Guvernul a lansat Programul de stat "Prima Casă"[204], reieșind din necesitatea facilitării accesului persoanelor fizice la achiziția unei locuințe prin contractarea de credite garantate parțial de stat, în special pentru familii tinere.

477. Conform Codului Fiscal, fiecare contribuabil (persoană fizică rezidentă) are dreptul la o scutire personală, cu un cuantum care se stabilește anual de către Guvern, în 2017 fiind de 11280 lei.205

[204] De fapt, scopul urmărit prin promovarea și implementarea acestui program constă în acordarea unui suport familiilor tinere în obținerea primei locuințe prin facilitarea:

a) accesului la credite ipotecare;

b) crearea condițiilor optime pentru creșterea termenului de scadență a creditelor ipotecare;

c) reducerea migrației în rîndul tinerilor (potrivit studiilor de specialitate, lipsa unei locuințe este cauza principală pentru care tinerii moldoveni decid să emigreze);

d) creșterea ratei de angajări oficiale în economia națională și transparentizarea salarizării;

e) creșterea transparenței tranzacțiilor imobiliare.

[205] O scutire mai mare (pentru 2017 – de 16800 lei) este prevăzută pentru orice persoană care:

a) s-a îmbolnăvit și a suferit de boala actinică provocată de consecinţele avariei de la C.A.E. Cernobîl;

b) este persoană cu dizabilităţi și s-a stabilit că dizabilitatea sa este în legătură cauzală cu avaria de la C.A.E. Cernobîl;

c) este părintele sau soţia (soţul) unui participant căzut sau dat dispărut în acţiunile de luptă pentru apărarea integrităţii teritoriale şi a independenţei Republicii Moldova, cît și în acţiunile de luptă din Republica Afghanistan;

d) este persoană cu dizabilităţi ca urmare a participării la acţiunile de luptă pentru apărarea integrităţii teritoriale și a independenţei Republicii Moldova, precum și în acţiunile de luptă din Republica Afghanistan;

478. Totodată, persoana fizică rezidentă aflată în relaţii de căsătorie are dreptul la o scutire suplimentară (în 2017 - în sumă de 11280 lei), cu condiţia că soţia (soţul) nu beneficiază de scutire personală.

479. De asemenea, legiuitorul a prevăzut o scutire și pentru contribuabilul (persoană fizică rezidentă) care are la întreținere persoane[206] (în 2017 - în sumă de 2520 de lei), cu excepţia persoanelor cu dizabilităţi în urma unei afecţiuni congenitale sau din copilărie (pentru care scutirea constituie 11280 de lei în 2017).

480. Legislaţia naţională nu conţine prevederi care ar limita drepturile femeilor în vederea accesului şi participării la diverse activităţi de ordin sportiv, cultural, de agrement. În calitate de impediment semnificativ în acest sens pot fi doar posibilităţile economice ale persoanelor. Menţionăm că în instituţiile de învăţământ fetele şi băieţii beneficiază de acces egal la activităţi culturale şi programele de educaţie fizică, sport (având în vizor specificul sexelor la practicarea exerciţiilor fizice).

481. Au fost aprobate modificări și completări la cadrul normativ prin care Consiliului local i s-a atribuit o nouă competență – de a decide instituirea funcţiei de mediator comunitar în localităţile compact sau mixt populate de romi[207]. Totodată a fost aprobat Regulamentul-cadru cu privire la organizarea activității mediatorului comunitar[208]. Ocupația „341206 Mediator comunitar” a fost inclusă în Clasificatorul ocupaţiilor din Republica Moldova (CORM 006-14), aprobat prin Ordinul Ministrului Muncii și Protecției Sociale nr. 22 din 3 martie 2014.

482. Pe parcursul anului 2013, a demarat procesul de angajare în funcții a mediatorilor comunitari cu finanțare din bugetul de stat, fiind prevăzute mijloace financiare în sumă de 462,6 mii lei pentru instituirea a 15 funcții de mediatori comunitari, în 14 localități compact sau mixt populate de romi, iar pentru anul 2014 au fost prevăzute în buget 1619,8 mii lei pentru finanțarea celor 48 de funcții de mediatori comunitari planificate în toate 44 de localități compact sau mixt populate de romi.

e) este persoană cu dizabilităţi de pe urma războiului, persoană cu dizabilităţi în urma unei afecţiuni congenitale sau din copilărie, persoană cu dizabilităţi severe şi accentuate;
f) este pensionar-victimă a represiunilor politice, ulterior reabilitată.

[206] persoană întreţinută este persoana care întruneşte toate cerinţele de mai jos:
a) este un ascendent sau descendent al contribuabilului sau al soţiei (soţului) contribuabilului (părinţii sau copiii, inclusiv înfietorii şi înfiaţii) ori persoană cu dizabilităţi în urma unei afecţiuni congenitale sau din copilărie rudă de gradul doi în linie colaterală;
b) are un venit ce nu depăşeşte suma de 11280 lei anual.
Curatorul minorilor în vîrstă de la 14 pînă la 18 ani şi tutorele legal au dreptul la o scutire suplimentară în mărimea specificată în funcţie de caz, pentru fiecare persoană aflată sub tutelă şi/sau curatelă.

[207] Legea nr.69 din 05 aprilie 2013 pentru completarea articolului 14 din Legea nr.436-XVI din 28 decembrie 2006 privind administraţia publică locală

[208] Hotărîrea Guvernului nr.557 din 17 iulie 2013

483. Transferarea finanțării activității mediatorilor comunitari pe seama autorităților locale, a condus la micsorarea numărului de angajări, ceea ce ulterior a impus revederea mecanismului de finanțare prin transferul direct a resurselor de la bugetul de stat[209].

484. Conform cadrului legal, angajatorii, indiferent de forma de organizare juridică, care au 20 de angajaţi şi mai mult, au obligaţia de a crea sau rezerva locuri de muncă şi a angaja în muncă persoane cu dizabilităţi, cel puţin 5 % din numărul total de salariaţi. În acest sens au fost prevăzute și sancțiuni în Codul Contravențional pentru angajatorii care încalcă aceste prevederi pe parcursul unui an financiar[210].

Articolul 14

485. Prevederile legislaţiei naţionale stipulează drepturi egale pentru femei şi bărbaţi referitor la proprietatea asupra pământului, accesul la programele de asigurare, servicii medicale, programe educaţionale, de creare şi participare în cooperative agricole, realizarea activităţilor de antreprenoriat, etc. Nu există restricţii şi diferenţieri de ordin legal vizavi de localităţile rurale şi urbane cu privire la implicarea femeilor în activitățile sociale, economice, culturale, etc.

486. În Republica Moldova există 3446 exploatații agricole cu personalitate juridică, reprezentînd 0,4% din numărul total de exploatații. Restul exploatațiilor (99,6%) au fost recenzate ca exploatații fără personalitate juridică, adică persoane fizice. Din totalul exploatațiilor agricole cu personalitate juridică, 14% sunt conduse de femei, pe cînd din totalul exploatațiilor fără personalitate juridică circa 36% sunt conduse de femei. La nivel național, 36% din exploatațiile agricole sunt conduse de femei și 64% de bărbați.

487. Numărul de exploatanți bărbați este cel mai mare în grupa de vîrstă 45-54 ani, cu 28%, iar cel al femeilor exploatanți este cel mai mare în grupa de vîrstă 65 de ani și peste. Numărul exploatanților femei se află în continuă creștere în grupele de vîrstă mai înaintată.

488. Exploatanții bărbați administrează o suprafață mai mare de teren decît exploatanții femei – atît în cazul exploatanților cu personalitate juridică cît și fără personalitate juridică. În medie, exploatanții bărbați din Republica Moldova administrează 1,21 hectare în comparație cu 0,86 hectare administrate de exploatanții femei.

[209] De facto, în 2014 au fost angajați doar 25 de mediatori comunitari. Începînd cu anul 2015, au intrat în vigoare la nivel național noile dispoziții cu privire la finanțarea descentralizată, conform cărora autoritățile administrației publice locale urmau să aloce din buget mijloacele necesare pentru o serie de servicii locale, inclusiv pentru activitatea mediatorilor comunitari. Menționăm că finanțarea mediatorilor comunitari din bugetele locale a dus la micșorarea considerabilă a numărului acestora, autoritățile administrației publice locale motivînd lipsa mijloacelor financiare. Astfel, numărul mediatorilor comunitari angajați în cadrul primăriilor și salarizați din contul bugetului local a fost de 13 persoane. MSMPS, în vederea soluționării problemelor create, a propus schimbarea mecanismului pentru finanțarea celor 48 de mediatori comunitari necesari din bugetul de stat. Astfel, pentru anul 2018 au fost alocate mijloace din bugetul de stat, în sumă de 2,239 mil lei, pentru asigurarea funcționării celor 48 de mediatori comunitari.

[210] Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități http://lex.justice.md/md/344149/

489. Există un decalaj notabil între sexe în ceea ce privește deținerea de mașini și utilaje agricole în Republica Moldova. Cu excepția mini-tractoarelor (17%), exploatațiile conduse de femei dețin mai puțin de 12% din totalul de mașini agricole. Acest procent este destul de scăzut, dacă luăm în considerare faptul că mai mult de o treime din exploatații sunt conduse de femei.

490. Datele primului Recensământ General Agricol (2011) indică faptul că nu 7există un decalaj semnificativ între sexe în Republica Moldova cu privire la subvențiile primite de exploatanții agricoli. De asemenea, se poate observa faptul că un număr foarte mic de exploatanți au credite la bănci. Spre exemplu, în anul 2010, opt la sută din exploatațiile conduse de bărbați au beneficiat de suport financiar, în comparație cu șase la sută în cazul exploatațiilor conduse de femei.

491. Disparitățile între sexe în ceea ce privește destinația producției agricole nu sunt severe. Datele indică asupra faptul că marea majoritate a exploatațiilor agricole produc doar pentru consum propriu, în timp ce 16% din exploatațiile conduse de bărbați și 12% din exploatațiile conduse de femei produc atît pentru consum propriu cît și pentru vînzare.

492. În Moldova femeile din mediul rural constituie aproape 30% din totalul populației țării și 51% din populația stabilă din mediul rural

493. Fenomenul migrației la muncă, inclusiv al femeilor din mediul rural, este unul cunoscut și abordat în diverse lucrări analitice. Printre femeile implicate în migrația la muncă ponderea celor din mediul rural este de circa 70%.[211]

494. Un șir de indicatori statistici scot în evidență diferențele socio-demografice dintre femeile rurale și urbane. Astfel, speranța de viață la naștere a femeilor de la sate este cu peste 3 ani mai joasă decât a femeilor din orașe, iar vârsta medie a acestora este cu 1,2 ani mai mică, acest decalaj în ultimii 5 ani înregistrează tendințe spre creștere.

495. Procesul de îmbătrânire a populaţiei este mai avansat în mediul rural, coeficientul de îmbătrânire printre femeile rurale fiind într-o ascendență continuă, este deosebit de înalt și a constituit 19,4% (la 1 ianuarie 2015), depășind cu 1,3 puncte procentuale valoarea respectivă înregistrată pentru femeile din orașe și cu 3,2% valoarea medie pe țară (la 1 ianuarie 2015 a fost de 16,2%). De asemenea, și speranța de viață la 60 ani pentru femeile de la sate a fost în 2014 cu 2,4 ani mai mică decât a celor de la orașe (18,59 rural și 20,99 urban).

496. MSMPS a lansat în anul 2017 și respectiv 2018, Programul de Granturi mici, dedicat susţinerii şi promovării îmbătrânirii active în Republica Moldova. Durata implementării proiectelor este de 10

[211] http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/prof_001_rural_ROM-2016_new.pdf

luni și respectiv 7 luni, iar suma totală oferită este de 100.000 lei per fiecare an, acordată din bugetul de stat.

497. Nivelul de educație al femeilor din localitățile rurale este mult mai redus în raport cu femeile din orașe. Doar 46,4% dintre femeile active din mediul rural dispun de studii superioare, medii de specialitate sau secundar profesionale, iar în ultimii ani ponderea acestora înregistrează tendințe stabile spre diminuare.

498. Datele statistice denotă că accesul la serviciile medicale al femeilor rurale este mai redus comparativ cu femeile din urbe, lunar numărul mediu de vizite la medic ale femeilor este de 3,4 în mediul rural în comparaţie cu 4,4 - în urbe, în același timp circa 1/5 dintre femeile rurale își apreciază starea de sănătate ca fiind rea sau foarte rea în raport cu 14,5% urban.

Totodată, peste 1/4 dintre femeile rurale nu dispun de asigurare medicală în comparaţie cu doar 15% dintre femeile din orașe.

499. Motivele care vorbesc despre accesul limitat la serviciile medicale sunt diferite, totuși, principalele invocate sunt cele conexe accesului financiar.

500. Persoanele din mediul rural sunt principalii solicitanți în cadrul programului Ajutorul Social.[212]

501. Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020 (aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 409 din 4 iunie 2014) reprezintă o bază pentru dezvoltarea viitoare durabilă a sectorului agricol și asigurarea unui nivel de trai atractiv în mediul rural. În scopul implementării Strategiei, a fost elaborat Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei naționale de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020 (aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 742 din 21 octombrie 2015).

502. În abordarea problemelor de inegalitate dintre bărbaţi şi femei în deţinerea puterii şi luarea deciziilor la toate nivelurile, MAIA promovează o politică activă şi vizibilă de integrare a perspectivei de gen. În toate politicile și programele, înainte de a lua decizii, se face o analiză a efectelor asupra femeilor şi, respectiv, asupra bărbaţilor. Aceste eforturi sînt orientate spre sporirea gradului de participare a femeilor la toate nivelurile de luare a deciziilor.

503. La 30 august 2013 prin Hotărîrea Guvernului nr. 661 a fost aprobat Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Biroului Comun de Informații și Servicii (BCIS). BCIS prestează servicii populaţiei din localităţile urbane şi rurale, inclusiv femeilor şi grupurilor vulnerabile, care, din anumite motive, au acces redus la acestea[213].

[212] http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/prof_001_rural_ROM-2016_new.pdf

[213] Prestatorii publici de servicii, membrii ai BCIS, sunt structurile teritoriale de asistență socială, direcțiile agricultură, economie și investiții capitale, oficiul teritorial de ocupare a forței de muncă, oficiile teritoriale ale inspecției muncii, serviciile relații funciare și

504. Pe parcursul anilor 2013-2016, de serviciile prestate de Birourile Comune de Informații și Servicii au beneficiat circa 49324 de persoane[214]. Conform analizelor, s-a constatat că în calitate de prestatori în cadrul BCIS sunt nu doar serviciile publice ci și diverse organizații neguvernamentale ce promovează drepturile femeilor.

505. Rata generală de participare a femeilor și bărbaților la luarea deciziilor la nivel local a scăzut în ultimii 5 ani. În anul 2012, un studiu care măsura implicarea femeilor și bărbaţilor în procesul decizional atesta un grad de implicare a bărbaţilor mai mare comparativ cu cel al femeilor. În anul 2016 această tendinţă s-a inversat și deja mai multe femei au participat la adoptarea bugetului localității, la luarea deciziilor cu privire la atragerea investițiilor, la elaborarea planului strategic, a proiectelor comunitare etc.

506. Cetățenii din localitățile, unde în fruntea APL se află o femeie, sunt semnificativ mai satisfăcuți de activitatea acesteia. În cazul comunităților cu femeie primară, nivelul încrederii (a celor care au foarte multă încredere) este de 34%, comparativ cu 6% în cazul comunităților în care primarul este bărbat. Aceeași tendință este atestată și atunci când este măsurat nivelul în care cetățenii sunt mulțumiți de activitatea primarului/primarei: 27% sunt absolut mulțumiți în cazul primarelor și 6% sunt absolut mulțumiți în cazul în care primăria este condusă de un bărbat[215].

507. Ultimele scrutine electorale locale au înregistrat creșteri, însă foarte lente, a pozițiilor ocupate de femei. Ponderea femeilor în rândul primarilor a depășit abia 20%, în consiliile raionale femeile dețin sub 20% din locuri, în cele locale au atins 30%. Actualmente, Parlamentul RM numără doar 20,8%, deși privit în perspectivă mai lungă tendința generală are o traiectorie relativ ascendentă.

508. În perioada anilor 2014-2017, UN Women în parteneriat cu PNUD, cu suportul financiar al Guvernului Suediei, a implementat Programul „Femeile în politică”. Programul respectiv a avut ca

cadastru, oficiile teritoriale de asigurări sociale, oficiile teritoriale ale inspectoratului fiscal, serviciile juridice, agențiile teritoriale de asigurări în medicină sau centrele medicilor de familie, oficiile teritoriale ale stării civile, serviciile teritoriale protecție civilă și situații excepționale, inspecția ecologică, direcția învățământ, tineret și sport. Activitatea BCIS-lor este asigurată de personalul existent în cadrul prestatorilor publici de servicii, prestatorilor privați sau asociațiilor obștești.
Prestarea serviciilor prin intermediul BCIS-lor nu substituie activitatea propriu-zisă a autorității administrației publice locale prestatoare de servicii. Solicitantul poate beneficia de serviciile în cauză și direct de la structura din subordinea autorității administrației publice respective sau de la prestatorul privat/asociația obștească.

[214] Pe parcursul anului 2016 de serviciile prestate de către BCIS-uri au beneficiat circa 14491 persoane, dintre care 8264 femei și 6227 bărbați. În comparație cu anul 2015 observăm o creștere a numărului de persoane care au beneficiat de informare și consultanță prin intermediul BCIS cu circa 1713 persoane. În ceea ce privește componenta de gen, remarcăm că în anul 2016 au crescut cu 852 persoane mai mult adresări din partea femeilor și cu 825 adresări mai multe din partea bărbaților, comparativ cu adresările din anul de raportare 2015. În ceea ce privește amplasarea pe medii – rural și urban, din totalul acestora circa 11075 persoane au fost din mediul rural, iar 3416 persoane au fost din comunitatea urbană.
În sens mai larg, Birourile au ajutat să elimine barierele din calea promovării economice a femeilor. Modelul „ghișeului unic" a soluționat problema cozilor și orelor pierdute în șir în fața diferitor prestatori de servicii iar echipele mobile funcționează în cele mai îndepărtate localități. Conlucrînd cu autoritățile publice locale pe parcursul procesului de elaborare a conceptului de prestare a serviciilor și continuînd instruirea personalului biroului.

[215] http://progen.md/files/8393_final_barometrul_de_gen_rom.pdf

obiective susținerea creșterii nivelului de participare a femeilor în politică și în procesul de luare a deciziilor prin crearea unui mediu favorabil participării semnificative a acestora și de a susține dezvoltarea capacităților acestor femei înainte de, în perioada și după alegeri la nivel central și local.[216]

Articolul 15

509. Legislaţia Republicii Moldova este în cea mai mare parte compatibilă cu cele mai bune practici internaţionale în domeniul prevenirii şi combaterii nediscriminării, precum și Legea nu face distincție între femei și bărbați, accentele fiind pe egalitate. Statul garantează tuturor cetăţenilor săi, străinilor şi apatrizilor care locuiesc pe teritoriul său drepturile şi libertăţile prevăzute de Constituţia Republicii Moldova, de alte acte legislative, precum și de normele și principiile universale ale dreptului internaţional.

510. Eforturi considerabile se depun pentru armonizarea legislaţiei naţionale în domeniul apărării drepturilor omului şi aplicarea acesteia pe teritoriul țării în corespundere cu standardele şi normele stabilite de organizaţiile internaţionale.

511. În Constituţia Republicii Moldova sînt consfinţite toate drepturile şi libertăţile cetăţenilor[217].

512. Mai mult, este Legea nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalităţii, care are ca scop prevenirea şi combaterea discriminării, precum şi asigurarea egalităţii tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferele politică, economică, socială, culturală şi alte sfere ale vieţii, fără deosebire de rasă, culoare, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vîrstă, dizabilitate, opinie, apartenenţă politică sau orice alt criteriu similar.

[216] Printre principalele activități/inițiative realizate în cadrul Programului, menționăm următoarele:
- Consolidarea capacităților femeilor primare la primul mandat în domenii precum: egalitatea de gen, femei în funcții de conducere, bugetarea sensibilă la dimensiunea de gen, comunicare și prevenirea sexismului și a limbajului sexist. Astfel, pe parcursul implementării programului, cca 1000 de femei au fost instruite în domeniul egalității de gen, liderismului politic și de luare a deciziilor, dintre care 8 au fost alese în calitate de primare și 90 în calitate de consiliere locale (dintre care, 2 femei de etnie romă alese în calitate de cosiliere locale pentru prima dată);
- Programul național de mentorat „Inspir-o" în scopul consolidării capacităților de lidere a femeilor în localități cu reprezentare zero a femeilor în consiliile locale, iar ele, la rîndul lor, să promoveze conceptul egalității de gen în politicile locale și să implementeze proiecte de mobilizare comunitară. Astfel, la program au participat 27 de femei din 7 localități care au elaborat și implementat 7 proiecte de mobilizare comunitară în diferite domenii, cum ar fi: sănătate și sport, amenajare de parcuri și terenuri de joacă, instruiri pe liderism și educație de gen, îmbunătățirea condițiilor sanitare în instituții de învățămînt, dar și securitatea în trafic.
- A fost susținută crearea a 7 cluburi politice în șapte raioane (în Briceni, Strășeni, Telenești, Cimișlia, Cahul și 2 noi stabilite în 2017 în Orhei și Soroca) care au contribuit la facilitarea dialogului și cooperării dintre femeile candidate și ulterior alese pentru promovarea egalității de gen și soluționarea problemelor comunității. Totodată aceste cluburi servesc drept centre de dezvoltare a capacităților pentru femeile lidere. De la creare și pînă în prezent, peste 920 de femei au fost direct implicate în activitățile cluburilor politice locale din cele 7 raioane.

[217] Astfel, Constituţia garantează tuturor cetăţenilor dreptul la viaţă, la integritate fizică şi psihică, libertatea opiniei şi exprimării, dreptul la informaţie, libertatea conştiinţei, un şir de drepturi şi libertăţi politice, cum ar fi dreptul de a participa la conducerea ţării, libertatea întrunirilor, dreptul la asociere, precum și dreptul la judecată obiectivă și justă, dreptul la proprietate și la viață privată, dreptul la protecție socială, dreptul la educație, dreptul la ocrotirea sănătății, dreptul la un mediu sănătos etc. Constituția stipulează în calitate de obligație primară a statului respectarea și protecția persoanei, respectarea principiului egalității tuturor cetățenilor în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială; asigurarea accesului liber la justiție și asigurarea dreptului la petiționare, precum și a dreptului la restabilirea în drepturi și la reparația de către stat a prejudiciilor cauzate de acțiunile autorităților de urmărire penală, judecătorești sau ale altor autorități publice.

513. Actele normative de bază care reglementează domeniile de eliberare a actelor de identitate, de înregistrare a documentelor de stare civilă, de evidență a persoanelor în Registrul de stat al populației la locul de domiciliu și/sau reședință, de examinare a cererilor în materie de cetățenie, de evidență și ținere a Registrului bunurilor imobile, prevăd aceleași drepturi și obligații în mod egal atât pentru femei cât și pentru bărbați și nu poartă nici o formă de discriminare față de femei.

514. Aderarea Republicii Moldova la Declaraţia Drepturilor Omului şi Pactelor internaţionale ale drepturilor omului, precum și prevederile existente în legile naționale[218] şi în alte acte normative privind circulaţia persoanelor, este stipulat că orice persoană are dreptul de a circula în mod liber şi de a-şi alege reşedinţa în interiorul graniţelor unui stat; are dreptul de a părăsi orice ţară şi de a reveni în ţara sa; are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii sale, la condiţii echitabile şi satisfăcătoare de muncă, precum şi la ocrotirea împotriva şomajului; orice om care munceşte are dreptul la o retribuire echitabilă şi satisfăcătoare care să-i asigure atât lui cât și familiei sale o existenţă în conformitate cu demnitatea umană şi completată, la nevoie, prin alte mijloace de protecţie socială.

515. Începînd cu 28 aprilie 2014 a fost liberalizat regimul de vize pentru cetăţenii RM prin modificarea Regulamentului UE nr. 539/2001 privind abolirea obligaţiei de viză pentru călătoriile de scurtă durată pentru cetăţenii RM posesori ai paşaportului biometric în spaţiul Schengen.

516. Astfel, mai mult de 300.000 de cetățeni din RM, fără restricții după criteriu de sex, au beneficiat de călătorii fără vize în spațiul Schengen, nefiind înregistrate multiple cazuri de neadmitere a intrării pe teritoriul SMUE, întoarcere de la frontieră, depășire a perioadei de 90 de zile, precum și solicitări de azil.

517. În condiţiile amplificării mobilităţii forţei de muncă între state şi a fenomenului emigrării populaţiei apte de muncă – problemă cu care se confruntă Republica Moldova în ultimele decenii - coordonarea sistemelor de securitate socială a devenit o componentă importantă a politicii sociale promovate de stat. Astfel Guvernul pînă în anul 2018 a încheiat acorduri în domeniul securității sociale cu 13 state (România, Portugalia, Bulgaria, Luxemburg, Austria, Estonia, Cehia, Polonia, Ungaria, Belgia, Lituania, Germania și Turcia). La etapa de negocieri se află acordurile cu Letonia, Israel, Belarus și Italia. În domeniul migrației de muncă pînă în prezent au fost încheiate acorduri cu Federația Rusă, Ucraina, Belarus, Azerbaijan, Italia, Israel, Franța și Bulgaria.

518. În scopul aducerii în concordanță a cadrului normativ cu prevederile articolului 12 din Conventia privind drepturile persoanelor cu dizabilități, în 2017 a fost completat și modificat Codul Civil cu

[218] Legea cu privire la migraţia de muncă nr. 180 din 10.07.2008, Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova nr. 200 din 16.07.2010

prevederi ce vizează aplicarea măsurilor de ocrotire judiciară a persoanelor cu boli mintale ori a unei deficienţe fizice, mintale sau psihologice. Măsurile de ocrotire pot fi contractuale (contractul de asistenţă, mandatul de ocrotire în viitor) și judiciare (ocrotirea provizorie, curatela, tutela) și urmăresc interesul şi bunăstarea persoanei în privința căreia se instituie şi favorizează, pe cît este posibil, autonomia acesteia. La luarea oricărei decizii care vizează persoana în privința căreia este instituită o măsură de ocrotire (persoana ocrotită) sau interesele patrimoniale ale acesteia, instanţa de judecată, autoritatea tutelară și persoana însărcinată cu ocrotirea (asistentul, mandatarul împuternicit prin mandat de ocrotire în viitor, ocrotitorul provizoriu, curatorul, tutorele, membrii consiliului de familie) vor acorda prioritate dorinţelor şi sentimentelor persoanei ocrotite, exprimate de sine stătător sau, la solicitarea acesteia, cu ajutorul persoanei de încredere.

519. Urmare a Recomandărilor CEDAW, au fost instituite proceduri noi transparente de evidență a cazurilor de violență în cadrul instituțiilor de stat ce oferă plasament pe viată beneficiarilor. Astfel în 2017 au fost înregistrate 26 cazuri de violență dintre care – 14 cazuri de violență între beneficiari la Centrul de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități (adulte) Brânzeni, (inclusiv 4 femei beneficiare); la Centrul de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități (adulte) Bălți - 6 cazuri, inclusiv – 2 femei (1 beneficiară și 1 infirmieră); la Centrul de plasament temporar pentru copii cu dizabilități Orhei – 6 cazuri, inclusiv 1 femeie (infirmieră). În 6 luni ale anului 2018 au fost înregistrate 7 cazuri de violență – la Brânzeni 6; inclusiv 2 femei și la Bălți – 1 caz. În toate cazurile au fost sesizate organele de drept și desfășurată ancheta de serviciu. În soluționarea conflictelor au fost implicați polițiștii de sector, medicii psihiatri. S-au organizat ședințele de lucru cu personalul instituțiilor în scopul prevenirii cazurilor similare. În soluționarea unori cazuri de la Orhei au fost implicați și părinții beneficiarilor.

Articolul 16.

520. În Republica Moldova, relaţiile familiale sînt reglementate în conformitate cu următoarele principii: monogamie, căsătorie liber consimţită între bărbat şi femeie, egalitate în drepturi a soţilor în familie, sprijin reciproc moral şi material, fidelitate conjugală, prioritate a educaţiei copilului în familie, manifestare a grijii pentru întreţinerea, educaţia şi apărarea drepturilor şi intereselor membrilor minori şi ale celor inapţi de muncă ai familiei, soluţionare, pe cale amiabilă, a tuturor problemelor vieţii familiale, inadmisibilitate a amestecului deliberat în relaţiile familiale, liber acces la apărarea, pe cale judecătorească, a drepturilor şi intereselor legitime ale membrilor familiei.

521. Toate persoanele căsătorite au drepturi şi obligaţii egale în relaţiile familiale, indiferent de sex, rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, opinie, apartenenţă politică, avere şi origine socială.

522. Doar căsătoria încheiată la organele de stat de stare civilă generează drepturile şi obligaţiile de soţi prevăzute de Codul familiei. Pentru încheierea căsătoriei este necesar consimţământul reciproc, neviciat, exprimat personal şi necondiţionat, al bărbatului şi femeii care se căsătoresc, precum şi atingerea de către ei a vîrstei matrimoniale (18 ani)[219].

523. Toate problemele vieţii familiale se soluţionează de către soţi în comun, în conformitate cu principiul egalităţii lor în relaţiile familiale. Atît soția, cît și soțul este în drept să-şi continue ori să-şi aleagă de sine stătător îndeletnicirea şi profesia și să își determine domiciliul în mod liber şi independent. Relaţiile dintre soţi se bazează pe stimă şi ajutor reciproc, pe obligaţii comune de întreţinere a familiei, de îngrijire şi educaţie a copiilor.

524. Părinţii au drepturi şi obligaţii egale faţă de copii, indiferent de faptul dacă copiii sînt născuţi în căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună cu părinţii sau separat. Totodată, copiii născuţi în afara căsătoriei au aceleaşi drepturi şi obligaţii faţă de părinţii şi rudele lor ca şi cei născuţi de la persoane căsătorite.

525. Copiii născuţi în urma inseminării artificiale sau fertilizării in vitro au aceleaşi drepturi ca şi copiii născuţi prin reproducere naturală.

526. Desfacerea căsătoriei părinţilor, nulitatea ei sau traiul separat al acestora nu afectează drepturile copilului. În cazul cînd părinţii au domiciliul separat, copilul are dreptul să comunice cu fiecare dintre ei.

527. În conformitate cu legislația națională, bunurile dobîndite de soţi în timpul căsătoriei sînt proprietatea lor comună în devălmăşie dacă, în conformitate cu legea sau contractul încheiat între ei, nu este stabilit un alt regim juridic pentru aceste bunuri. Orice bun dobîndit de soţi în timpul căsătoriei se prezumă proprietate comună în devălmăşie pînă la proba contrară.[220]

528. De asemenea, menționăm că procedura de desfacere a căsătoriei este una non-discriminatorie după criteriul de sex, căsătoria poate înceta prin divorţ, în baza cererii unuia sau a ambilor soţi. În lipsa acordului soţiei, soţul nu poate cere desfacerea căsătoriei în timpul graviditătii acesteia şi timp de un an după naşterea copilului dacă acesta s-a născut viu şi trăieşte.

[219] La încheierea căsătoriei, soţii, la dorinţă, îşi aleg numele de familie al unuia dintre ei sau cel format prin conexarea numelor ambilor drept nume de familie comun ori fiecare dintre ei îşi păstrează numele de familie pe care l-a purtat până la căsătorie, ori conexează numele de familie al celuilalt soţ la numele de familie propriu. În momentul înregistrării divorţului, soţii pot păstra numele de familie ales la încheierea căsătoriei sau pot reveni la numele de familie purtat până la încheierea acestei căsătorii (art.17).

[220] La determinarea părţilor din proprietatea comună în devălmăşie a soţilor în caz de împărţire a bunurilor, părţile lor se consideră egale. Bunurilor proprietate comună în devălmăşie a soţilor pot fi împărţite atît la divorţ, cît şi în timpul căsătoriei. Împărţirea bunurilor comune în timpul căsătoriei nu afectează regimul juridic al bunurilor care vor fi dobîndite în viitor.

Dacă anterior soții au trăit în concubinaj, bunurile dobîndite în această perioadă sunt bunuri proprii ale celui care le-a achiziționat, afară de cazul cînd la dobîndirea lor au contrinuit ambii concubini, caz în care fiecare dintre ei are o cotă-parte din dreptul de proprietate, mărimea căruia depinde de aportul fiecărui concubin.

529. Domiciliul copilului minor care nu a atins vîrsta de 14 ani, în cazul cînd părinţii locuiesc separat, se determină prin acordul părinţilor. Dacă un atare acord lipseşte, domiciliul minorului se stabileşte de către instanţa judecătorească, ţinîndu-se cont de interesele şi părerea copilului (dacă acesta a atins vîrsta de 10 ani)[221].

530. În cazul minorilor cu vîrsta pînă la 16 ani, consimţămîntul benevol pentru obţinerea serviciilor de ocrotire a sănătăţii reproducerii este exprimat atît de minor, cît şi de reprezentantul legal al acestuia. În cazul cînd este imposibil de a obţine consimţămîntul reprezentantului legal al minorului şi cînd serviciile medicale sînt indicate pentru a păstra viaţa şi sănătatea acestuia, este suficient consimţămîntul său benevol.

531. Persoanele (persoana) care şi-au dat consimţămîntul informat scris pentru folosirea tehnologiilor de asistare medicală a reproducerii umane, în cazul naşterii la ei prin această metodă a unui copil, se înscriu ca părinţi ai acestui copil în modul stabilit de Codul familiei şi nu sînt în drept să conteste maternitatea şi paternitatea, făcînd referinţă la aceste circumstanţe.

532. Prin Legea privind sănătatea reproducerii 138 din 15..06.2012 sînt recunoscute, reglementate şi garantate drepturile persoanelor la reproducere, care sînt o parte integrantă a drepturilor omului. Prevederile legii decurg din dreptul constituţional la respectarea şi ocrotirea vieţii intime, familiale şi private şi asigură neamestecul statului în problemele planificării familiale.

533. Totodată, Guvernul a aprobat Programul național privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive 2018-2022, care își propune să îmbunătățească accesul și calitatea serviciilor, precum și informarea populației în acest domeniu. Astfel, urmează să fie realizat dreptul fiecărei persoane de a decide în mod liber și responsabil numărul și intervalul nașterii copiilor și de a avea informațiile și mijloacele necesare pentru a realiza acest lucru.[222]

534. Cadrul juridic nou privind libera circulaţie şi imigrarea cetăţenilor străini pe teritoriul Republicii Moldova, asigurarea unui mecanism complet, uniform şi continuu de reglementare a regimului

[221] În acest caz, instanţa judecătorească va lua în considerare ataşamentul copilului faţă de fiecare dintre părinţi, faţă de fraţi şi surori, vîrsta copilului, calităţile morale ale părinţilor, relaţiile existente între fiecare părinte şi copil, posibilităţile părinţilor de a crea condiţii adecvate pentru educaţia şi dezvoltarea copilului (îndeletnicirile şi regimul de lucru, condiţiile de trai etc.). La determinarea domiciliului copilului minor, instanţa judecătorească va cere şi avizul autorităţii tutelare teritoriale în a cărei rază teritorială se află domiciliul fiecăruia dintre părinţi.

[222] În prezent, necesitățile de mijloace moderne de planificare a familiei și servicii de sănătate sexuală și reproductivă de calitate, centrate pe beneficiar, rămân în mare parte nesatisfăcute. Doar o treime dintre femeile de vârstă reproductivă din Republica Moldova utilizează mijloace moderne de contracepție, iar rata de utilizare în rândul tinerilor este și mai scăzută.
Noul Program național privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive va extinde accesul la aceste servicii în mod echitabil pentru toate persoanele, indiferent de vârstă, etnie, mediu de reședință, statut social sau starea de sănătate.
Totodată, va fi îmbunătățit mecanismul de estimare a necesităților de mijloace moderne de contracepție, precum și procurarea și distribuirea gratuită a acestora către grupurile vulnerabile ale populației. Calitatea serviciilor va fi îmbunătățită cu respectarea dreptului la libera alegere a metodei dorite de contracepție, consiliere, acordul informat și alte aspecte importante, aliniate la standardele și cerințele internaționale în acest domeniu.

străinilor pe teritoriul Republicii Moldova, aplicarea unei proceduri uniforme de documentare a acestora a fost adoptat în conformitate cu legislaţia comunitară, în temeiul art.72 alin.(3) lit.r) din Constituţia Republicii Moldova. Astfel, prin Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova adoptată în anul 2010, cu modificările și completările ulterioare, s-a reglementat intrarea, aflarea şi ieşirea străinilor pe/de pe teritoriul Republicii Moldova, acordarea şi prelungirea dreptului de şedere, repatrierea, documentarea acestora, măsurile de constrîngere în caz de nerespectare a regimului de şedere şi măsurile specifice de evidenţă a imigraţiei, în conformitate cu obligaţiile asumate de Republica Moldova prin tratatele internaţionale la care este parte.

535. Străinul titular al unui drept de şedere provizorie sau permanentă pe teritoriul Republicii Moldova poate solicita aviz pentru reîntregirea familiei[223].

536. Legea nr. 270-XVI din 18.12.2008 privind azilul prevede că Direcţia refugiaţi a Biroului migraţie şi azil, subdiviziune a MAI, este responsabilă de administrarea şi soluţionarea problemelor solicitanţilor de azil, ale refugiaţilor şi ale beneficiarilor de protecţie umanitară sau temporară[224].

537. Articolul 12 din Legea prenotată prevede referitor la unitatea familiei, că autorităţile competente respectă principiul unităţii familiei în conformitate cu prevederile prezentei legi. Membrii de familie ai beneficiarului de o formă de protecţie, beneficiază de aceeaşi formă de protecţie şi de acelaşi statut ca şi beneficiarul[225].

[223] Autoritatea competentă pentru străini poate elibera aviz pentru reîntregirea familiei străinului titular al unui drept de şedere provizorie sau permanentă pe teritoriul Republicii Moldova pentru:
a) soţ ori soţie;
b) copiii minori necăsătoriţi, rezultaţi din căsătorie ori din afara căsătoriei, precum şi pentru cei adoptaţi de ambii soţi sau numai de unul dintre ei, pentru copiii încredinţaţi ambilor soţi ori numai unuia dintre ei prin decizia unei autorităţi competente din statul de origine, cu condiţia ca aceşti copii să fie în mod efectiv în grija oricăruia dintre soţi;
c) copiii majori necăsătoriţi ai titularului dreptului de şedere sau ai soţului ori soţiei acestuia în cazul în care aceştia nu se pot întreţine singuri din motive medicale;
d) părinţii aflaţi la întreţinerea titularului dreptului de şedere sau a soţului ori soţiei acestuia;
e) persoanele asupra cărora este instituită tutela sau curatela

[224] Direcţia refugiaţi colaborează cu autorităţile administraţiei publice în procesul de implementare a normelor şi a procedurilor necesare pentru a se asigura respectarea drepturilor solicitanţilor de azil şi ale refugiaţilor, ale beneficiarilor de protecţie umanitară sau temporară. În acest scop, funcţionarilor din Direcţia refugiaţi li se oferă posibilitatea de a comunica cu aceste categorii de persoane, indiferent de locul aflării lor pe teritoriul R.Moldova. Persoana urmează să depună o cerere de solicitare a unei forme de protecţie la Direcţia refugiaţi a MAI. Cererile de azil pot fi depuse şi la alte autorităţi competente de supraveghere şi de control al frontierei de stat, organelor de poliţie, structurilor Departamentului Instituţiilor Penitenciare sau subdiviziunilor de detenţie provizorie din cadrul organelor de drept, care urmează a fi expediate Direcţiei refugiaţi, în condiţiile Legi nr 270. Informaţia prezentată în cererea de solicitare este examinată şi se emite o decizie prin care se va acorda o formă de protecţie (statut de refugiat sau protecţie umanitară) sau se va respinge cererea. Decizia poate fi contestată în instanţa de judecată, pe baza contenciosului administrativ

[225] Prezentul articol se aplică membrilor de familie care îndeplinesc următoarele condiţii: a) însoţesc beneficiarul unei forme de protecţie; b) se află în întreţinerea acestuia şi domiciliază împreună cu el; c) statutul lor personal nu este incompatibil cu statutul de refugiat sau cu cel al beneficiarului de o altă formă de protecţie, prevăzută de prezenta lege. Soţul, soţia beneficiază de principiul unităţii familiei în cazul în care căsătoria a fost încheiată înainte de intrare pe teritoriul Republicii Moldova şi înainte de data solicitării azilului de către beneficiar. Membrilor de familie ai refugiatului cărora li s-a recunoscut statutul de refugiat în condiţiile alin.(3) li se menţine acest statut în caz de divorţ, de separare sau de deces al refugiatului.

538. Procedura de reunificare a familiei se realizează în baza cererii de către persoana care deţine o formă de protecţie prin care se va solicita reunificarea familiei, se oferă informaţii complete despre persoanele care urmează să fie chemate (prin lege se permite numai solicitarea intrării pentru soţi sau copii, dacă solicitantul este major, sau a părinţilor, dacă solicitantul este minor). Cererea este examinată de Biroul migraţie şi azil, MAI, care în cazul soluţionării cererii, eliberează o invitaţie pentru persoanele nominalizate, care le va permite să obţină viză pentru intrarea legală în Republica Moldova.

DRAFT

CONCLUZII:

A. Progrese înregistrate în promovarea egalității genurilor / asigurarea drepturilor femeilor

539. În perioada de raportare Republica Moldova a întreprins mai multe eforturi în vederea asigurării implementării Convenției cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei și a Recomandărilor Comitetului CEDAW.

540. Statul acordă atenţie sporită realizării angajamentelor asumate, urmare a aderării la tratatele internaţionale cu privire la drepturile omului, confirmat prin faptul că principiul egalităţii este garantat print-un şir de legi organice şi ordinare. Legislaţia națională a fost completată cu mai multe prevederi, care stipulează principiul egalității în drepturi și șanse pentru femei şi bărbaţi în toate domeniile de activitate.

541. La momentul actual în domeniul egalității de gen există un mecanism instituțional de stat structurat (Comisia Guvernamentală pentru egalitate între femei și bărbați, Direcția Politici de asigurare a egalității între femei și bărbați/MSMPS, unități gender/Grupuri coordonatoare gender în ministere şi alte autorități ale administrației publice centrale, unități gender în autorități publice locale), ceea ce reprezintă un indicator pozitiv în procesul de democratizare a societăţii.

542. În vederea realizării Recomandărilor Comitetului cu privire la eliminarea discriminării față de femei, Republica Moldova a adoptat trei strategii în domeniu: Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați pe anii 2017-2021, Stategia națională cu privire la prevenirea și combaterea violenței față de femei și violenței în familie pentru perioada 2018-2023 și Strategia națională pentru prevenirea și combaterea traficului de ființe umane pentru perioada 2018-2023. Totodată a fost îmbunătățit cadrul normativ în domeniul de referință prin modificările și completările realizate a cadrului normativ pe domeniile de asigurare a egalității între femei și bărbați, prevenirii și combaterii violenței în familie și traficului de ființe umane în vederea ajustării cadrului normativ la standardele internaționale: Legea nr.71/2016, Legea nr.196/2016 și Legea nr.32/2018. Au fost desfășurate acțiuni de monitorizare a politicilor implementate, dezvoltat sistemul de date statistice sensibile la gen etc.

543. Eforturile de promovare a egalităţii de gen au fost canalizate spre soluţionarea problemelor concrete legate de implementarea politicii din domeniu şi excluderea acțiunilor discriminatorii în bază de gen în diverse domenii de activitate, în special pe piaţa forţei de muncă. Drept rezultate esențiale remarcăm elaborarea noii legi privind ocuparea forței de muncă, aprobarea Strategiei în domeniu pe anii 2017-2022, intituirea funcției de observator al pieței muncii, crearea comitetelor sectoriale pentru formare profesională în 4 sectoare economice: agricultură și industria alimentară, industria ușoară și comerț, hoteluri și restaurante.

544. Măsurile întreprinse de către organele de stat din sfera ocrotirii sănătății, cu suportul proiectelor internaționale, au contribuit la micşorarea ratelor de mortalitate maternă și infantilă, asigurarea accesului fetelor și femeilor cu dizabilități la servicii de sănătate reproductivă.

545. Acțiunile statului în domeniul educației au dus la promovarea egalității de gen în domeniul STEM.

546. Pe parcursul ultimilor ani a sporit dialogul dintre structurile de stat şi organizaţiile societăţii civile în domeniul vizat prin participarea directă a acestora atât la elaborarea documentelor de politici cât şi la activităţi concrete la nivel de societate / comunitate.

547. Cu suportul partenerilor internaționali, au fost realizate multiple studii prin prisma de gen în domeniul ocrotirii sănătății, protecției sociale, pieții muncii, traficului de ființe umane, violenței în familie, etc., care au contribuit la perceperea în profunzime a fenomenelor abordate, identificarea problemelor și necesităților femeilor și bărbaților pe segmentele menționate. O parte din concluzii și recomandări au fost luate în considerație la elaborarea politicilor publice și documentelor sectoriale.

548. În perioada raportării structurile de stat abilitate în domeniu au stabilit un dialog constructiv cu partenerii internaţionali: UNFPA, UNWomen, OIM, Misiunea OSCE în Moldova, UNAIDS, UNDP etc., în vederea valorificării dimensiunii de gen la realizarea activităţilor planificate.

549. Eforturi considerabile au fost depuse în promovarea principiului egalității de gen în sectorul de securitate și apărare, printre care menționăm: desfășurarea studiilor, analizelor prin prisma de gen, elaborarea materialelor didactice și resurselor informaționale pentru profesioniștii din domeniu, aprobarea Programului național de implementarea a Rezoluției 1325 a Consiliului de Securitate al ONU privind femeile, pacea și securitatea pentru anii 2018-2021 și a Planului de acţiuni cu privire la punerea în aplicare a acestuia.

550. În parteneriat cu partenerii de dezvoltare, Guvernul a desfășurat multiple activități de consolidare a capacităților pe dimensiunea de gen, prevenirea și combaterea violenței și traficului de ființe umane a elaboraorilor de politici, profesioniștilor din dferite domenii, reprezentaților societății civile, femeilor din grupurile vulnerabile.

Obstacole şi limitări

551. . În pofida tendințelor de reducere a sărăciei, venitul mediu disponibil pe membru de familie acoperă doar 92% din minimul de existență. Exodul populației apte de muncă în afara țării în căutarea locurilor de muncă atractive, are impact negativ asupra securității demografice a populației.

552. Situația femeilor este contradictorie. Având aceeaşi calificare profesională ca şi bărbaţii, ba chiar mai înaltă pe unele segmente, femeile sunt mai des încadrate în munci ce necesită calificare joasă,

având în mediu salarii mai mici ca ale bărbaţilor. Mai persistă în continuare în cîmpul muncii masculinizarea și feminizarea profesiilor. Pe de altă parte, insuficiența serviciilor de educație antepreșcolară împiedică femeile cu copii mici să se integreze pe piața muncii.

553. Dincolo de tendințele pozitive de creștere a numărului femeilor în poziții decizionale, acestea sunt sub-reprezentate în poziții ierarhice superioare. În pofida adoptării măsurilor afirmative (cotei de 40%), aplicarea acesteai rămâne dificilă din lipsa mecanismului de implementare și monitorizare a cotei.

554. Fenomenele violenţei faţă de femei, violenței în familie, precum și a traficului de ființe umane rămân în continuare a fi niște provocări considerabile în adresa statului de drept și a institutului democrației din țara noastră. Este necesară ajustarea mecanismelor de implementare a cadrului legal-normativ existent, crearea unui răspuns multidisciplinar coordonat la aceste fenomene al tuturor structurilor cu competențe în domeniu, alocarea resurselor adecvate în domeniu, realizarea programelor educaționale / informative pentru populație, dezvoltarea serviciilor adecvate, pregătirea specialiștilor. Drept segment insuficient valorificat rămâne a fi informarea slabă a populației în domeniul egalității de gen, vizavi de drepturile sale, posibilitățile de revendicare a acestora. Este necesară implicarea activă a mass-media în educarea societăţii în spiritul egalităţii genurilor prin eliminarea sexismului din limbaj și publicitate, a stereotipurilor de gen etc.

555. Oportunitățile, dar și posibilitățile de lansare a unei afaceri în zonele rurale este limitat, în contextul migrației economice and problemelor demografice.. Dezvoltarea și susținerea programelor de antreprenoriat, în special al femeilor și tinerilor, persoanelor în etate, ar ameliora situația socio-economică deplorabilă, ar diminua fluxurile migraționale, ar atenua consecințele negative ale procesului de îmbătrânire a populației.

556. Sistemul de protecție socială racordat insuficient la tendințele demografice, problemele sociale majore, este insensibil la dimensiunea de gen, necesitînd ajustare pe dimensiunile menționate.

557. Aplicabilitatea scăzută a mecanismelor de implementare a cadrului normativ, neracordarea acestuia la standardele internaționale, inclusiv la Directivele UE. Lipsa programelor instituționalizate de instuire inițială și continuă a funcționarilor publici pe dimensiunea de gena limitat eficiența acestora.

558. Reticența autorităților în asigurarea abordării complexe a egalității de gen în documentele de potici sectoriale, inclusiv în implmentarea bugetării sensibile la dimensiunea de gen.

DRAFT

559. În acelaşi timp, se atestă necesitatea ajustării programelor de asistență ale donatorilor la necesităţile ţării, prin includerea dimensiunii de gen, și coordonarea mai eficientă a resurselor existente.

DRAFT

Anexa 1

Articolul 6

Tabelul 1. Numărul de victime/potențiale victime asistate în cadrul Sistemului Național de Referire

An/ Categorie	2013	2014	2015	2016	2017	Total
Victime ale TFU	131	80	132	123	103	569
Potențiale victime ale TFU	1403	854	1177	1075	1046	5555
Total	1534	934	1309	1198	1149	6124

Tabelul 2. Numărul repatrierilor

An	Total	Victime ale TFU	Persoane aflate în situație de dificultate	Minori neînsoțiți
2013	95	30	7	58
2014	63	23	7	33
2015	65	16	13	36
2016	91	26	27	38
2017	38	8	8	22
Total	352	103	62	187

Tabelul 3. Statistica de aplicare a prevederilor Codului Penal, Trafic de ființe umane/Trafic de copii (art.165/art.206 CP).

Anul	Cauze penale înregistrate	Cauze penale expediate în judecată	Inculpaţi (traficanţi) în privinţa cărora a fost pronunţată sentinţa	Persoane condamnate la închisoare	Persoane condamnate la închisoare cu suspendarea condiţionată a pedepsei	Numărul victimelor conform CCTP
2010	142/23	45/10	48/5	27/4	11/1	-
2011	111/24	45/14	35/2	7/1	11/1	131
2012	151/20	60/5	21/10	13/9	8/1	266/24
2013	135/20	43/8	27/12	20/4	1/0	233/29
2014	151/24	42/7	34/9	28/9	6/0	238/26
2015	151/38	52/24	29/10	27/9	0/0	242/68
2016	123/28	22/11	48/8	39/8	1/0	197/35

DRAFT

2017	122/41	65/20	31/28	25/21	1/0	201/48

***Sursa**: Raportul naţional de realizare a politicii de prevenire şi combatere a traficului de fiinţe umane pentru anul 2017*

Articolul 7

Tabel 4. Ponderea femeilor în organele de luare a deciziilor după indicatori și ani (%)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Miniștri femei în cadrul ministerelor	6,3	18,7	25,0	25,0	25,0	25,0	38,5
Deputaţi femei în Parlament	19,8	19,8	19,8	18,8	21,8	20,8	21,0
Femei în funcții de primar	18,0				20,6		
Femei în consiliile locale	28,6				30,0		
Femei în consiliile raionale și municipale	17,4				29,6[226]		

Sursa: *Biroul Național de Statistică, Comisia Electorală Centrală*

Articolul 10

Tabelul 5. Rata de alfabetizare pe grupe de vîrstă și sexe

	Total	Bărbați	Femei
Total	**99,36**	**99,60**	**99,14**
inclusiv pe grupe de vârstă			
15-24 ani	99,81	99,81	99,82
25-44 ani	99,70	99,69	99,72
45 ani și peste	98,92	99,43	98,52

Sursa: Biroul Național de Statistică, Recensământul Populației și Locuințelor din 2014

Tabelul 6. Ponderea absolvenților de sex feminin pe domenii în învățământul profesional tehnic

	2016			2017		
	Absolvenți, persoane	inclusiv Femei		Absolvenți, persoane	inclusiv Femei	
		persoane	%		persoane	%
Învațământ profesional tehnic secundar*						
Inginerie	2 616	688	26,3	5 784	1 551	26,8
Agricultură	43	1	2,3	166	36	21,7
Învațământ profesional tehnic postsecundar *						

[226] http://cec.md/files/files/studii_analiza/Gender%20equality%20in%20elections_infografics_UNDP_ROEN.pdf

Medicină	894	737	82,4	908	723	79,6
Farmacie	53	52	98,1	46	45	97,8
Inginerie, prelucrare și construcții	2 828	754	26,7	2 764	681	24,6
Drept	38	12	31,6	99	24	24,2
Științe exacte	47	35	74,5	44	29	65,9
Agricultură	144	39	27,1	163	44	27,0

*Domeniile Medicină, Drept, științe exacte nu există pentru acest nivel de învățământ. Din anul 2016 datele sunt conform noului nomenclator, de aceea datele pentru anii precedenți nu sunt oferite.

Sursa: Biroul Național de Statistică

Tabelul 7. Ponderea femeilor din totalul cadrelor didactice, pe nivele de învățământ

			Învațământ primar și secundar general	Învațământ profesional tehnic secundar	Învațământ profesional tehnic postsecundar	Învațământ superior
2013/14	Total cadre didactice, persoane		32 149	2 144	2 475	5 741
	inclusiv Femei	persoane	27 272	1 188	1 728	3 123
		%	84,8	55,4	69,8	54,4
2014/15	Total cadre didactice, persoane		30 834	2 096	2 417	5 372
	inclusiv Femei	persoane	26 281	1 156	1 693	2 912
		%	85,2	55,2	70,0	54,2
2015/16	Total cadre didactice, persoane		29 535	1 854	2 373	5 305
	inclusiv Femei	Persoane	25 342	1 024	1 659	2 806
		%	85,8	55,2	69,9	52,9
2016/17	Total cadre didactice, persoane		28 845	1 852	2 258	5 036
	inclusiv Femei	Persoane	24 782	1 017	1 611	2 733
		%	85,9	54,9	71,3	54,3
2017/18	Total cadre didactice, persoane		28 552	1 840	2 361	4 839
	inclusiv Femei	Persoane	24 568	980	1 664	2 637
		%	86,0	53,3	70,5	54,5

Sursa: Biroul Național de Statistică

Tabelul 8. Personal de conducere, științifico-didactic și didactic (persoane fizice), învățământul superior

	2016/17			2017/18		
	Personal titular, persoane	inclusiv Femei		Personal titular, persoane	inclusiv Femei	
		persoane	%		persoane	%
Total	5 036	2 733	54,3	4 839	2 637	54,5
Rector	29	7	24,1	28	6	21,4
Prorector	85	36	42,4	84	35	41,7
profesor universitar	390	87	22,3	405	102	25,2
conferențiar universitar	1 866	956	51,2	1 879	987	52,5
lector universitar	2 105	1 319	62,7	1 850	1 148	62,1
personal didactic	561	328	58,5	593	359	60,5
Din personalul științifico-didactic - decani și șefi de catedră	505	205	40,6	451	202	44,8

Sursa: Biroul Național de Statistică

Tabelul 9. Personal de conducere și didactic, învățământ primar și secundar general (zi)

			Personal de conducere (director, director-adjunct)	din care cu norme didactice:		Personal didactic	inclusiv: educatori, învățători, profesori și alt personal didactic	din care cu norme didactice:		psiholog școlar, pedagog social	**Total**
				în clasele 1-4	în clasele 5-12			în clasele 1-4	în clasele 5-12		
2013/14	Personal titular, persoane		3 749	673	2 792	28 400	27 808	7 562	20 195	592	**32 149**
	inclusiv Femei	persoane	3 205	661	2 371	24 067	23 499	7 419	16 037	568	**27 272**
		%	85,5	98,2	84,9	84,7	84,5	98,1	79,4	95,9	**84,8**
2014/15	Personal titular, persoane		3 719	673	2 761	27 115	26 420	7 264	19 073	695	**30 834**
	inclusiv Femei	persoane	3 203	661	2 368	23 078	22 401	7 135	15 198	677	**26 281**
		%	86,1	98,2	85,8	85,1	84,8	98,2	79,7	97,4	**85,2**
2015/16	Personal titular, persoane		3 474	682	2 680	26 061	25 351	7 231	18 120	710	**29 535**
	inclusiv Femei	persoane	3 056	666	2 307	22 286	21 598	7 096	14 502	688	**25 342**
		%	88,0	97,7	86,1	85,5	85,2	98,1	80,0	96,9	**85,8**
2016/17	Personal titular, persoane		3 437	713	2 651	25 408	24 761	7 167	17 594	647	**28 845**
	inclusiv Femei	persoane	3 082	700	2 329	21 700	21 078	7 028	14 050	622	**24 782**
		%	89,7	98,2	87,9	85,4	85,1	98,1	79,9	96,1	**85,9**
2017/18	Personal titular, persoane		3 423	691	2 651	25 129	24 480	7 128	17 352	649	**28 552**
	inclusiv Femei	persoane	3 090	682	2 346	21 478	20 851	6 995	13 856	627	**24 568**
		%	90,3	98,7	88,5	85,5	85,2	98,1	79,9	96,6	**86,0**

Sursa: Biroul Național de Statistică

Tabelul 10. Personal de conducere și didactic, învățământul profesional tehnic, 2017/18

	Nr. rând.	Total	din care femei	%
A	B	1	2	3
Personal de conducere (director, director-adjunct)	01	3437	3082	**89,7**
- in clasele 1-4	02	713	700	**98,2**
- in clasele 5-12	03	2651	2329	**87,9**
Personal didactic (rând. 05+08)	04	25408	21700	**85,4**
- din care: educatori, învățători, profesori si alt personal didactic*	05	24761	21078	**85,1**
- in clasele 1-4	06	7167	7028	**98**
- in clasele 5-12	07	17594	14050	**79,9**
- psiholog școlar, pedagog social	08	647	622	**96,1**

Sursa: Ministerul, Culturii și Cercetării

Tabelul 11.Numărul femeilor șomere înregistrate, plasate în câmpul muncii și absolvente a cursurilor de formare, în perioada 2013-2017

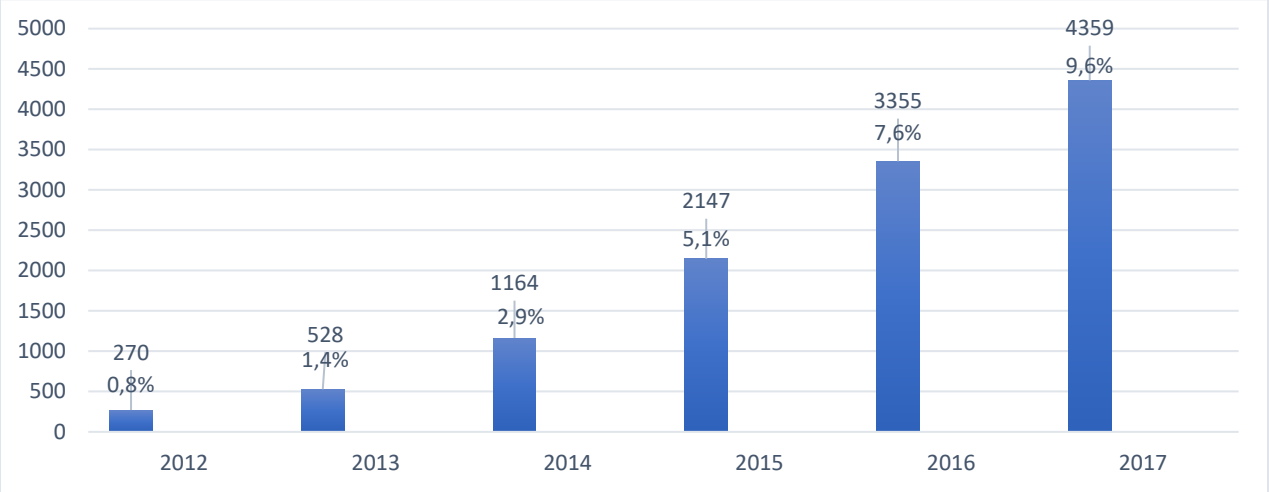
Femei	2013	2014	2015	2016	2017
Șomeri total înregistrați	43463	42166	50612	50061	42119
Nr. femeilor înregistrate	23203	21245	24501	23134	19564
Nr. femeilor plasate în câmpul muncii	9482	8769	8769	8882	7877
Nr. femeilor absolvente cursuri de formare	1888	2092	2061	1905	1677

Tabelul 12. Rata de ocupare a persoanelor cu virsta de 25-49 ani pe Mediu de resedinta, Numarul copiilor (0-6 ani) la intretinere, Ani si Sexe

		2013		2014		2015		2016	
		Barbati	Femei	Barbati	Femei	Barbati	Femei	Barbati	Femei
Total	Total copii	52.2	52.8	52.1	52.5	51.2	53.7	51.8	54
	Cel putin un copil	57.1	39.2	55.9	37.2	56.3	37.9	57.5	40.1
	Nici un copil	50	59.5	50.3	60	48.8	61.8	49	61.7
Urban	Total copii	61.4	55.9	59	54.6	56.1	56.2	56.8	56.2
	Cel putin un copil	68.5	38.7	63.4	35.4	63.7	35.6	65.1	38.4
	Nici un copil	58	65	56.8	64.3	52.3	67.3	52.7	66.4

Rural	Total copii	45.1	50.2	46.7	50.7	47.3	51.5	47.7	52.1
	Cel putin un copil	47.7	39.8	49.8	38.8	50.1	40	51.1	41.7
	Nici un copil	43.9	55.2	45.3	56.5	46.1	57.2	46	57.6

Figura 1. Numărul şi ponderea bărbaţilor care au beneficiat de indemnizaţie lunară pentru

creşterea copilului pînă la împlinirea vîrstei de 3 pe ani

Articolul 11

Tabelul 13. Numărul persoanelor cu dizabilităţi şomere înregistrate, plasate în câmpul muncii și absolvente a cursurilor de formare, în perioada 2013-2017

Persoane cu dizabilităţi	2013	2014	2015	2016	2017
Nr. șomerilor înregistrați din rândul persoanelor cu dizabilităţi	565	598	877	773	680
Nr. șomerilor plasați în câmpul muncii din rândul persoanelor cu dizabilităţi	168	220	300	342	298
Nr. șomerilor absolvenți ai cursurilor de formare profesională din rândul persoanelor cu dizabilităţi	25	65	77	83	76

Sursa: ANOFM

Tabelul 14. Numărul persoanelor de etnie romă șomere înregistrate, plasate în câmpul muncii și absolvente a cursurilor de formare, în perioada 2013-2017

Persoane de etnie romă	2013	2014	2015	2016	2017
Nr. persoanelor de etnie romă înregistrate cu statut de șomer	638	723	1138	1453	1599
Nr. persoanelor de etnie romă plasate în câmpul muncii	38	90	70	125	152

Nr. absolvenților cursurilor de formare profesională	nu sunt date	8	7	16	15

Sursa: ANOFM

Tabelul 15. Numărul persoanelor eliberate din detenție șomere înregistrate, plasate în câmpul muncii și absolvente a cursurilor de formare, în perioada 2013-2017

Persoane eliberate din detenție	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Nr. persoanelor eliberate din detenție înregistrate, șomeri	191	144	232	248	295
Nr. persoanelor eliberate din detenție plasate în câmpul muncii, șomeri	33	30	42	62	75
Nr. absolvenților cursurilor de formare profesională, șomeri	nu sunt date	10	16	15	16

Sursa: ANOFM

Tabelul 16 Pensionari aflați în evidența organelor de asigurări sociale pe categorii de pensionare (mii persoane), ani și sexe

	2013			**2014**			**2015**			**2016**		
	Total	**Femei**	**Barbati**	**Total**	**Femei**	**Barbati**	**Total**	**Femei**	**Barbati**	**Total**	**Femei**	**Barbati**
Total categorii	659.6	438.4	221.2	669.9	445.2	224.7	679.9	452	227.9	691.2	459.8	231.4
Pensie pentru limita de virsta	495.9	350	145.9	507.5	357.6	149.9	518.9	365.6	153.3	531.8	374.5	157.3
Pensie de dizabilitate	136.4	68.4	68	136.7	68.6	68.1	136.3	68.4	67.9	135.4	67.8	67.6
Pensie de urmasi	18.4	15	3.4	16.6	13.8	2.8	15.4	12.5	2.8	14.4	11.7	2.6
Alte categorii de pensionare	8.9	5	3.9	9.1	5.2	3.9	9.4	5.5	3.9	9.6	5.8	3.9

Sursa: BNS

Tabelul 17: Mărimea medie a pensiei pentru limita de vîrstă, lei

	Ambele sexe	Femei	Barbati
2013	1049.92	991.35	1190.43
2014	1114.73	1050.44	1268.13
2015	1191.83	1120.26	1362.52
2016	1301.14	1221.37	1491.06

Sursa: BNS

Articolul 12

Tabelul. 18: Femeile din detenție

Anul	Penitenciarul	Total deținute	Pensionare de vîrstă/ beneficiari de pensie	Cu grad de invaliditate/ beneficiază de pensie de dizabilitate	Mame cu copii
2013	P 7-Rusca*	-	-	-	-
	P 13-Chișinău*	-	-	-	-
	P 16-Pruncul	-	-	-	11 mame
	P 17-Rezina	7	-	-	-
	Total deținute în P an.2013	**7**	**-**	**-**	**11 mame**
2014	P 7-Rusca*	-	-	-	-
	P 13-Chișinău*	-	-	-	-
	P 16-Pruncul	-	-	-	10 mame
	P 17-Rezina	5	-	-	-
	Total deținute în P. an.2014	**5**	**-**	**-**	**10 mame**
2015	P 7-Rusca	335	45/31	21/11	6 mame 7 copii
	P 13-Chișinău	151	0/1	3/1	-
	P 16-Pruncul	-	-	-	7 mame
	P 17-Rezina	10	-	-	-
	Total deținute în P. an.2015	**496**	**45/35**	**24/12**	**13 mame 7 copii**
2016	P 7-Rusca	388	55/37	23/10	9 mame 9 copii
	P 13-Chișinău	169	-	1/1	-
	P 16-Pruncul	-	-	-	9 mame
	P 17-Rezina	2	-	-	-
	Total deținute în P. an.2016	**559**	**55/37**	**24/11**	**18 mame 9 copii**
2017	P 7-Rusca	368	64/40	12/8	9 mame 9 copii
	P 13-Chișinău	245	0/3	1/2	-
	P 16-Pruncul	-	-	-	9 mame
	P 17-Rezina	6	-	-	-
	Total deținute în P. an.2017	**619**	**64/43**	**13/10**	**18 mame 9 copii**

Sursa: Autoritatea Națională a Penitenciarelor

* pentru anii 2013-2014 în cadrul Penitenciarelor 7,13 documentele au fost supuse nimiciri termenului de păstrare fiind de 3 ani.

Articolul 13

Tabelul. 19 Dinamica implementării prestațiilor de Ajutor Social (AS) și Ajutor pentru perioada rece a anului (APRA).

Anul	Nr familiilor (care au beneficiat de cel puțin o plată)	Prestația medie, lei	Suma calculată, mil. lei	VLMG, lei/luna

	AS	APRA	AS	APRA	AS	APRA	AS	APRA
2015	85776	182263	720	250 315	416	166	720 ≤ 03 765 ≥ 04 900 ≥ 10	1152≤03 1224≥04 1440≥10
2016	90000	194500	804	315	579	254	900	1440
2017	90757	200876	827	315	566	258	900 ≤ 04 961 ≥ 04	1440≤04 1538≥04
2018, 1 lună	51000	149000	900	315	45	49	961 ≤ 04 1025 ≥ 04	1538 ≤ 04 1640 ≥ 04

DRAFT